PROF. Dr.AL. GRIGAITIS

ŠVENTO RAŠTO BENDRASIS ĮVADAS
ir
bibline HERMENEUTIKA.

pagal Hoepflį ir kitus naujus autorius

Kaunas
1938.

Švento rašto bendrasis
įvadas.

Įvado vardas ir padalinimas.

Švento rašto įvadas plačia žodžio prasme suima visus mokslus šventoms knygoms pažinti, taigi, taip pat pagalbinius, būtent: filologiją, geografiją, istoriją, archeologiją, hermeneutiką, biblinę kritiką ir kitus.

Švento rašto įvadas tikslia žodžio prasme yra mokslas, kuris nagrinėja šventųjų knygų kilimą, jųjų autentiškumą /tikrumą/ ir padėtį kokioje josios mus pasiekė.

Įvadas tikslia prasme yra skirstomas į bendrąjį ir specijalųjį. Bendrasis įvadas gvildena šv. knygų antgamtinę savybę, kuria josios skiriasi nuo paprastų veikalų arba šv. Rašto įkvėpimą, šv. knygų sąrašą arba kanoną, šv. knygų tekstą pirmine kalba ir vertimuose. Todėl bendrasis įvadas turi šias dalis:

1. Šv. Rašto įkvėpimą,

2. Kanoną,

3. Pirminį tekstą ir senuosius vertimus,

4. Kai kurie mokslininkai, pav. Cornely S.J. /+1908/ įdeda ketvirtą dalį, būtent: biblinę hermeneutiką su šv. Rašto aiškinimo /egzegezės/

(+1938)

istoriją, kiti gi, pav. Zaplatal O.P. biblinę hermeneutiką laiko atskiru mokslu.

Kadangi fundamentalė teologija aiškina šv. Rašto įkvėpimą, todėl pirmoji dalis, kad nesikartotų, čionai visiškai praleidžiama.

Specijalusis įvadas nagrinėja šv. knygų autorius, rašymo laiką, vietą, šv. knygos turinį, padalinimą ir padėtį, kokioje josios mus pasiekė.

Švento Rašto įvado istorija.

Šv. Rašto įvadas, kaipo tam tikras mokslas, yra žinomas tiktai iš paskutinių šimtmečių, tačiau įvairūs įvado klausimai jau buvo gvildenami krikščionybės pradžioje, antai, II-me šimtmety po Kristaus Sardų Melitonas parašė veikalą į šv. Raštą antrašte: Κλείς /raktas/, kuris yra žuvęs. Paskiau Bažnyčios Tėvų raštuose randame įvairių klausimų apie šv. knygų kilimą, pav., Aleksandriečio Klemenso /+215/, Origeno /+254/, Euzebijaus /+340/, šv. Jeronimo /+420/ ir kitų.

Viduramžių teologai aiškino tikėjimo ir dorovės tiesas, šv. Rašte randamas, o įvado klausimuose jie rėmėsi Bažnyčios Tėvais, kurių mokslo santrauką patiekė Hugo nuo šv. Viktoro /+1141/. Viduramžių tyrinėtojai nemokėjo ne tiktai semitų kalbų, bet dažnai ir graikų kalbos; vienatinis jiems prieinamas šv. Rašto tekstas buvo lotyniškas, kurį jie bandė taisyti.

Moksliškai šv. Raštą gvildenti kelią praskynė semitų kalbų studijos,kurios prasidėjo nuo XIII šimtmečio vienuolynuose,ypatingai prančiškonų ir domininkonų,paskiau universitetuose: Paryžiaus, Oksfordo,Salmantikos,kuriuose šv. Tėvo Klemenso V įsakymu buvo įvestos hebrajų,aramajų ir arabų kalbų katedros.Graikų kalbą vakaruose išplėtė mokslininkai graikai, pasitraukę iš Konstantinopolio į vakarų šalis,kai šį miestą 1453 m. užkariavo turkai.

16-tame šimtmety šv. Rašto įvadą,tikslia žodžio prasme,yra parašęs aštuoniuose tomuose Sikstas O.P./+1569/ iš Senos,antrašte: "Bibliotheca sancta ex praecipuis catholicae Ecclesiae Authoribus collecta et in octo libros digesta", Venetiis 1566,antra laida 1575.

Kiek paskiau šv. Robertas Bellarminas S.J./+1621/ mokslingai gvildena įvado klausimus savo didžiulio veikalo:"Disputationes de contraversiis christianae fidei" pirmajame tome, antrašte: De verbo Dei scripto et non scripto",Roma 1581.

Naują biblinio įvado laikotarpį pradėjo Ričardas Simonas /+1712/ iš oratorijonų kongregacijos; jis pirmutinis pritaikė šv. Raštui kritikos taisykles savo veikale,išleistame Paryžiuje 1678 m.:"Histoire critique du texte,des versions et des commentateurs du Vieux Testament".Simono metodą smarkiai puolė įžymus to laiko prancūzų mokslininkas Bossuet /+ 1704/; išleistoji Simono knyga buvo pasmerkta ir sunaikinta,o jis pats pašalintas iš Ora-

torijonų kongregacijos.Tuomet Simonas persikėlė į Holandiją ir Amsterdame išleido antrą kartą savo knygą 1680 m.,paskiau naują laidą Roterdame 1685 metais.Tačiau ilgainiui Simono skelbiamos taisyklės buvo priimtos ir katalikų ir protestantų tarpe.

Nuo 18-to šimtmečio vidurio protestantai racijonalizmo įtaka atmetė dieviškąją šv. knygų kilmę ir pradėjo jąsias gvildenti, kaip paprastus literatūros veikalus.Šiems praskynė kelią jau anksčiau žydas Baruchas Spinoza /+ 1677/,kuris ėmė kritiškai nagrinėti Senojo Įstatymo knygas;jam pritarė Saliamonas Zemleris/+1791/, atmetęs šv. Rašto įkvėpimą ir išvedęs šv. knygų jaunesnę,negu iš tikrųjų buvo sustatytos,kilmę; jis yra laikomas biblinio racijonalizmo tėvas. Vėliau šia kryptimi pasižymėjo vokiečių mokslininkas J.G.Eichhornas /+1827/ veikaluose:"Einleitung in das Alte Testament".Leipcig 1780-1783;"Einleitug in die apokryphen Schriften des A. T." Leipzig 1795; "Einleitung in das N.T." 1804-1812.ir kiti.

Katalikų tarpe 18-tame šimtmety įgarsėjo įvado moksle Aug.Kalmetas O.S.B./+1757/.Calmet,Dissertations qui peuvent servir de prolegomènes de l'Ecriture sainte, Paris 1720.

19 - 20 šimtmečiais pasižymėjo, pavyzdžiui, šie: F. Kaulenas /+1907/ veikalu:"Einleitung in die heil.Schriften des Alten und

Neuen Testamentes", naujai išleistame G. Hobergo /+1924/, Freiburg i. B. 1911-1913.

R. Cornely S.J./+1908/, veikaluose: "Historica et critica introductio in utriusque Testamenti libros sacros", Paris, 1894-1897. „Compendium historicae et criticae introductionis", paskiau išleistame M.Hageno S.J./+1923/, o naujai Merko S.J. ,Paris.

F. Vigouroux P.S.S./+1915/, veikale" „Manuel biblique", Paris.

Naujausiais laikais bendrąjį įvadą parašė: H. Hoepfl O.S.B. /+1934/, „Introductionis in sacros utriusque Testamenti libros compendium", vol. I. Introductio generalis[2], Roma 1926; be to, biblinio instituto Romoje profesoriai: A.Merk. S.J., Ruwet S.J., A.Vaccari S.J., A.Fernandez S.J. veikale: Institutiones biblicae scholis accomodatae", vol.I, De s.Scriptura in" universum[3], Roma 1929; toliau H. Simon C. SS. R. Propaedeutica biblica sive introductio in universam Scripturam", po" autoriaus mirties išleistas J.Prado C.SS. R., Taurini /Italijoj/ 1931/. Pagaliau, J. Balestri, Pont. Commiss.Bibl. Consultor, „Biblicae introductionis generalis elementa", Roma 1932/ ir kiti.

13.IX.51

Šv. Rašto vardai.

Šventuoju Raštu vadinasi knygų rinkinys, kurias įvairiais laikais parašė Dievo įkvėpti autoriai ir kurias tokiomis pripažįsta katalikų Bažnyčia.

Nuo seniausių laikų Dievo įkvėptos knygos turėjo įvairius vardus joms atskirti nuo visų kitų raštų. Dažniausiai vartojami vardai yra šie: Biblija, Šv. knyga, Šv. knygos, šv. Raštas, įstatymas, testamentas.

Vardas biblija yra kilęs iš graikiško žodžio tò biblion, daugiskaitoje tà biblia, kuris reiškia: knyga-knygos. Šv. Raštas yra lotyniškų pavadinimų vertimas: liber, libri, scriptura. Prie šių vardų pridedama: (Šventoji, šventasis) kadangi tosios knygos yra įkvėptos Šv. Dvasios, turi savyje šventas tiesas ir veda žmones į šventumą. Įstatymas atatinka žodžius: hebraiškai - tora, graikiškai - o nomos, lotyniškai - lex; šiuo vardu tikslia prasme buvo vadinamos penkios pirmosios šv. Rašto knygos, dėstančios įvairius Dievo duotus ir per Mozę paskelbtus įstatymus, paskiau, platesne žodžio prasme taip vadinosi ir kitos šv. Rašto knygos. Kadangi Kristaus duotieji įstatymai užėmė paskelbtųjų per Mozę vietą, todėl tikslu atskirti šv. knygas pirm Kristaus atėjimo rašytas nuo sustatytų po Kristaus gimimo, anosios pradėta vadinti Senuoju Įstatymu, šios gi Naujuoju.

Šios knygos taip pat vadinasi Senuoju ir Naujuoju Testamentu. Tasai vardas yra išverstas iš hebrajiško: habberith, ir iš graikiško e diateke, reiškiančių: sandorą, lotyniškai foedus testamentum, arba aktą išreiškiantį paskutinę žmogaus valią; tačiau šv. Rašte testamentas yra imamas sandoros prasme ir reiškia, kad šv. knygose yra surašyta sandora tarp Dievo ir žmonių, būtent: Dievas su patrijarkais, o paskiau su Izraelitų tauta, iš Aigipto vergijos išvesta, yra davęs iškilmingą sutartį - sandorą; iš to kilo šv. Rašto pavadinimas: libri veteris foederis arba veteris testamenti, trumpiau gi: vetus testamentum. Knygos, kurios turi savyje naują, Kristaus sutartį su žmonija, vadinasi: libri novi foederis, novi testamenti, trumpiau gi, novum testamentum.

Šv. knygų skaičius, padalinimai ir jų vardai.

(Vyskupų susirinkimas) Tridente 1546 metais balandžio mėn. 8 d., ketvirtoje susirinkimo sesijoje įvardijo 45 Senojo Įstatymo knygas; tame skaičiuje jungiame į vieną Raudų /Lementacijų/ su pranašo Jeremijo knyga; Naujojo Įstatymo - 27 knygas. Žydai skirsto Sen. Įst. į tris dalis:

a/ Įstatymas /hebr. tora/,

b/ pranašai /hebr. nebiim/,

c/ šventieji raštai /hebr. ketubim/, graikiškai /hagiographa/.

Pirmoji žydų dalis turi penkias Mozės knygas /graikišk.Pentateuchas/.Antroje dalyje yra du knygų skyriai: pirmesnieji pranašai /hebr.nebiim rišonim/,būtent:Jozues,Teisėjų,Samuelio,Karalių,ir paskesnieji pranašai /nebiim acharonim/,būtent:Izaijas,Jeramijas, Ezechielis,dvylika mažesniųjų pranašų.Trečiojoje dalyje yra likusios knygos,būtent: Psalmynas,Patarlių,Jobo,kurios vadinasi didesnieji šventieji Raštai /hebr.ketubim gedolim,graik.hagiographa maiora/, be to,Giesmių giesmė,Rūtos,Raudų/Lamentacijos/,Eklezijasto,Esteros, kurios vadinasi penki ritiniai /hebr.hameš megillot/,pagaliau, Danielio,Ezdro -Neemijo ir dvylika kronikų.

Krikščionys Senąjį Įstatymą dalina taip pat į tris dalis,tačiau kitais pavadinimais:

a/ Įstoriškos knygos; Penkios Mozės arba Pentateuchas,būtent: Pradžios/graikiškai Genezis/,Išėjimo /Exodus/,Kunigų /Levitikus/, Skaičiai /Numeri/,Pakartotojo Įstatymo/Deuteronomium/;toliau, Jozuės, Teisėjų,Rūtos, I-II Samuelio, III-IV Karalių, I-II Kronikų/graikiškai/Paralipomenon/,Ezdro,Neemijo /arba II Ezdro/,Tobijo,Juditos,Esteros I-II Makabiejų.

b/ Moksliškos knygos: Jobo,Psalmių,Patarlių,Pamokslininkų /hebr.Koheleth/,graikiškai /Ecclesiastes/,Giesmių giesmės,Išminties Eklezijastiko /Ecclesiasticus/.

C/Pranašų knygos,keturių didžiųjų: Izaijo,Jaramijo su Rau-

domis /Lamentacijomis/,Barucho pranašystė,Ezechielio,Danielio ir dvylikos mažesniųjų pranašų: Ozejo,Joelio,Anuso,Abdijo,Jonos, Mikėjo,Naumo,Abakuko,Sofonijo,Agėjo,Zakarijo,Malachijo.

Naujasis Įstatymas dalinasi panašiai,kaip Senasis,taip pat į tris dalis:

a/ Istoriškos knygos: Keturios Evangelijos,būtent:Šv. Mato, Šv.Morkaus,šv.Luko,šv. Jono, be to,Apaštalų Darbai.

b/ Moksliškos knygos 14 šv.Povilo laiškų:Romėnams,I-II Korintiečiams,Galatams,Efeziečiams,Pilypiečiams,Kolosiečiams,I-II Tesalonikiečiams,I-II Timotiejui,Pilemonui,Žydams;Septyni Karališki laiškai:Šv. Jokūbo,I-II Šv. Petro, I-II-III Šv. Jono,šv. Judo.

c/Pranašų knyga: šv. Jono Apreiškimas.

Baigiant šį skyrių tenka pabrėžti,kad Senojo Įstatymo Septynios knygos,kurių nėra Palestinos žydų šv. knygų sąraše,nuo Siksto /+1569/Seniečio laikų vadinasi deuterokanoniškos arba antrojo kanono,būtent; Tobijo,Juditos II Makabiejų,Išminties, Eklezijastiko ir Baruko;visos gi kitos Senojo Įstatymo knygos vadinasi proto-kanoniškos arba pirmojo kanono.

Panašiai į Senąjį Įstatymą yra taip pat septynios deuterokanoniškos knygos Naujame Įstatyme,būtent:laiškas žydams,šv.Jokūbo laiškas,antrasis šv.Petro,antrasis ir trečiasis šv. Jono,šv. Judo laiškas ir šv. Jono Apreiškimas.

Šv. R a š t o k a n o n a s.

Kanono vardas.

Šv. Rašto /Ruwet S.J., Instit. biblique p.87./ mokslą pradedant, svarbu žinoti, kurios knygos nupelnė šventųjų vardą ir kokiu būdu susidarė jųjų rinkinys arba biblinė terminologija pavadinus kanonas. Kanono vardas, duodamas šv. Raštui, yra paimtas iš graikų kalbos: κανών tiesiogine prasme reiškia: lazda, įrankis tiesioms linijoms pravesti /arundo, calamus, virga mensoria/, Žr. Ezech. 40,3.5/. Tolimesne prasme - taisyklė, norma, įstatymas / regula, norma, lex/; šia prasme Bažnyčios Tėvai kalba apie tikėjimo, padavimo, tiesos taisyklę. Vadindami tuo vardu šv. Raštą pažymime, kad jame randasi tobuliausioji tikėjimo ir elgesio taisyklė. Iš to naujieji rašytojai ėmė vadinti kanonu šv. knygų patį rinkinį - sąrašą.

Kanoniškas. Iš žodžio: kanonas yra kilęs būdvardis: kanoniškas, kuris pirmą kartą randamas Origeno /+254/ veikaluose, paskiau šv. Augustino /+430/ raštuose ir reiškia knygą, kuri yra kanone.

S e n o j o T e s t a m e n t o K a n o n o i s t o r i j a.

Iš eilės tenka gvildenti klausimas, kurios knygos visuomet, visur ir visų buvo laikomos šventomis ir kanoniškomis. Kadangi Bažnyčia yra perėmusi Senojo Testamento knygas iš žydų, todėl pirmiausia

nagrinėsime istoriškus įrodymus, iš kurių matyti, šv. knygų rinkinys sudarytas žyduose, nes Dievas jiems buvo pavedęs prieš Kristaus atėjimą savo šventuosius žodžius /Rom.3,1/.

Yra žinoma, kad žydai kai kurias knygas laikė visuomet šventomis ir dieviškomis, joms teikė didžiausią pagarbą, saugojo šventoje vietoje. /Žr.Dt.31,26 ;1 Sam.10,25/, tačiau, kada jie pradėjo rinkti šventąsias knygas ir kada uždarė jųjų sąrašą esama ginčų nemaža. Šiuo klausimu yra keturios svarbiausios teorijos: nuomonės.

1. Ezdras ir Neemijas baigė šv. knygų sąrašą apie penktojo šimtmečio, prieš Kristų, vidurį.

2. Makabiejų laikotarpyje - antrą šimtmetį prieš Kristų baigtas Senojo Testamento knygų sąrašas.

3. Antrąjį ir trečiąjį šimtmetį po Kristaus.

4. Negalima nustatyti laiko, kada šv. knygų sąrašas buvo baigtas.

Plačiau čionai bus kalbama apie pirmutinę teoriją, kad kunigas Ezdras surinko ar bent daugiausia prisidėjo prie Senojo Testamento šv. knygų kanono. Šią teoriją paskelbė mokytas žydas <u>Elijas Levita</u> /+1549/1538 metais, kad Ezdras ir Didžiosios sinagogos nariai surinko išmėtytas šv. knygas į 24 ir jąsias suskirstė į tris dalis; juo pasekė pav, J.Bukstorfas /+1629/, naujųjų mokslininkų tarpe šios teorijos laikosi pav.Ubaldi /+1884/, Lamy /+1907/, Cornely S.J./+1908/, Vigouroux P.S.S. /+1915/ ir k.

Pirmosios teorijos šalininkai remiasi šiais šešiais įrodymais:

I: Ezdro ir Neemijo knygose pabrėžiama kunigo Ezdro uolumas įstatymo knygoms; jisai čionai vadinamas:"greitasis Viešpaties įstatymo rašytojas"/scriba velox in lege Domini/.Neemijo kn.8-10 plačiai pasakojama,kad Ezdras Neemijo įsakymu 444 metais prieš Kristų septintame mėnesy yra skaitęs tautai įstatymo knygą per ~~keliokiką~~ dienų.Iš to eina išvada,kad Ezdras rūpinosi šv. knygomis, kurių rinkinys arba kanonas turėjo didelės reikšmės religinei reformai tarp žydų pravesti.

II.Antroje Makab. 2,13,būtent:Palestinos žydų laiške rašytame žydams,gyvenusiems Egipte,skaitome,kaip Neemijas "pastatęs biblioteką,į ją surinko: /knygas/ apie karalius,pranašų,Dovydo ir Karalių laiškus apie dovanas".Šiais teksto žodžiais "Karalių knygos" reiškia žydų kanono pirmesniuosius pranašus /prophetas priores/, "pranašų" - paskesniuosius pranašus /prophetas posteriores/, "Dovydo" - psalmyną, "Karalių laiškai apie dovanas" - dokumentus,kuriais persų karaliai skyrė dovanų Jeruzalės Bažnyčiai.Šios rūšies raštų randama Ezdro knygose,todėl anuo padavimu "Karalių laiškai apie dovanas" reikia suprasti Ezdro knygą.Iš viso šio teksto eina išvada,kad Makabiejų laikotarpy - II šimtmety prieš Kristų buvęs įsitikinimas žydų tarpe,jog Neemijas surinkęs šventąsias knygas,į tris dalis paskirstytas: pirmesnieji pranašai,paskesnieji pranašai ir psalmynas su kitomis knygomis.

III. Žydų istorikas Juozapas Flavijus /+95 po Kr./ veikale

prieš Aleksandrijos filosofą Apijoną I,8 kalba: "Pas mus yra tiktai dvidešimts dvi knygos,suimančios praėjusių laikų istoriją, kurios teisingai laikomos dieviškomis...nuo Mozės laikų iki Artakserkso karaliaus,viešpatavusio Persuose po Kserkso;nuo Artakserkso iki mūsų laikų buvo,tiesa,įrašyti atskiri įvykiai,tačiau ne tos pačios reikšmės,kaip kad pirmieji,nes trūko neabejotinos pranašų įpėdinystės". Kalbamasis čionai Artakserksas yra pirmasis,vadinamas Longimanus /465-424/,kuriam viešpataujant Ezdras atkeliavo į Palestiną.Taigi,knygų rinkinys vienbalsiai laikomų šventomis, siekia Artakserksą I,vadinasi,buvo sudarytas Ezdro ir Neemijo,nes Juozapas Flavijus,rašydamas prieš Apijoną graikams,mini ne Ezdrą ir Neemiją graikams svetimus,bet visiems žinomą Persų karalių Artakserksą,su kuriuo Ezdras ir Neemijas buvo amžininkai.

IV.Ketvirtoje Ezdros knygoje,kuri,kad ir nėra kanone,tačiau turi daug teisingų minčių,yra pasakyta 14,18-47,kad Ezdras,kai vergijos metu žuvo šventosios knygos,Dievo įkvėptas yra diktavęs be pertaukos devyniasdešimt keturias knygas,iš kurių skaičiaus dvidešimt keturios buvo paskelbtos žmonėms.Ketvirtoji Ezdro knyga, parašyta I-me šimtmetyje po Kristaus,vadinasi,tuomet žydų tarpe buvo įsitikinimas,kad Ezdras yra šventųjų knygų kanono autorius.

V. Talmude /Baraitha Baba batra 14^b- 15^a/ pasakyta, kad "Mozė parašė savo knygą ir Jobo; Jozue - savo knygą ir paskutines aštuonias Deuteronomium eilutes, Samuelis-savo knygą,Teisėjų ir Rūtos, Dovydas-psalmių knygą,Jeremijas-savo knygą,Karalių ir raudas....., Ezdras parašė savo knygą ir Kronikų knygos geneologijas iki savo laikų".Hebrajiškas veiksmažodis כתב /katab/ iš konteksto negali reikšti veikalo parašymą,bet turi prasmės: surinko, sutvarkė,priėmė į kanoną. Taigi išeina,kad Ezdras sutvarkė šventųjų knygų kanoną.

VI. Kalbamąją kanono teoriją patvirtina Bažnyčios Tėvai:jie beveik visi sako, kad Ezdras atnaujino žuvusias šventąsias knygas, antai: šv. Ireniejus /+202/,Aleksandrijos Klemensas /+217/,Origenas /+254/, šv. Jeronimas /+420/ ir kiti.

18. VIII. 42

P R I E K A I Š T A I.

Tačiau išdėstytieji šeši įrodymai sukelia rimtų abejojimų:

I. Iš pirmojo įrodymo galima išvesti vien tai,kad Ezdras rūpinosi visomis jėgomis grąžinti Mozės įstatymui pagarbą, tačiau iš jo neaišku,kad Ezdras būtų uždaręs šv. knygų kanoną.

II.Iš antro įrodymo negalima tiksliai išvesti,kad pavadinimu "karalių laiškai apie dovanas" reikia suprasti Ezdro knygą,nes joje randame tik vieną šios rūšies dokumentą /Ezdr.7,12 ir tol./ Be to, nėra pasakyta,kad Neemijas surinktąsias knygas yra padėjęs su Pentateuchu ir tuo būdu užbaigęs kanoną.

III. Kai dėl trečiojo įrodymo,istorikas Juozapas Flavijus išreiškė tų laikų fariziejų nuomonę,kurie knygos šventumui reikalavo šių sąlygų: knygos parašymo šventąja kalba,jos turinio suderinimo su įstatymu ir gilaus senumo,todėl fariziejai išbraukė iš šventųjų knygų sąrašo visas rašytas po paskutinio pranašo Malachijo,kuris buvo Ezdro ir Neemijo amžininkas,tačiau ši fariziejų teorija yra klaidinga,nes įkvėpimo malonė yra buvusi ir po Ezdro.Pagaliau,minėtieji Flavijaus žodžiai prieš Apijoną pažymi vien,kad po Artakserkso laikų nieko nėra tikra apie knygų įkvėpimą.

IV. Kai dėl ketvirto įrodymo tenka pabrėžti,kad ketvirtoji Ezdro knyga savo turinio tikrumu nenupelnė pasitikėjimo /Žr.šv. Jeronimo, Praef. in Ezdr. et Neh./

V. Kai dėl penkto įrodymo reikia pasakyti,kad talmudo tvirtinimas neturi didelės reikšmės,kadangi talmude randame daug prasimanytų dalykų,pavyzdžiui,talmude /trakt.Baba batra/ pasakyta,kad Samuelis parašė savo knygą,o tai netiesa, nes 1 Sam.25 nupasakota Samuelio mirtis;be to,negalima įrodyti,kad hebrajiškas veiksmažodis katab - parašė,reikštų: surinko,sutvarkė kanoną, į kanoną priėmė.

VI. Kai dėl šešto įrodymo galima pažymėti,kad Bažnyčios Tėvų liudijimai yra paimti iš ketvirtosios Ezdro knygos,kaipo versmės.

S e n o j o Į s t a t y m o k i l m ė s s u d a r y m o t e o r i j a.

Iš istoriškų dokumentų,kurie mus pasiekė,matyt,kad Senojo Įstatymo kanonas yra kilęs šiuo būdu:

1. Mozė parašė pirmąją kanono dalį arba branduolį,būtent, įstatymą /tora/.Nuo pat pradžios Mozės įstatymas buvo laikomas aukštoje pagarboje dėliai pačio Mozės didelio autoriteto ir buvo saugojamas šventoje vietoje /Žr.Įst.31,9-13;24-26/.

2. Jozuė,atnaujinęs tautos sandorą su Dievu,parašė kai kuriuos naujus įsakymus ir juos prijungė prie įstatymo knygos,einant tekstu: "Parašė taip pat visus šituos žodžius Viešpaties įstatymo knygoje". Joz.24,26.

3. Samuelis pridėjo karalystės įstatus,einant:"Samuelis paskelbė tautai karalystės įstatą,surašė knygon ir padėjo Viešpaties akyvaizdoje".1 Sam.10,25.

4. Karalius Jozijas apie 622 metus prieš Kristų iškilminga priesaika prižadėjo su visa tauta laikytis visų įstatymo žodžių. /Žr.4 Kar. 23,2 ir tol./

5. Pranašai Izaijas /34,16/ ir Jeremijas /34,4/ surinko savo kalbas.

6.Po Babilonijos vergijos kunigas Ezdras skaitė tautai Dievo įstatymą,kurį jisai priėmė po priesaika /Neem.8,5 ir tol./ Tuo pačiu laiku buvo renkami pranašų raštai; apie 200 metų prieš Kristų pranašų knygos jau buvo kanone,kaip matyti iš Ekkli knygos, kuri buvo parašyta tuo laiku.Šios knygos 46-49 sk. tėvų giesmėje garbinami Senojo Įstatymo didvyriai,kaip antai: Jozuė,Teisėjai, Samuėlis,Dovydas,Salemonas,Ezechijas,Jozijas,Izaijas,Jeremijas, Ezechielis,dvylika mažesnių pranašų,beveik tais pačiais žodžiais, kuriais jų darbai įrašyti atatinkamose S.Įstatymo istoriškose ir pranašų knygose.Tačiau nutylimas Danielis.Taigi Ekkli rašymo metu į kanoną jau buvo priimtos šios knygos: pirmesnieji pranašai,paskesnieji pranašai ir hagijografų bent dalis,nes Ekkli tėvų giesmėje garbina Zorobabelį,/49,13/,kunigą Jozuę /49,14/,Neemiją /49,15/;šių darbai yra įrašyti Ezdro ir Neemijo knygose.Kai kur Ekkli remiasi ir psalmėmis.

Iš Ekkli įvado /apie 132 metus prieš Kristų/ matyt,kad antrojo šimtmečio prieš Kristų pabaigoje jau buvo žyduose trys šventųjų knygų dalys; tačiau trečioji nebuvo dar baigta,nes jinai neturi tam tikro pavadinimo; vieni trečią dalį vadina "kitos knygos", antri - "likusios knygos" ir panašiai.

11. I

7. Toliau Danielis ir trys jaunikaičiai pabrėžiami,kaipo tikėjimo ir dorybės pavyzdžiai /Žr.1 Makab.2,59 ir tol./.Taigi, antrojo šimtmečio prieš Kristų pabaigoje - Makabiejų laikotarpy, Danielio knyga jau buvo kanone.

8. Naujame Įstatyme tikaliai yra minimi: Pentateuchas,Jozuės, Karalių,Izaijo, Jeremijo,Danielio ir kitos knygos; tačiau niekur nesiremia Naujasis Įstatymas Esteros,Ezdro,Ekkle.,Giesm. giesmės,Naumo knygomis,kadangi šių knygų rinkinys neatatiko Naujojo Įstatymo rašytojų tikslo,būtent,neturėjo tam tikro pritaikymo.

9. Pirmojo šimtmečio po Kristaus pabaigoje žydų mokslininkai kėlė abejonių apie Giesmių giesmės,Ekkle.,Patarlių,Ezechielio ir Eteros knygas;tačiau antrojo šimtmečio po Kristaus viduryje įsigalėjo įsitikinimas,kad ir šios penkios knygos yra kanoniškos.

10. Žydų istorikas Juozapas Flavijus /+95 po Kr./ aukščiau minėtame veikale prieš Apijoną 8 sk.suskaitė 22 šventąsias knygas,būtent: 5 Mozės,13 knygų rašytų pranašų,kurie ėjo po Mozės ir 4 knygas,kurios turi giesmių Dievo garbei ir gyvenimo įsakymų. Pridėję Tobijo ir Juditos knygas,Bažnyčios Tėvai skaitė viso 24 knygas,einant graikų raidynu.Šį 24-rių knygų skaičių priėmė žydai, tiesa,neįdėdami į tą skaičių Tobijo ir Juditos,bet atskirdami Rūtos knygą nuo Teisėjų ir Raudas nuo Jeremijo.

11. Egipte /Aleksandrijoje/ gyvenę žydai, be šių 24-rių, visų priimtų knygų, turėjo dar 7 šventas knygas, vadinamas deuterokanoniškas arba antrojo kanono, būtent: Tobijo, Juditos, 2-vi Makabiejų, Išminties, Ekklezijastiko ir Barucho.

Iš šių dokumentų matyti, kad žydai rūpinosi visais amžiais rinkti ir saugoti raštus, kurie dabar sudaro Senąjį Įstatymą. /Institutiones biblicae I,94/.

SENOJO ĮSTATYMO DVEJOPAS KANONAS.

Kai kurie žymūs mokslininkai, pav. Kaulenas /+1907/, Hobergas /+1924/ ir kiti įrodinėja, kad nuo pradžios yra buvęs visas šventųjų knygų kanonas Palestinos ir Egipto žydų tarpe, tačiau pirmame ir antrame šimtmety po Kristaus fariziejai išbraukė iš Palestinos žydų kanono ankščiau įvardintąsias deuterokanoniškas knygas. Šie mokslininkai remiasi religiniu vieningumu tarp žydų, gyvenusių Plestinoje ir Egipte, būtent: Egipto žydai priklausė Jeruzalės sinedrijomo tikėjimo dalykuose, todėl Egipto žydai negalėjo priimti į kanoną įvardintųjų septynių deuterokanoniškų knygų, jeigu palestiniečiai nebūtų laikę šventomis ir kanoniškomis tų septynių knygų.

Kiti mokslininkai,pav. Cornely S.J. /+1908/,Vigouroux P.S.S. /+1915/ išveda du kanonu: vieną palestiniečių,antrą egiptiečių žydų,remdamiesi šiais įdodymais:

a/ Aleksandrijos žydų priklausomybė Jeruzalės Sinedrijono ir religinis visų žydų vieningumas nebuvo artimi,nes pav. Egipto žydai,kaip parodė naujosios iškasenos,turėjo savo bažnyčią pietiniame Egipte Elefantinos saloje jau šeštame šimtmetyje prieš Kristų,o šis įvykis priešinosi vienos bažnyčios visai tautai įstatymui / lex de unitate sanctuarii - Dt.12/.

b/ Egipto žydai plačiau suprato šv. Rašto įkvėpimą,būtent: Dievas gali sužadinti pranašus kada ir kur nori /Plg.Išmint.7,27/; todėl Egipto žydai turėjo savo kanone daugiau šv. knygų,negu palestiniečiai.

c/ Senojo Įstatymo vertimas į graikų kalbą vadinamas Septuaginta,kilęs tarp 300-130 metų prieš Kristų,turi visas knygas ir protokanoniškas ir deuterokanoniškas.Šis vertimas Kristaus metu buvo žydų labai gerbiamas.Juo naudojosi Naujojo Įstatymo autoriai,kai rėmėsi Senuoju.Šv. Augustinas /+430/ vadina tąjį graikiškąjį vertimą "apaštalų patvirtintu",taigi,ir deuterokanoniškas knygas,jame esamas.

Krikščionių Bažnyčia priėmė Septuagintos vertimą kartu su visomis deuterokanoniškomis knygomis.

S E N O J O ~~Į S T A T Y M O~~ K A N O N A S K R I K Š Č I O N I Ų B A Ž N Y Č I O J E.

Seniausieji Bažnyčios rašytojai vartojo šventųjų knygų vertimą į graikų kalbą,vadinamą Septuagintą,o nuo antrojo šimtmečio po Kristaus- taip pat į lotynų kalbą,vadinamą Italė,pagamintą iš Septuagintos; taigi,pirmųjų trijų amžių krikščionių rašytojai rėmėsi savo veikaluose be skirtumo protokanoniškomis ir deuterokanoniškomis knygomis, pav.Romos Klemensas pirmame laiške Korintiečiams 55 sk. patiekia tikintiesiems Juditos ir Esteros pyvyzdžius,be to,jis remiasi Išmintiess ir Ekkli·knygomis.

Šv. Polikarpas /+c.155/ laiške Pilipiečiams turi prieš akis Tobijo 12,9 :"Išmalda išlaisvina nuo mirties"; toliau šv. Ireniejus /+c.202/,Aleksandrijos Klemensas /+c.217/,Origenas /+254/ naudojosi taip pat deuterokanoniškomis knygomis.

Tikėjimo ginčuose ir katalikai ir atskalūnai priima deuterokanoniškas knygas,pav. Bažnyčios tėvai remiasi Barucho knyga prieš Arijanus; didelis Bažnyčios tėvų skaičius iš ketvirto ir penkto šimtmečio laikė šventomis ir įkvėptomis knygomis taip pat deuterokanoniškas,pav. graikų: šv. Bazilius /+379/,šv. Grigalius Nisietis /+c.395/,šv. Jonas Chrizostomas /+407/,šv. Kirilas Aleksandrietis /+444/; lotynų: šv. Ambrozijus /+397/,šv. Augustinas /+430/,šv. Leonas Didysis /+461/.

Tas pats reikia pasakyti apie Syrų Bažnyčios tėvus,pav. šv.Efremas /✝c.373/.

Ketvirtame šimtmety buvo išleisti dekretai Bažnyčios tėvų susirinkimuose apie kanoniškas knygas,antai: Hipponos santaryba 393 metais priėmė protokanoniškas ir deuterokanoniškas.Tą pat patvirtino Kartagos III-ji santaryba 397 m.

Paskiau, šv. Tomas Akvinietis /✝1274/ pažymi,kad jo laikais kai kurie abejojo Ekklezijastiko kanoniškumu.Tačiau Bažnyčia visuomet ir visur priėmė tą pačia pagarba deuterokanoniškas,kaip kad ir protokanoniškas knygas,todėl nuo seniausių laikų deuterokanoniškos būdavo skaitomos per viešas pamaldas ir randamos graikų ir lotynų kalba šv. Rašto įžymesniuose rankraščiuose.Popiežius Eugenijus IV bulloje "Cantate Domino",išleistoje 4 vasario 1441 met.,įvardija visas Sen. Įstatymo šv. knygas: protokanoniškas ir deuterokanoniškas.

Pagaliau, Tridento santaryba 8 baladžio 1546 met. ketvirtoje sesijoje nustatė abiejų Testamentų šv. knygų kanoną ir įsakė priimti lygia pagarba visas šv. knygas.

17/IX 1951 Atskalūnų Sen. Įstatymo kanonas.

Nestorijanai Chaldėjoje,monofizitai Syrijoje,etijopai,koptai,armėnai beveik sutinka su katalikų Bažnyčia S. Įst-o šv.knygų kanono klausime.Graikai Konstantinopolio santaryboje 692 met. (Consilium

Trullanum II/pritarė Hipponos kanonui,kurį vėliau yra priėmęs Focijus /†891/.

<u>Liuteris</u> šv.Rašto vertime į vokiečių kalbą įdėjo pabaigoje deuterokanoniškas knygas,pavadinęs jąsias "apokrifais",būtent: tokiomis,kurių negalima gerbti taip,kaip kitas šv. knygas,tačiau,kurios esančios geros ir naudingai skaitomos.Naujųjų laikų protestantai visiškai išmetė iš šv. Rašto šias knygas.

<u>Rusų</u> teologai iki 16-to šimtmečio laikėsi katalikų Bažnyčios kanono,tačiau po reformacijos kas kart labiau pritarė protestantams. Mūsų laikais jų daugelis nepripažįsta deuterokanoniškų knygų. /Žr.Revue biblique 1901, p.267-277/.

N A U J O J O Į S T A T Y M O K A N O N A S.

Naujojo Įstatymo kanono formacija.

Kristus ir Apaštalai dažnai naudojosi Senojo Įstatymo raštais, jiems teikė ypatingos pagarbos, vadino šventais raštais/Rom.1,2; Timot.3,15/, Dievo žodžiais. Jie aukštai gerbė todėl, kad tosios knygos buvo rašytos šv. Dvasiai įkvėpiant. Taigi, Kristaus laikais žyduose buvo tvirtas įsitikinimas, kad Senojo Įstatymo knygos yra Dievo įkvėptos, todėl šventos.

Krikščionys panašiai gerbė knygas ir laiškus, Apaštalų rašytus, nes jiems Viešpats Jėzus pažadėjo šventąją Dvasią/Jo.14,26;16,13/; Patys Apaštalai tvirtino turį Dievo Dvasią/1 Kor.7,40/; tosios knygos dėsto daugumoje Kristaus žodžius. Pirmutinį pavyzdį, kad Dievo žodį vadinti šventuoju Raštu, randame 1.Timot.5,18. "Raštas sako: neužriši nasrų kuliančiam jaučiui" ir "darbininkas vertas savo algos". Pirmutinis tekstas yra paimtas iš Deter.25,4; antrasis randamas Lk. 10,7.

Nuo pat pradžios Apaštalų raštai buvo renkami tikslu juos skaityti per viešas pamaldas, būtent: tikintieji žydų įpročiu skaitė viešai bažnyčiose ne vien Senojo Įstatymo knygas, bat taip pat Apaštalų laiškus ir kitus jų raštus, ką patvirtina antrajame šimtmetyje šv. Justinas savo Apologijoje 1,67: "Sekmadieniais skaitomi Apaštalų atminimai/memorabilia/ ir pranašų raštai". Iš kitų šv. Justino

Apologijos vietų/1,66/matyt,kad„memorabilia apostolorum" reiškia Evangelijas.Patys Apaštalai įsakydavo viešai savo laiškus skaityti žr.1 Tesal.5,27;Kolos.4,16.Šis viešas šventųjų Raštų bažnyčioje skaitymas turėjo didelės reikšmės N.Į-o kanonui sudaryti.

Pirmojo šimtmečio po Kristaus paskutiniais dešimtmečiais šv.Pauliaus laiškų rinkinys jau buvo laikomas ta pačia pagarba, kaip kad ir Sen.Įstatymo knygos./Žr.Kaulen - Hoberg,Einleitung I,41/.

N.Į-o įkvėptoms knygoms pažinti taisyklės.

N.Į-o knygose nėra aiškaus liūdymo apie jų įkvėpimą.Bažnyčiai tad lieka skirti šventąsias knygas nuo neįkvėptų;moko tai visi senieji Bažnyčios Tėvai ir rašytojai,pav.Tertulijonas/+240/ prieš Marcijoną 4,5;Origenas/+254/ ap.Euseb.VI,25/,šv.Augustinas/+430/,/contra ep.Fundament.,c.5/ ir kiti.

Pirmutinė sąlyga N.Įstatymo knygų šventumui pripažinti yra jos kilmė Apaštalų laikais ką galėjo paliūdyti Bažnyčios,kurioms Apaštalai siuntė savo raštus.

Antroji sąlyga Dievo įkvėptai N.Įstatymo knygai yra visiškas josios turinio suderinimas su Apaštalų mokslu,gyvu žodžiu skelbtu ir Bažnyčioje per nuolatinį padavimą išlaikytų.

Yra tikrų žinių,kad antrojo šimtmečio pabaigoje krikščionių

bažnyčiose buvo laikomos šventomis ir kanoniškomis šalia Sen. Įstat. beveik visos N. Įstat. knygos.

Naujojo Įstatymo kanonas krikščionių Bažnyčioje.

a/ Apaštalų laikų tėvai.

1. Klemensas rymietis laiške Korintiečiams, rašytame apie 96 metus po Kristaus, remiasi šv. Mato/26,24/ ir šv. Luko /17,2/ Evangelijomis, laiškais: Romėnams, I Korintiečiams, Titui ir žydams.

2. Veikale "Dvylikos Apaštalų mokslas" yra citatų iš šv. Mato Evangelijos, pv. 8 sk. 6,5: Viešpaties malda; iš šv. Luko, iš šv. Pauliaus laiško Romėnams.

3. Barnabo laiškas cituoja Mt. 22,14, Romėnams, II Timot., Tit., I Petr. laiškus.

4. Šv. Ignacas /+c.107/ skiria Evangeliją ir Apaštalus, naudojasi Mt. ir Lk., daro aliuzijų į šv. Jono Evangeliją, pažinojo Apašt. Darbus, laiškus: Romėnams, I Korint., Efez., Kolosiečiams.

5. Šv. Polikarpas/+c.155/ remiasi Mt., Mk., Lk., Jo., Ap. Darb., Romėn., I-II Korint., Galat., Efez., Filem., Kolos., II Tesal., I Timot., Jok., I petr., I jo.

6. Ermo "Ganytojas", rašydamas antrojo šimtmečio vidury, panaudoja Mt., Mk., Lk., Jo., Rom., II Kor., Efez., Fil., I Tess., Žyd., Jok., I Petr.

7. Papijas,šv. Polikarpo mokinys kalba apie Mt. ir Mk.Evangelijas.

b/ Apologetai ir II-III a.Bažnyčios rašytojai.

1. Šv. Justinas /+167/ vartoja visas 4 Evangelijas,kurias vadina "komentoriais" arba"Ašątalų atminimais"/~~apomnemoneumata~~/; jis aiškiai kalba apie apreiškimą,kurio autorių pažymi šv. Joną.

2. Tacijanas Syrietis /+c.160-170/,šv. Justino mokinys,iš keturių Evangelijų sustatė viekalą Diatessaron /~~to dia tessaron ei aggelion~~/,

3. Šv. Ireniejus /+202/ didžiuliame veikale "Adversus haereses" I,3,6 skiria: ~~ta euaggelika kai ta apostolika~~; cituoja šv. Pauliaus ir kitus laiškus.

4. Klemensas Aleksandrietis /+c.217/ pripažino keturias Evangelijas,Apd.,laiškus ir apreiškimą /stromata/.

5. Origenas /+254/ deda į tų raštų eilę,dėl kurių eina ginčas: II Petr.,Jon.,Jokūbo ir Judo laiškus /Eusebijus,Op.c.VI,25; tačiau kitoje vietoje /Hom.7 in Josue,n.1/ Origenas laiko kanoniškomis Naujo Įstatymo knygas.

6. Tertulijanas /+240/ atskiria: instrumentum evangelicum, būtent,keturias Evangelijas ir instrumentum apostolicum,būtent, Apd.,šv.Pauliaus laiškus ir kitas.

Pagaliau,labai seną Naujo Įstatymo knygų kanoną išlaikė

Muratorio nuotrupa - fragmentum Muratorianum;šią nuotrupą atrado mokslininkas L.A.Muratori,gyv. 1672-1750, Milane šv.Ambrozijaus knygyne;jinai yra kilusi iš antrojo šimtmečio,kadangi josios autorius pabrėžia,kad Romos vyskupo Pijaus /142-156/ brolio vardu Ermo "Ganytojas" sustatytas naujausiai mūsų laikais.Autoriaus vardas ir sustatymo vieta yra nežinomi; rašyta lotyniškai liaudies kalba, turi daug paklaidų.Šio kanono žuvo pradžia,kame būta Mt., Mk.;išliko:Lk.,Jo., be to,Apd.,13 šv.Pauliaus laiškų,Júdo,du ar trys šv.Jono laiškai,Apreiškimas;tačiau trūksta Žydams,Jokūbo ir dviejų šv.Petro laiškų.

c/ B a ž n y č i o s t ė v a i n u o IVa. i k i T r i d e n t o s a n t a r y b o s.

Ketvirtame ir penktame šimtmetyje Naujojo Testamento knygas priima vienbalsiai bažnyčiose,kaip liūdija Bažnyčios tėvai,antai,rytiečių tarpe:Euzebijus Cezarietis /+c.340/ savo veikale: "Historia ecclesiastica" III,25,šventąsias knygas skirsto į tris dalis:

1/ ~~Omologoumena~~ Ὁμολογούμενα - visų priimtas,būtent:4 Evangelijas,Apaštalų Darbus,šv.Pauliaus laiškus,I šv. Jono,I šv. Petro ir,rodos,šv.Jono Apreiškimą.

2/ ~~Antilegomena~~ Ἀντιλεγόμενα - dėl kurių būta abejonių,būtent:šv.Jokūbo ir šv. Judo laiškai,II šv.Petro,II š. Jono.

3/ ~~Noda~~ Νόθα,lotyniškai spuria,būtent:šv. Pauliaus Darbus,Ganytoją,

Barnabo laišką, š. Petro apreiškimą, Didache ir rodos, šv. Jono Apreiškimą.

Vakariečių /patres latini/, pav., šv. Jeronimas /+420/, šv. Augustinas /+430/ (de doctrina christiana II,8/ laiko kanoniškomis visas 27 Naujojo Įstatymo knygas. Tolimesniais amžiais randama dar ginčų dėl kai kurių Naujojo Įstatymo knygų, pav. Erazmas dėl laiško žydams, II Petr., II-III Jono; Kajetonas be šių atmetė dar Jokūbo ir Judo laiškus. Pagaliau, Popiežius Eugenijus IV bulla "Cantate Domino" 1441/ nustatė abiejų šv. Rašto Įstatymo kanoną, kurį paskiau patvirtino Tridento santaryba ketvirtoje sesijoje 1546 m. balandžio mėn. 8 d.

Rytų bažnyčios sutinka su Romos bažnyčia Naujojo Įstatymo knygų skaičiumi.

<u>Protestantai</u> . Liuteris laiko nekanoniškais: žydams laišką, šv. Jokūbo, šv. Judo laiškus ir Apreiškimą. Tačiau protestantai turi visas 27 knygas Naujojo Įstatymo leidimuose.

A P O K R I F A I.

a/ Graikiškai-~~a'pokrifoi~~ ἀπόκρυφοι,lotyniškai - abscònditi,secreti libri, senovės rašytojų veikaluose reiškia knygas,kuriose dėstomas mokslas ne visiems,bet tiktai tam tikrai pasiruošusiems prieinamas.

b/ Krikščionių Bažnyčioje apokrifais vadinosi knygos išleistos viešai vartoti bažnyčiose.Kadangi bažnyčiose per viešas pamaldas skaitydavo vien kanoniškas knygas,todėl apokrifo vardas buvo laikomas per vien /sinonimu/ su nekanoniška knyga;taigi šv.Jeronimas /Prolog.Galeat./ vadina apokrifais knygas /Išmint.,Ekkli. ir kit./,kurių nebuvo žydų kanone.

c/ Kai kada apokrifais vadindavosi,taip pat raštai,kuriuos buvo sustatę ne tie autoriai,kieno nešiojo vardą,bet kuriuos parašė kiti,pav.Šv.Jeronimo laiške Letai/ 107,12:"Caveat omnia apocrypha.....sciat non eorum esse,quorum titulis praenotentur".

d/ Kai kurie mokslininkai,pav.Šekely /Bibliotheca apocrypha Friburgi Br. 1913 p.1/ aptaria švento Rašto apokrifus šiaip:nežinomų autorių raštai,antrašte ar turiniu giminingi su šventomis knygomis,turėję kadaise kai kur panašios pagarbos,tačiau nepriimti į kanoną.

Apokrifų dauguma yra rašyta geros valios autorių,kurie dėjo savo mokslą į įžymaus Senojo ar Naujojo Įstatymo asmens lūpas tikslu įgyti veikalui daugiau pagarbos arba apskritai plėtė kanoniškų knygų turinį ir papildydavo,kas trūko,šv.istorijoje;todėl

apokrifų skaičiuje randame naudingų dalykų ir Bažnyčios rašytojai kai kuriuos apokrifus dėdavo priede prie šv.Rašto lotyniškos Vulgatos,pav.Manasso maldą, III ir IV Ezdro knygas.

Apokrifai skirstomi į Senojo ir Naujojo Įstatymo,būtent, atsižvelgiant,katro Įstatymo yra įvardintas apokrife asmuo ar katrą Įstatymą atatinka apokrifo turinys.

Senojo Įstatymo apokrifai yra be to, dalinai apreiškimai apie angelus,apie būsimąjį išrinktosios tautos likimą,apie Mesiją ir jojo karalystę,dalinai gi yra istorijos,kuriose garbinami Senojo Įstatymo įžymūs asmens.

Senesnieji Senojo Įstatymo apokrifai yra šie:Karaliaus Manasso malda, III ir IV Ezdro knygos,III ir IV Makabiejų knygos, 18 Salemono psalmių,Henocho knyga,Jubiliejų knyga,Dvylikos patrijarkų testamentai,Mozės ėmimas į dangų,Izaijo įžengimas,Barucho apreiškimas ir kit.

Naujojo Įstatymo apokrifai seka kanoniškomis knygomis,todėl skirstomi į Evangelijas,darbus,laiškus ir apreiškimus.Naujojo Įstatymo apokrifai rašyti daugiausia antrame ir trečiame imtmetyje po Kr.

Svarbesnieji Naujojo Įstatymo apokrifai yra šie:

a/Evangelijos:Hebrajų,Egiptiečių ir Ebijonitų,Petro, Jokūbo /protoevangelija/,Tomo,Pilypo,Motiejaus,Baltramiejaus,

Atpirkėjo kūdikystės ir kit.

b/ Darbai: Petro pamokslai,Petro,Pauliaus,Jono,Tomo, Andriejaus,Piloto darbai ir kit.

c/ Laiškai: Laodikiečiams,Aleksandriečiams,Korinto presbiterų šv.Pauliui ir Tautų daktaro Korintiečiams.

d/ Apreiškimai: Petro,Pauliaus ir kit.

ŠV. R A Š T O T E K S T O I S T O R I J A.

Į v a d a s.

Visos šv. knygos su visomis dalimis, Tridento santarybos įdėtos į kanoną,yra laikomos įkvėptos ir todėl laisvos nuo paklaidų.Šis neklaidingumas yra taikomas pirmiesiems autorių rankraščiams arba autografams.Kyla tad klausimas,ar šv.tekstas išliko nesugadintas iki mūsų laikų.

Šv. knygų neliečiamybė /integritas/skiriama dvejopai:

1.Dogmatinė ~~ar materijalė.~~

2.Kritiška ~~ar formalė.~~

Dogmatiškai šv. knyga laikoma nesugadinta,kai tikėjimo ir dorovės klausimais knygoje išdėtasis mokslas išliko nepakeistas.

Kritiškoji neliečiamybė suima gramatikos ir stilistikos išorinę formą.

Kadangi šventasis tekstas plėtėsi panašiai,kaip ir

paprastos knygos,būtent:jąsias nurašinėjant,todėl įsiskverbė į šv. tekstą įvairių pakeitimų,paklaidų ar nurašytojų kaltę.Tačiau šie skirtumai nėra taip dideli,kad jie būtų iškreipę šv. knygų esmę.

Kadangi šventasis tekstas plėtėsi pirminėse kalbaose ir vertimuose,todėl ir šv. knygų neliečiamybė išvedama:

1. Iš pirminio /originalio/ teksto istorijos,

2. Iš vertimų istorijos.

Šv. k n y g ų o r i g i n a l i o t e k s t o i s t o r i j a.

Šv. Rašto kalbos.

Trimis kalbomis yra rašytas abiejų Įstatymų šv. knygos, būtent:hebrajų,aramajų ir graikų.

Semitų kalbos.

Hebrajų ir aramajų kalbos priklauso didelei semitų kalbų grupei.Taip vadinosi kalbos,kurios vartojo giminės iš Semo, Nojaus sūnaus kilusios./Žr.Pradž.10,21-31/.Semitų kalbos paprastai skirstomos į 4 šakas:

1. Babiloniečių-asyriečių kalba,žinoma,paskutiniais dešimtmečiais iš dantyraščio užrašų,iškastų Mesopotamijoje.

2. Aramajų kalba,kurios vardas yra kilęs nuo Aramo,Semo sūnaus.Pradž.10,21;šiai šakai priklauso syrų,samariečių ir kitos.

3. Kananiečių kalba, su finikiečių,moabitų,hebrajų,iš kurios paskiau kilo talmudo tarmė.

4. Arabų kalba įžymi senumu ir lyčių įvairumu,žinoma ypač iš magometų šventųjų knygų korano, be to,daugelio literatūros veikalų, šiandien vartojama kasdieniniame gyvenime priekinėje Azijoje ir šiaurės Afrikoje.Šiai artima yra etijopų kalba,pasįžymėjusi įvairiais raštais tarp 4-16 šimtmečių po Kristaus.

Hebrajų kalba.

Vardas. Hebrajų kalbos pavadinimas yra kilęs iš hebraiško žodžio "heber",kuris reiškia už /upės/; taip vadino vietos gyventojai kananiečiai Abraomą,ateivį iš už Eufrato upės,o hibrim hebrajai yra daugiskaita.

Hebrajų kalbos dokumentai.

Pirmieji hebrajų kalbos pėdsakai randami prieduose prie Amarnos laiškų,atrastų 1888 metais pietiniame Egipte prie El-Amarna. Amarnos laiškai sudaro susirašinėjimą 14-tame šimtmetyje prieš Kristų iš vienos pusės tarp Egipto faraonų Amenofio III-o ir Amenofio IV-o,o iš antros pusės priekinės Azijos įvairių karalių ir valdovų.

Laiškas,kuriuo yra rašytos Senojo Testamento knygos,tęsiasi apie 1000 metų.Tame laikotarpyje pasireiškia ši hebrajų kalbos raida:pirmas hebrajų kalbos laikotarpis suima nuo 1500-1000 metų - nuo Mozės iki pirmųjų karalių;čionai hebrajų kalba pa-

sižymi senumo ypatybėmis.Antrasis tęsiasi nuo 1000-586 metų, būtent: nuo Dovydo - Saliamono iki Babilonijos vergijos, vadinamas kalbos aukso laikotarpis.Trečiasis prasideda nuo Babilonijos vergijos; tuomet hebrajų kalba virsta negryna;jinai gadinama aramaizmais;pagaliau,hebrajų kalba išeina iš kasdieninės apyvartos ir pasilieka tik knygose.Antrame šimtmetyje prieš Kristų Ekklesiastiko ir I Makabiejų knygos buvo rašytos dar hebrajų kalba.

H E B R A J Ų K A L B O S R A Š Y B A.

Skiriama hebrajų kalbos du rašybos tipu:

1. Senasis - kananiečių ar finikiečių,randamas senuose dokumentuose,kurių svarbesni yra šie:

Moabitų karaliaus Mešos iš devinto šimtmečio prieš Kristų /žr.4 Kar.3/,atrastas 1868 metais Dibane senovės Moabitų šalyje; Siloe's vandentiekio užrašas iš aštunto šimtmečio/žr.4 Kar.20,20/ atrastas 1880 m.;karaliaus Kalumu užrašas iš devinto šimtmečio atrastas 1902m. Sendširli šiaurinėje Sirijoje; hebraiškas kalendorius,atrastas 1908 m. Gezero griuvėsiuose ;Ostraka arba indų šukės, naudojamos susirašinėjimui iš aštunto ar devinto šimtmečio pr.Kr. atkastos 1911 m.Samarijos griuvėsiuose;įvairūs antspaudai;Makabiejų laikotarpio ant pinigų užrašai ir kit.

Šio tipo raidės yra paprastos,kadangi raštui buvo vartojama kieta akmens ar plytų medžiaga,ir jomis buvo rašyti visi Sejojo Įstatymo kqygų autografai /rankraščiai/.

2. Babiloniečių vergijoje izraelitai su kalba priėmė taip aramajų rašybos tipą,kurio pavyzdžiu randama Egipte Elefantinos saloje atkastų;raštui medžiaga tenai buvo vartojama minkšta,būtent:papyruso medžio lapai,paskiau pergaminas,todėl raidės yra gražesnės.Talmudistai vadina antrąjį rašybos tipą keturkampiu /scriptura quadrata/,kiti mokslininkai:apvaliu /scriptura rotunda/.Šiuo tipu buvo rašytos šventosios knygos; kada tai padaryta,nėra tikrumo,tačiau Kristaus metu buvo vartojamas vien šis rašybos tipas,kaip matyti iš Mato 5,16,kame raidė 'jod pabrėžiama,kaipo mažiausia,o taip yra ne senajame,bet keturkampiame tipe.

Hebrajų kalbos raidynas senovėje turėjo vien priebalsius, tiktai septintame ar aštuntame šimtmetyje po Kristaus mokslininkai masoretai /hebr.masora-padavimas/ pridėjo balsių ženklelius.

Aramajų kalba.

Aramajų kalba yra rašytos Senojo Įstatymo šventųjų knygų dalys:Danielio 2,4b-7,28;Ezdro 4,7-6,18;7,12-26;Jeremijo 10,11.

Ši kalba buvo tarptautinė,diplomatinė Babiloniečių ir

persų karalių,kurie jąja rašė pavergtoms tautoms.Žydai Babilonijos vergijoje įprato į aramajų kalbą,kuri jiems ilgainiui užėmė hebrąjų vietą.Aramajų kalba yra rašyti ant papyruso lapų 1908 metais atrastieji dokumentai Elefantinos saloje pietiniame Egipte.Kristaus metu žydai kalbėjo aramaiškai,kaip matyti iš Naujojo Įstatymo vartojamų žodžių,pav.Talitha kumi /Mk.7,34/,Abba/Mk.14,36/,Eloi Eloi,lamma sabachtani /Mk.15,34/, Karbona/Mk.27,6/,Haceldama /Mk.27,8/ ir t.t.

B I B L I N Ė G R A I K Ų K A L B A.

Graikiškai išliko deuterokanoniškos Senojo Įstatymo knygos, be to, deuterokanoniškos knygų dalys:Danielio 3,24-90;13-14; Tobijo Juditos,1 Makabiejų,Ekklesiastiko ir Barucho graikų kalba nėra pirminė/originali/,bet yra vertimas iš hebrajų ar aramajų teksto;vien Išminties ir II Makabiejų ~~knygos~~ yra rašytos originale graikiškai.

Toliau žinomas yra graikų kalba visų Senojo Įstatymo knygų vertimas,vadinamas Septuaginta.

Pagaliau,visos Naujojo Įstatymo knygos buvo rašytos ~~xxxx~~ graikiškai,išskyrus šv.Mato evangeliją,kuri,einant seniausiu padavimu,buvo parašytas originale aramaiškai,tačiau šis aramaiškas originalas žuvo,o jo vietą užima graikiškas šv.Mato evangelijos vertimas.

Šv.Rašto graikiška kalba skiriasi nuo klasiškos,nes yra liaudies kalba,vadinama he koine dialektos,kuri nuo Aleksandros Didžiojo laikų buvo vartojama Mažojoje Azijoje,Sirijoje ir Egipte,o Aleksandro Didžiojo įpėdiniai Seleukidai,viešpatavę Sirijoje,įvdė ją ir Palestinoje.Žydai,gyvenę už Palestinos ribų, kalbėjo graikiškai; jie turėjo Jeruzalėje savo sinagogas ir vadinosi Hellenistai /Ap. Darb.6,1/kilę iš graikų pirklių, priėmusių žydų tikėjimą.

Romos prokuratoriai Jeruzalėje viešai vartojo graikų kalbą.Biblinės graikų kalbos skirtumai nuo klasiškosios yra šie:

1.Turi naujų žodžių pav. haimatekchisia /kraujo praliejimas/ Žyd.9,22; hairetis /rinkikė / Išm.8,4,ochlopoiein /kelti maištą/Ap. Darb.17,5 ir t.t.

2. Žodžiams naujų reikšmių,pav.,gamos /puota/ Mt.22,2, eischemon /aukštos kilmės/ Mk. 15,43 ir t.t.

3. Skiriasi ortografijoje,pav.,tesserakonta vietoje tessarakonta,Apreišk.7,4; uteis vietoje udeis /niekas/;potapos vietoje podapos /koks/ ir t.t.

4. Skiriasi gramatikos lytyse,pav.,diusi vietoje diuoin; eichosan vietoje eichon Jo.15,22 ir t.t.

5. Turi lotyniškų žodžių ir sakinių,pav.,praitotion -praetorium,kolonia - colonia,kenturion - centurio,kensos-cen-

sus,denarion - denarius;simbulion,lambanien -consilium capere, Mt. 12,14; ergasion dinai - operam dare,Lk.12,58 ir t.t.

Graiškiškame Septuagintos vertime pasitaiko daug hebraiškų;tenka pabrėžti,kad šios vertimo kalba nebuvo gyvoji,visų vartojamoji,bet tam tikrai pritaikyta,kad išeitų tiksliai išreikštas hebraiškas tekstas.Todėl čionai originalas dažnai vergiškai išverstas,arba bent tikslumo sumetimais graikų kalba turi semitiško atspalvio.

Toliau,kadangi visi Naujojo Įstatymo knygų autoriai,išskyrus šv. Luką,buvo žydai ir žinias ėmė iš gyvo padavimo,kuris buvo aramaiškas arba iš hebraiškų ar aramaiškų dokumentų, todėl Naujame Įstatyme randame semitiškų žodžių,konstrukcijų, pav.,manna Jo.6,31;sikera Lk.1,15;geenna,messias,rabbi,raka,hosanna,hijos eirenos Lk.10,6;kai proseteto triton pempsai ir t.t.

Taigi,Naujojo Įstatymo knygos yra rašytos liaudies graikų kalba semitine versa.

Hebrajiški rankraščiai.

Senojo Įstatymo hebrajiški rankraščiai skiriami dvejopi:
a/. v i e š i, kurie būdavo vartojami sinagogose per pamaldas, rašyti knygų forma ant tyrų gyvulių išdirbtos odos dideliais gražiais rašmenimis be balsių ženklų.
b/. p r i v a t ū s - rašyti apvaliu tipu ir su balsių ženklais.

Daug būta hebrajiškų rankraščių, pavyzdžiui, įžymus rytų žinovas I.Bern. de Rossi /+ 1831/ į Parmos knygyną surinko daugiau negu 800 hebrajiškų rankraščių.

Hebrajiški rankraščiai išlikę iki mūsų laikų nėra senesni dešimto šimtmečio po Kristaus, antai, Babiloniškas pranašų rankraštis yra rašytas 916 metais po Kristaus; Petrogrado rankraštis, turįs visą Senąjį Įstatymą, yra rašytas 1009 metais po Kristaus. Abudu šiuodu laikomi Petrogrado viešajame knygyne.

Hebrajiškos knygos.

Penkioliktame šimtmetyje nepoilgam po spaudos išradimo pradėta šv. knygų spausdinimas hebrajiškai. Pirmutinė išspaudinta, regis Bononijoje, hebrajiška knyga buvo psalmynas 1477 metais su pridėtu Dovydo Kimchi komentaru; po to 1482 metais pasirodė iš spaudos taip pat Bononijos mieste Pentateuchas su aramajiška Onkelozo parafraze ir su Rabbi Sal. Jarchi /Raši/ komentaru; pagaliau,

1488 metais buvo išspausdintas visas Senasis Įstatymas hebrajiškai Soncino mieste Abraomo Chaijim rūpesčiu. Paskiau, buvo išleidžiamas įvairiose vietose visas Senasis Įstatymas, Pav. Neapolyje apie 1491 met., Briksijoje 1494 m., Pizaure 1511-1517 m., ir 1520 m. ir kitur. Reikšmingas yra Danielio Bombergo leidinys Venecijoje 1516-1517 m., be to, mokyto kardinolo Ksimeneso išleistoje poliglotoje hebrajiškas tekstas 1517 metais.

Naujausiais laikais Stuttgarte išleido ištaisytą Senojo Įstatymo hebrajišką tekstą vokiečių mokslininkas R.Kittel, Leipzigo profesorius, I laida 1906 m., II - 1909 ir III - 1912 m., padedamas profesorių Beero, Buhl'io, Dalmano, Drivero, Loehr'o, Nowack'o, Rothstein'o,Ryssel'io.

Antraštė: Biblia hebraica[3], edidit Rud.Kittel, Stuttgart, Privileg. Württ. Bibelanstalt.

H e b r a j i š k o t e k s t o p a d a l i n i m a s.

Hebrajų kalba Senajame Įstatyme randamas padalinimas, kuris vadinasi liturgiškas, nes nuo senovės laikų /Apd.15,21/ sinagogose būdavo skaitomas per kiekvieną šabą įstatymo skyrius, hebrajiškai paraša.

Einant Babilonijoje gyvenusių žydų apeigomis, paskiau visų žydų priimtomis, per ištisus metus perskaitoma sinagogose visa Tora /Pen-

tateuchas/, padalinta į 54 parašas, nes tiek yra šabų per metus, pridėjus trylikt mėnesį Veadar.

Kiekviena didesnė paraša yra padalinta į mažesnius to pačio padalinimo skyrius. Šių mažesnių parašų Pentateuche yra viso 669; jų vienos vadinasi atviros - ptuchot, kurios prasideda eilutės pradžioje, kitos uždaros - stumot, kurios prasideda eilutės viduryje. Pirmųjų Pentateuche yra 290, antrųjų - 379.

Toros dalis atatinka pranašų knygų skyriai, vadinami haftarot, kuriais baigiasi šventas skaitymas, žr. Luk. 4,17; Apd.13,15.

Padalinimas į dabartinius skyrius - capita perėjo į hebrajišką tekstą 16 šimtmetyje iš lotyniškos Vulgatos; pirmą kartą įvestas rabinų 1525 metais Senojo Įstatymo tekste, išleistame Bombergo.

Padalinimas į eilutes - versus, kurį atliko Robertas Stepas, Paryžiaus spaustuvininkas, pirmą kartą randamas Antverpeno poliglotų hebrajiškame tekste, išleistame 1569-1572 m.

Š V. R A Š T O G R A I K I Š K A S T E K S T A S.

G r a i k i š k ų r a n k r a š č i ų i š o r i n ė f o r m a.

Senovėje autoriai diktuodavo savo veikalus, juos rūpestingai rašydavo kalligrafos arba bibliografos; pavyzdžiui šv. Paulius diktuodavo savo laiškus ir tiktai laiško užbaigoje dėdavo savo ranka sveikinimus, žr. Rom. 16,22; II Tesal.3,17 ir t.t.

Senėvėje raštui vartodavo papyruso lakštus. Antrame šimtmetyje

prieš Kristų imta viešai vartoti pergaminas, būtent; lapai tam·tikrai išdirbti iš asilų, avių, ožkų odų. Pergaminas yra pavadintas nuo Pergamo miesto Mažojoje Azijoje, kurio karalius Eumenes II/197-159/ pirmutinis išradęs šią rašto medžiagą, žr. Plinius, Hist. nat. XIII,11.

Aštuntame šimtmetyje iš rytų buvo įvestas šilkinis arba medvilninis popieris.

Beveik visi graikų kalba šv. Rašto rankraščiai prieš devintą šimtmetį buvo rašyti ant pergameno. Iki tryliktojo šimtmečio retai pasitaiko rankraščių ant šilkinio popierio.

Šv. Rašto tekstas buvo rašomas dviem, trimis ar net keturiomis skiltimis, atsižiūrint į knygos didumą, pavyzdžiui Sinajiškasis rankraštis turi keturias, Vatikaniškasis - tris, o Aleksandriniškasis - dvi skiltis.

Iki devinto šimtmečio rankraščiai būdavo rašomi didelėmis raidėmis / maiusculis sive uncialibus/ gražios ketvirtainės ar apvalios formos. Nuo devinto šimtmečio raidės įgauna pailgą ir kreivą formą, kurios vadinamos minusculae. Dešimto šimtmečio pabaigoje yra kilusi kursyvinė rašyba.

Senovės uncialiniuose rankraščiuose neatskirdavo žodžių, nepalikdavo tuščio tarpo, nedėdavo kirčių nei skiriamųjų ženklų, taip pat neatskirdavo sakinių. Nuo septinto šimtmečio pasirodo kirčiai

graikiškuose rankraščiuose.

Kiekviena senovės knyga turi antraštę, pav. pros Romaius.

N a u j o j o Į s t a t y m o t e k s t o p a d a l i n i m a s

Ištisai be laisvų tarpų rašomas šv. knygų tekstas buvo įvairiais būdais dalinamas pirmais krikščionybės amžiais; antai Klemensas Aleksandrietis /+c.217/ jau žinojo perikopas /Strom.VII,14/; Tertulijanas /+240/ kalba apie skyrius /capitula/. Šio padalinimo pagrindą sudarė viešas skaitymas per pamaldas.

Naujesnį S. ir N. Įstatymo teksto padalinimą į skyrius /capitula/ padarė Kantuarijos arkivyskupas Stepas Langton /+1228/. Šis padalinimas iš lotyniško teksto perėjo į hebrajišką ir N. Įstatymo graikišką.

Toliau, Hugo a s.Caro O.P. /+1263/ skyrius /capita/ padalino į 7 skirsnelius /sectiones/, kuriuos pažymėjo raidėmis: A,B,C,D,E,F, G; tą darbą atliko apie 1240 m.

Paskiau Santes Pagnini O.P. /+1541/ S.irN.Įstatymo šv. tekstą padalino 1527 m. į eilutes / versiculas/, jąsias pažymėjo skaitmenimis. Robertas Stepas /+1559/, Paryžiaus spaustuvininkas, S. Įstatymui paliko Pagnini'o padalinimą, o Naujam įvedė skirtingą.

Šis padalinimas pasirodė pirmą kartą graikiško ir lotyniško Naujojo Įstatymo tekste, išleistame 1551 m.

N a u j o j o Į s t a t y m o r a n k r a š č i a i.

Apaštalų ir Evangelistų rankraščiai, rašyti ant papyruso lapų, greitu laiku žuvo ir išliko tik vėlybesnių laikų nuorašai, kurių seniausi siekia ketvirto šimtmečio po Kr. Mažas jų skaičius turi visą Naująjį Įstatymą, daugelis gi - jo dalį; kiti vien lekcijas ir evangelijas, per pamaldas skaitomas.

Rankraščiai skirstomi į grynai graikiškus ir maišytus; šiuose šalia teksto randama priedų, paaiškinimų, vertimų, dviem kalbom - - graikiškai lotyniškai, graikiškai syriškai. Pasitaiko taip pat rankraščių, vadinamų palinpsestai / palin - iš naujo, psao - skutu/, būtent, rašto medžiagai pergaminui esant labai brangiai nuskusdavo pirminį raštą ir iš naujo rašydavo ant to pačio pergamino; tačiau mūsų laikais pavyko grąžinti ir įskaityti pirminis tekstas chemišku būdu arba fotografijos pagalba.

K l a s i š k i e j i g r a i k i š k i š v. R a š t o r a n k r a š č i a i.

Kai kurie šv. Rašto rankraščiai yra pavadinti nuo vietos, kame jie buvo ar yra laikomi, pav. Vatikaniškasis, Sinaiškasis, Aleksandriškasis.

Graikiškų rankraščių tarpe pasižymi svarbiausi keturi, vadinami klasiški, rašyti ketvirtame ir penktame šimtmetyje po Kris-

taus[1]:

1. V a t i k a n i š k a s i s rankraštis /B/ užima pirmą vietą; dabar laikomas Vatikano knygyne. Kritikai išveda jo kilmę iš 4-ojo šimtmečio po Kristaus, greičiausia Egipte; rašytas gražiai ant plono pergamento, turi 734 lapus, 272x268 mm.; puslapiai padalinti į tris skiltis po 42 eilutes, maždaug po 16 raidžių eilutėje. Didžiųjų raidžių jame pirmiau visai nebuvo, o tosios, kurios dabar yra kai kurių knygų pradžioje, buvo įdėtos vėlesnių rašytojų, ištrynus pirmines mažąsias. Skiriamųjų ir kirčių ženklų jame nėra; tiktai paliktas tuščias tarpas kartais rodo aprašymo ar sakinio galą. Seniau šis rankraštis yra turėjęs ištisą Senąjį ir Naująjį Įstatymą, tačiau neišliko visas iki mūsų laikų; dabar jame nėra pradžios ir užbaigos, taip pat yra žuvę kai kurie lapai iš vidurio, antai, iš Senojo Įstatymo jame dabar trūksta: Pradž. 1,1-46,27; ps. 105,27-137,6 ir abiejų Makabiejų knygų; Naujasis Įstatymas baigiasi laiško Žydams 9,14. Paleografiškais ir ypač kritiškais sumetimais jis yra labai įvertinamas, kaipo seniausias ir geriausias.

2. S i n a i š k a s i s rankraštis /א Alef/ senumu ir sa-

---

[1] Plg. A. Grigaitis, Egzegezės metodikos naujieji keliai, 9-10p.

vybėmis yra artimas Vatikaniškam. Jo 43 lapus užtiko Tischendorf'as 1844 metais ant Sinajaus kalno šv. Kotrynos vienuolyne, iš kur ir gavo pavadinimą; tie 43 lapai iš Senojo Įstatymo laikomi Leipzige, o didžioji jo dalis - 347 lapai, 430x378 mm., Tischendorf'o atrasti 1859 metais, buvo Petrogrado viešąjame knygyne, tačiau 1933 metais bolševikai jį pardavė už 100000 L. Londono Britų muziejui. Šis rankraštis yra kilęs iš ketvirtojo šimtmečio pabaigos ar penkto pradžios po Kristaus; puslapiai jame suskirstyti į keturias skiltis po 48 eilutes, po 13 raidžių eilutėje. Pradžios didžiųjų raidžių, skiriamųjų ir kirčių ženklų čionai taip pat nėra. Iš Senojo Įstatymo jame dabar trūksta beveik visų istoriškų knygų: Pentateucho, Jozuės, Rūtos, Samuėlio, Karalių, Ezdro, Neemijo, Esteros, Kronikų dalies, o pranašų nėra Ozejo ir Danielio, tačiau yra išlikęs visas Naujasis Įstatymas, prie kurio dar pridėtas Barnabo laiškas ir įžymi dalis Ermo rašto "Ganytojas". Brangų šio rankraščio pirmąjį leidimą keturiuose tomuose in folio parūpino Tischendorf'as 1862 m. Rūsų caro Aleksandro II lėšomis.

3. A l e k s a n d r i n i š k a s i s rankraštis /A/ kadaise priklausė Aleksandrijos patrijarchui, iš kur ir gavo vardą. 1628 m. Konstantinopolio patrijarcho Kirilo Lukario dovanotas Karoliui I, Anglijos karaliui, dabar laikomas Londone Britų muziejuje. Rašytas

penktame šimtmetyje po Kristaus, greičiausia Egipte. Turi 773 lapus, 320x260 mm. Puslapiai suskirstyti į dvi skiltis po 50 eilučių, po maždaug 22 raides eilutėje, didžiosios puslapių laukuose įdėtos raidės rodo dalies pradžią. Kirčių, skiriamųjų ir aspiracijos ženklų jame taip pat nėra. Šio rankraščio vertė yra mažesnė, negu pirmųjų dviejų; jis turi beveik visas abiejų ~~Įstatymų~~ Testamentų knygas; tik Senajame ~~Įstatyme~~ Testamente trūksta kai kurių vietų Pradžios, Samuelio ir Psalmių knygų, tačiau prie psalmyno yra pridėti Naujojo ~~Įstatymo~~ Testamento himnai ir šalia I-II Makabiejų yra jame dar III-IV Makab. knygos.

4. E f r e m o rankraštis /C/, palimpsestas, laikomas Paryžiaus tautiniame knygyne /Bibl. nationale/. Šio rankraščio pergamenas ~~tryliktame~~ dvyliktame šimtmetyje buvo ~~vartotas~~ panaudotas, nuskutus pirminį tekstą, rašyti antrą kartą šv. Efremo /c.+373/ veikalų graikiškam vertimui, iš kur ir gavo vardą; chemišku būdu buvo pašalintas antrasis raštas ir Tischendorfui pavyko perskaityti pirminis tekstas. Šis rankraštis yra kilęs iš penkto šimtmečio po Kr. greičiausia Egipte, nes yra panašus į Aleksandriniškąjį; jis turi 209 lapus, 325x260mm. puslapyje yra tik viena skiltis po 42 eilutes, maždaug po 40 raidžių eilutėje; jojo raidės yra didesnės [negu anų trijų rankraščių]; kirčių ženklų jame taip pat nėra. Šis rankraštis neturi nė vienos ištisos šv. Rašto knygos, nes jo lapai buvo imami be eilės, kaipo medžiaga antram rašymui; Iš Senojo ~~Įstatymo~~ Testamento jame yra: Jobo, Patar-

lių, Pamokslininko, Giesmių, Eklezijatiko knygos ir beveik visas Naujasis Įstatymas; atspausdintas Tischendorf'o rūpesniu 1843-1845 metais Leipzige.

ŠV. RAŠTO VERTIMAI.

1/. Aramajiškos parafrazės.

Po Babilonijos vergijos žydai ilgainiui užmiršo savo gimtąją hebrajų kalbą, o šv. knygos sinagogose buvo skaitomos hebrajiškai, todėl įsigalėjo įprotis versti į aramajų kasdieninę kalbą liaudies kalbą pamaldose vartojamas Senojo Įstatymo dalis.

Hebrajų kalba paskutiniais prieš Kristų metais amžiais dar buvo žinoma Palestinoje, pav. Ekkli ir I Makabiejų rašytos hebrajų kalba, bet Kristaus laikais sinagogose vertikas jau versdavo į aramajų kalbą, kas būdavo skaitoma hebrajiškai iš šv. Rašto, ir pridėdavo trumpą parafrazę - paaiškinimą, kame prasmė būdavo neaiški. Iš čionai kilo aramajiškos parafrazės arba šv. Rašto vertimai į aramajų kalbą su paaiškinimais, kurie vadinami t a r g u m, nuo aramajiško veiksmažodžio targem - aiškinti. Tie aiškinimai pradžioje buvo daromi žodžiu, o paskiau buvo surašyti; jų tarpe įžymiausi yra du:

1/ Onkelozo targum į Pentateuchą. Kas per vienas buvo tasai Onkelozas, šiandieną ginčijamasi. Mokslininkai tvirtina, kad ši aramajiška Pentateucho parafrazė, žinoma Onkelozo vardu, buvusi

parašyta pirmame šimtmetyje arba antro po Kristaus pradžioje, kadangi šios parafrazės kalba yra panaši į šv. Rašto aramajišką kalbą ir pasižymi aramajiškos kalbos grynumu. Onkelozo targumas neiškreipia Pentateucho mesijinių mesijinių paranašyščių, bet jąsias aiškina mesijine prasme. Antropomorfizmus, būtent: Dievą įžeidžiančius materijalinio pobūdžio posakius, švelnina arba visai pašalina. Dievo vardo tiesiog nemini, bet išreiškia jį kitais žodžiais, šv. knygų prasmę kartais plačiau pateikia.

2/ Jonato, Uzijelio sūnaus, targum į pirmesnius ir paskesnius pranašus. Šios parafrazės kalba yra panaši į pirmosios, tačiau autorius atsitolina nuo pirmosios prasmės tiesioginės prasmės ir įdeda daug aiškinimų. Kadangi jis neiškreipia mesijinių pranašysčių ir nieko nekeičia prieš krikščionis, todėl mokslininkai išveda, kad ir ši parafrazė rašyta I-II šimtmety po Kristaus.

Šių dviejų parafrazių autoriai nėra žinomi, todėl įsigalėjo paprotis jas vadinti Onkelozo ir Jonato parafrazėmis. Onkelozo targum pirmą kartą išspausdintas pasirodė Bononijoje 1482 metais kartu su Pentateucho hebrajišku tekstu ir Raši komentaru; paskiau, Bombergo hebrajiškoje biblijoje, XVI-XVII šimtmečiais poliglotose; naują laidą pagamino A. Berliner, Targum Onkelos, 2 tomu, Berlin, 1884 m.

Jonato targum su hebrajišku tekstu, ir D. Kimachi bei Levi, Ge Gersono sūnaus, komentaru pirmą kartą buvo išleistas Portugalijoje 1494 m., antrą kartą Paryžiuje 1557 m., randamas taip pat poliglotose; paskiau iš Reuchlino rankraščio paskelbė spaudoje P.de Lagarde, Prophetae priores et posteriores chaldaice, Leipzig, 1872 m.

P e n t a t e u c h o v e r t i m a s į s a m a r i e- č i ų k a l b ą.

Samariečių sekta, gyvenanti vidurinėje Palestinoje apie Samarijos miestą, kalnus H e b a l ir G a r i z i m, pripažįsta kanoniška knyga tiktai vieną Pentateuchą, kurį išvertė iš į savo kalbą, priklausančią aramajų kalbų grupei šakai. Samriečių Pentateucho vertimas yra daugiau parafrazė - targumas, negu vertimas tikrasis. Kadangi Origenas[+254] dažnai cituoja Hexaplėse τὸ Σαμαρειτικόν ir beveik visos jo citatos sutinka su tekstu Londono poliglotose, todėl atrodo kad Origeno metu samariečių vertimas buvo graikiškai išverstas, tai reiškia, pats originalas yra senesnis, negu III šimtmetis; tačiau kiti mokslininkai išveda iš samariečių tradicijos, kad šį vertimą pagamino c. 20 metų prieš Kristų samariečių kunigas Natanael; Gesenius, De Pat Pent. Samarit. origine, Halle 1815, nukelia tą laiką tuojaus po Kristaus.

Šio vertimo vienas nepilnai išlikęs egzempliorius nupirktas XVII šimtmetyje Damaske, šiandien yra laikomas Vatikano knygyne, K Romoje. Naują laidą yra parūpinęs Petermann - Vollers, Pentateuchas

Samaritanus, Berlin 1872-1889.

Samariečių Pentateuchas.

Nuo Pentateucho vertimo į samariečių kalbą reikia skirti Samariečių Pentateuchas, būtent, hebrajiškas tekstas, rašytas ne hebrajiškomis ~~raidėmis~~, bet samariečių raidėmis.

Samaričių Pentateuchas skiriasi nuo dabartinio hebrajiško mažgaug 6000-se vietų, tačiau ~~šie~~ šie skirtumai liečia daugiausia ne prasmę, bet ortografiją ir gramatiką, būtent: kai kur pakeisti antropomorfizmai, kai kur įdėta priedų prie šv. teksto. Bendrai kalbant, dabar priimtasis hebrajiškas tekstas pranešа Samariečių Pentateuchą, tačiau kai kur šis pastarasis turi senesnį ir geresnį tekstą, vadinasi, mažiau sugadintą.

Samariečių Pentateucho naują laidą, paremtą svarbesniais rankraščiais, parūpino A.v.Gall, ~~Der hebräische Pentateuch~~ Der hebräische Pentateuch der Samaritaner, Giessen.1914-1918.

GRAIKIŠKI S. ĮSTATYMO VERTIMAI.

Septuaginta.[1]

Seniausias viso Senojo Įstatymo vertimas yra graikiškas,

---

[1] Höpfl, Min. veik.,p.211 ss.

bendrai vadinamas septyniasdešimties vertikų, lotyniškai trumpai - Septuaginta, graikiškai κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα.

Laiške, Aristejo vardu žinomąjame, pasakojama, kad Egipto karalius Ptolomiejus Filadelfas /285-247/, karališkojo knygyno užvaizdo Demetrijaus Falerėjaus prašomas kreipėsi į vyriausiąjį žydų kunigą Jeruzalėje Eleazarą, kad šis į Egiptą atsiųstų mokytų vyrų, kurie galėtų išversti Mozės įstatymą į graikų kalbą. Toliau, tame laiške pasakojama, kaip Eleazaras pasiuntęs į Egiptą 72 vyrus, gerai mokančius hebrajų ir graikų kalbas, kartu su jais - Įstatymo rankraštį. Egipto karalius priėmęs juos labai maloniai, patalpinęs toli nuo miesto judėjimo Faro saloje, ir šie išvertę Pentateuchą į graikų kalbą per 72 dienas.

Šį pasakojimą žydų istorikas Juozapas Flavijus /+95 po Kr./ įdėjo į savo didžiulį istorijos veikalą "Antiquitates Iudaicae" XII, 2,2 ss.

Šiam pasakojimui įtikėjo taip pat ir Filo /+40 po Kr./ veikale " De vita Moysis" II,6, dar pridėjęs pastabą, kad atskiri vertikai buvę patalpinti atskiruose kambariuose, o išvertę taip, jog visų vertimai išėję vienodi, tarsi kas būtų jiems nematomai diktavęs.

Einant Aristejo laišku, Juozapu Flavijum ir Filonu anie vertikai yra išvertę vien Mozės Įstatymą - Pentateuchą; tačiau Bažnyčios tėvai: šv. Ireniejus, Klemensas Aleksandrietis, šv. Kirilas Jeruzo-

lyonietis, šv. Epifanas, šv. Augustinas ir kiti tvirtina, kad jie yra išvertę visas Senojo Įstatymo knygas, bet šv. Augustinas ne visai sutinka su jais.

Pirmutinis V i v e s /+1540/ iškėlė abejojimų dėl Aristejo laiško turinio teisingumo. Po jo įžymesnių skaičiuje - Richardas Simon /+1712/. Šiandien tasai laiškas, kad ir senas, tačiau visų laikomas ne Aristejo rašytas, bet nežinomo autoriaus; nepaisant to, visgi mokslininkai pripažįsta to laiško turiniui istorijos pagrindą.

Bendrai kalbant, šiandieną laikoma, kad Mozės įstatymas buvo išverstas į hebrajų ir graikų kalbą žydams gyvenusiems Egipte, ir kalbėjusiems graikiškai, nepoilgam po to 300 metų prieš Kristų. Kadangi minėtieji žydai nemokėjo pakankamai hebrajų kalbos, todėl reikalingas buvo vertimas į graikų suprantamą kalbą, nes Pentateuchas buvo skaitomas sinagogose; taigi gyvu žodžiu aiškinimą užėmė vertimas. Šiandieninių mokslininkų įsitikinimu šis vertimas buvo atliktas viešpataujant Egipto faraonui karaliui Ptolomiejui Lagi /305-286/, kuris daug žydų perkėlė iš Palestinos į Egiptą.

Kad Egipte gamintas šis vertimas, matyti iš kalbos, ypatingai iš to, kad Egipto daiktai vadinami egiptiečių vardais.

III-II-me šimtmečiuose prieš Kristų po Pentateucho buvo išverstas ir kitos Senojo Įstatymo knygos. Apie 130 m. prieš Kristų,

kai buvo išversta į graikų kalbą Ekkli. knyga, tada visos kanono knygos jau ~~buvo išverstos graikiškai~~ turėjo graikišką vertimą, kadangi Ekkli. įvade ~~tiksliai~~ aiškiai pabrėžta Įstatymo, Pranašų ir kitų knygų išvertimas. Iš tikrųjų, atskirų knygų vertimas buvo atliktas įvairiais laikais ir įvairių autorių, kaip matyti iš įvairumų vertime: vienos knygos išverstos geriau, kitos menkiau. Pentateucho vertimas tiksliai padarytas iš hebrajų ~~kalbos~~ teksto; čionai išlaikytas graikų kalbos grynumas. Panašiai yra išverstos istoriškos knygos, ypatingai Jozuės, Teisėjų, Rūtos, Kronikų. Kur kas menkiau yra išverstos pranašų knygos; pranašo Danielio knyga taip ~~netiksliai~~ netobulai yra išversta ir turi tiek trūkumų, jog Bažnyčia jį pakeitė Teodocijono vertimu. Jobo knygos vertikas dėliai tamsaus knygos turinio ir nepakankamo mokėjimo hebrajų kalbos, iškreipė teksto prasmę dažnais priedais, apleidimais ir klaidingais aiškinimais. Psalmyno vertikas, neturėdamas poetiškų gabumų, menkai atliko vertimo darbą. Vergiškai yra išversta Ekkle. knyga.

Bendrai kalbant, vertikai netinkamus posakius išreiškė gražesniais žodžiais, pav.Pradž.15,4 "Kuris išeis iš tavo įščios", pakeitė: ἐκ σοῦ, iš tavęs . Vertikai vengė antropomorfizmų, metaforiškų išsireiškimų ir t.t.

Septuaginta pradžioje buvo laikoma didelėje pagarboje. Žydai Kristaus ir Apaštalų laikais, ne tiktai Egipte gyvenusieji, bet

ir kitose šalyse, aukštai įvertino Septuagintą ir sinagogose viešai skaitė iš jos. Filonas /+40 po Kr./ ir Juozapas Flavijus /+95 po Kr./ taip pat naudojosi ja. Naujojo Įstatymo knygų autoriai cituoja Senojo Įstatymo tekstą dažniausiai iš Septuagintos; todėl Bažnyčios Tėvai tvirtina, kad jinai yra įgijusi pagarbos iš pačių Apaštalų. Krikščionių Bažnyčia priėmė šį vertimą nuo pat pradžios. Kadangi hebrajų kalba buvo nežinoma už Palestinos ribų, krikščionys atsivertę iš stabmeldžių galėjo skaityti šv. Raštą vien iš graikų kalbos vertimo.

Kai kurie Bažnyčios Tėvai[1], tikėdami Filono pasakojimui, laikė Septuagintą įkvėptą, pav. šv. Justinas /+c.155//Apolog.1, 31/, šv. Ireniejus /+c2o2/ III,21,2, Klemensas Aleksandrietis /+c. 217/ Stromat. I,22, šv. Kirilas Jeruzalietis /+386/ Cat. IV,34, šv. Ambrozijus /+397/ in Ps.43,74, šv. Hilarijus /+c.367/ Prol. in 1.Psalm.8, šv. Augustinas /+430/ De civitate Dei 18,43; pritarė iš syk ir šv.Jeronimas /+420/ Praef. in 1. Paral., tačiau vėliau, tiksliai pažinęs hebrajų kalbą pakeitė savo nusistatymą, žr.Praef. in Pentat., ir pareiškė: " kas kita yra pranašas, kas kita yra vertikas".

1/ Höpfl, Min. veik., 215 p.

Iš Septuagintos yra kilę kiti šv Rašto vertimai: į lotynų, syrų /iš Hexaplės/, koptų, etijopų, armėnų, gotų, arabų ir kitas kalbas

Krikščionys ginčuose su žydais rėmėsi Septuaginta, todėl ilgainiui šis vertimas žyduose neteko pirminės pagarbos. Paskiau žydai jį visiškai atmetė. Talmude /trakt. Soferim 1,7/ laikoma nelaiminga toji diena, kada Įstatymas buvo parašytas graikiškai, jinai panaši tai dienai, kada buvo nulietas aukso veršis; Tebet mėnesio 8 d. buvo paskirtas pasninkas žyduose, kadangi Tora buvo išversta į graikų kalbą. /Megilla Taavith 50/.

KITI SENOJO ĮSTATYMO GRAIKIŠKI VERTIMAI.

Akvilo.

Kadangi žydai atmetė Septuagintos vertimą dėl tariamųjų paklaidų, todėl kilo reikalo pagaminti naujų Senojo Įstatymo vertimų į graikų kalbą. Taigi, viešpataujant Adrijanui /117-138 po Kr./, Akvilas, prozelitas - iš stabmeldžių perėjęs į žydų tikėjimą, kilęs iš Sinope Ponto provincijos, išvertė Senąjį Įstatymą į graikų kalbą, neturėdamas neapykantos prieš krikščionybę, kaip pabrėžia šv. Jeronimas 32 laiške Marcelei. Šį vertimą pažymi pirmasis šv. Irenėjus /c.+202/. Šv. Augustino nuomone /De civitate Dei XV, 23/ žydai Akvilo vertimą brangino labiau už kitus todėl, kad jame tiksliai išreikštas hebrajų tekstas. Šis vertimas yra naudingas, kritiškai gvildenant Senojo Įstatymo tekstą.

T e o d o c i j o n o.

Tame pačiame antrame šimtmetyje po Kr. Efezo prozelitas Teodocijonas pagamino kitą Senojo Įstatymo vertimą į graikų kalbą, kuris tačiau negalima tiksliai vadinti vertimu; jis yra daugiau Septuagintos recenzija, išplėtimas, negu vertimas. Teodicijonas turėjo tikslą pašalinti trūkumus tarp Septuagintos ir hebrajiško teksto; jisai užpildė Septuagintos spragas tiksliu vertimu iš hebrajų kalbos originalo. Bažnyčia priėmė iš Teodocijano vertimo pranašo Danielio knygą.

S i m m a c h o.

Dar vienas Senojo Įstatymo vertimas į graikų kalbą pasirodė antrame šimtmetyje po Kr., būtent, Simmacho; šis yra kilęs iš samariečių, paskiau perėjęs į žydų tikėjimą, pagaliau priėmęs ebiąonitų sektos mokslą./Eusebius, Hist. eccl. IV,17; s. Hieronymus, De vir. illustr. 54/. Simmachas savo vertime stengėsi išlaikyti gražią, gryną graikų kalbą, todėl šv. Jeronimas kelis kartus giria Simmacho vertimą, kad tasai vertimas išreiškiąs ne žodį iš žodžio, kaip kad Akvilas, bet prasmę iš prasmės.

Šiandien mokslininkų tarpe ginčijamasi, katras šė pirmiau yra išvertęs Senąjį Įstatymą, ar Simmachas ar Teodocijonas.

Be to, Origenas pažymi dar du anonymišku vertimu į graikų kalbą, kuriuos jis vadina: penktas ir šeštas. Istorikas Euzebijus

/ Hist. eccl. VI,12/ mini septintą vertimą, panašiai šv. Jeronimas /De vir. illustr, III,54/. Tačiau apie tąjį septintą vertimą šiaip nieko nėra žinoma; taip pat nėra žinių kas buvo penkto ir šešto vertimų autoriai, ar krikščionys ar žydai.

O R I G E N O   H E G Z A P L Ė.

Septuagintos graikiškas S. ~~I-mo~~ Testamento vertimas plačiai pasklido ir daugelyje egzempliorių buvo nurašomas, todėl per nurašytojų apsileidimą įsiskverbė į tekstą įvairių trūkumų, kai kurių paklaidų. Taigi, Origenas /+c.254/, tų laikų didis mokslininkas, gilaus proto ir nepaprasto darbštumo, ėmėsi apie 228 m. sunkaus darbo taisyti graikišką S. ~~I-mo~~ Testamento vertimą, grąžinti, kiek galima, pirminį tekstą. Tam tikslui Origenas sustatė didelį mokslo veikalą, kuriame išdėstė į šešias skiltis hebrajišką S. ~~I-mo~~ Testamento tekstą ir įvairius graikiškus vertimus šia tvarka: pirmoje skiltyje įdėjo hebrajišką tekstą hebrajiškomis raidėmis, antroje nurašė ~~T.~~ tą patį tekstą graikiškomis raidėmis, trečioje - Akvilo vertimą, ketvirtoje - - Simmacho, penktoje - Septuagintos, šeštoje - Teodocijono. Todėl šiš veikalas vadinasi Ἑξαπλᾶ /būtent, βιβλία /. Kai kurioms S. ~~I-mo~~ Testamento knygoms pridėjo dar dvi skiltį, būtent, aukščiau minėtuosius penktąjį ir šeštąjį graikiškus vertimus; iš to kilo pavadinimas Ὀκταπλᾶ. Tuo būdu vienu pažvelgimu galima buvo matyti skirtumai tarp originalo ir graikų vertimų.

Ko trūko Septuagintoje, o buvo hebrajų tekste, Origenas užpildė iš Teodocijono, kai kur iš Akvilo arba Simmacho vertimų, dėdamas priedo pradžioje asteriską, o jo pabaigoje dvitaškį. Kas buvo Septuagintoje perdaug, sulyginant su hebrajų tekstu, Origenas žymėjo pradžioje dvitaškiu brūkšneliu perbrauktu /÷/, o pabaigoje tik dvitaškiu.

Origenui mirus jo didžiulis veikalas buvo padėtas garsiąjame tuo laiku knygyne, kurį surinko šv. Pamfilas /+309/ kankinys, Palestinos Cezarejoje. Tenai juo naudojosi paskiau šv Jeronimas. Po 600 metų tasai Origeno ~~didžiulis veikalas~~ didžiausios reikšmės veikalas žuvo / sudegė/ su visu anuo knygynu, tačiau šv. Pamfilas ir Euzebijus buvo nurašę graikišką Septuagintos tekstą su kritiškais ženklais iš Origeno rankraščio. Tasai tekstas paprastai vadinasi: textus hexaplaris arba exemplar Eusebii, kad atskyrus nuo senojo, vadinamo ἡ κοινὴ ἔκδοσις - editio vulgata.

~~Ilgainiui~~ Paskiau kritikos ženklai nurašytojų būdavo praleidžiami ir priedai iš paraščių dedami į tekstą; tuo būdu graikiškas S. Testamento tekstas buvo dar daugiau sugadintas, negu prieš Origeną.

Beveik visas graikiškas Hegzaplės tekstas išliko kai kuriuose senuose rankraščiuose, o iš kitų Hegzaplės skilčių teliko vien nuotrupos.

H E Z I C H I J A U S I R L U K I J A N O T A I S Y M A S.

Po Origeno dar yra kilusios dvi Septuagintos teksto recenzijos. Vienos autorius laikomas <u>Hezichijus</u> /+311/, kankinys, Egipto vyskupas, apie kurį kalba savo istorijoje Euzebijus/Hist. eccl. VIII,13/. Šiaip apie Hezichijaus taisymą nėra daugiau žinių. Antras taisytojas buvo <u>Lukijanas</u> /+312/, Antijochijos kunigas, už tikėjimą kankinys. Jis rūpinosi ištaisyti pirm Origeno buvusį Septuagintos tekstą, palygindamas jį su kitais graikiškais vertimais, su hebrajišku ir rodos Syrų ~~Pettiša~~ Pešitta; be to, jis darė pastangų ištaisyti tekste graikų kalbą.

Lukijano pataisytasis tekstas išsiplatino Syrijoje ir Konstantinopolyje; jis randamas šv. Tėvų veikaluose iš schola Antiochena, pav. šv. Jono Chrizostomo, Teodoreto ir kitų.; Hezichijaus tekstas pasklido ~~išsiplėtė~~ Egipte, o Origeno hegzaplinis tekstas pasiliko Palestinoje.

<u>S Y R I Š K I V E R T I M A I.</u>

1. P e š i t t a.

Apie pirmutinį šv. Rašto vertimą į syrų kalbą mažai težinome; yra tikra, kad šv. Efremas /+c. 373/, Syrų Didžiojo Bažnyčios Daktaro, laikais jau yra buvęs syriškas vertimas[1], nes šv. Efremas jį vadina "mūsų vertimas", reiškia, žinomas, esamas. Kadangi šv. Efremas turėjo aiškinti savo amžininkams įvairius šio vertimo jau pasenusius

žodžius, , todėl šis vertimas nebuvo naujas jo metu. Mokslininkai mano, kad jis buvo pagamintas pirmame ar antrame šimtmetyje po Kr. iš hebrajiško ~~teksto~~ originalo. Šis vertimas vadinasi paprastai P e š i t t a /simplex/; tasai vardas pasitaiko pirmą kartą pas Mozę bar Kefą /+913/. Pešitta yra išversta ne vieno vertėjo, kas galima įsitikinti iš kalbos įvairumo. Pentateucho syriškas vertimas dažniausia išreiškia labiau prasmę, negu žodžius. Tiksliau yra išverstos pranašų knygos. Izaijo ir dvylikos mažesnių pranašų vertime yra priedų iš Septuagintos, taip pat kitose knygose pastebima Septuagintos įtaka. Jobo knyga yra tiksliai išversta. Psalmyne matafoRiški išsireiškimai keičiami tikrais žodžiais, tamsios vietos aiškinamos.

Kadangi Pešittos vertimas buvo pagamintas tiesiog iš hebrajų ~~teksto~~ originalo, todėl iš syk turėjo vien protokanoniškas knygas, išskyrus Kronikų, Ezdro-Neemijo, Esteros, kurios pridėtos ketvirtame šimtmetyje. Beveik tuo pačiu laiku buvo išverstos ir deuterokanoniškos ~~knygos~~ knygos iš graikų teksto, išskyrus Ekkli., išverstą iš hebrajų, mat šv. Efremas dažnai cituoja tekstus iš deuterokanoniškų knygų, o jis nemokėjo pakankamai graikų kalbos, reiškia, savo citatoms skaitė jąsias jau syriškai.

2. N a u j o j o ~~Į s t a t y m o~~ Testamento s y r i š k i v e r t i m a i.

Antrame šimtmetyje po Kr. Tacijanas,[1] kilme syrietis, apie

[1] Euseb., Hist.eccl.IV,36.

172 m. sustatė Evangelijų harmoniją antrašte: Τὸ διὰ τεσσάρων εὐαγγέλιον. Eina ginčas, kokia buvo pirminė šio veikalo kalba, pav. Zahn[1] išveda syrišką, būtent, Tacijanas užtiko Mezopotamijoje syrišką Evangelijų vertimą, kuriuo naudojosi savo veikalui "Evangelijų harmonija" sustatyti; kiti mokslininkai, pav. Burkitt[2], von Soden[3], Nestle[4], Bardenhewer[5] laiko pirminę kalbą graikišką, tuo būdu syriškas Diatessaron būtų graikiško originalo vertimas. Syrijos Bažnyčios iki penkto šimtmečio naudojosi Tacijano harmonija. Kyro Teodoretas /†458/ surinko Diatessaron virš 200 egzempliorių, liepė juos sunaikinti ir įsakė bažnyčiose skaityti atskiras evangelijas; panašiai pavedė kunigams ir dijakonams daryti Rabbulas, Edessos vyskupas /411-435/; šis taippat išvertė Naująjį Įstatymą iš graikų kalbos į syrų.

Be to, yra žinomas atskirų Evangelijų syriškas vertimas, atrastas mokslininko A. Smith Lewis Sinajaus šv. Kotrynos vienuolyne ir antrame rankraštyje, išleistame 1858 m. W. Kuretono.

---

[1] Forschungen zur Geschichte des neutestam. Kanons I Erlangen 1881, 268 ss., II, 292 ss.

[2] Evangelion da Mepharrestie, II, 296.

[3] Die Schriften des N.T., 1536.

[4] Theol. Literaturblatt 1410, 440.

[5] Geschichte d. altkirchl. Literatur I^2, Freiburg 1913, 280 ss.

3. K i t i s y r i š k i v e r t i m a i.[1]

a/ Filokseno vertimas. Vyskupas sufraganas Polikarpas, Filokseno /+ 520/, Mabugo monofizitų vyskupo įsakymu, 508 metais išvertė Senąjį ir Naująjį Įstatymą iš graikų į syrų kalbą. Šio vertimo išliko mažos abiejų Įstatymų nuotrupos.

b/ Hegzapliškas. Paulius, Tell vyskupas, patrijarcho Atanazo įsakymu išvertė Senąjį Įstatymą syriškai apie 616-617 m. iš Origeno Hegzaplės Septuagintos teksto, įdėjęs kritiškus ženklelius ir paraščių priedus, paimtus iš Akvilo, Simmacho ir Teodocijono vertimų. Šis vertimas paprastai vadinasi syriškai-hegzapliškas ; jis atliktas vergiškai iš graikiško teksto; kad ir jo kalba nėra gryna, tačiau jis yra naudingas pirminiam graikiškam tekstui grąžinti; šio vertimo didžiuma išliko Ambrozijaus rankraštyje C 313, Cerijano išleistame /Monumenta sacra et profana VII, Mediolani 1874/.

c/ Heraklėjos /Harkel/. Heraklėjos Tomas, Mabugo vyskupas, pašalintas iš savo sosto, nuvyko į Aleksandriją ir tenai ištasė Filokseno vertimą, pasiremdamas graikiškais rankraščiais, reiškia, yra tatai Filokseno teksto recenzija.

---

[1] Plg. Vaccari, Institutiones biblicae, Romae, 1929, De textu, 265-266; Prado, Propedeutica biblica, Taurini, 1931, 158-159.

d/ Palestinos. Šis vertimas yra pagamintas ne ankščiau penkto šimtmečio krikščionims iš liaudies kilusiems ir nemokėjusiems graikiškai, vakarine aramajų tarme, kuri buvo vartojama Palestinoje Kristaus laikais. Tasai vertimas griežtai laikosi graikiško teksto; jis pradžioje turėjo abiejų Įstatymų šv. knygas, tačiau išliko vien dalys pamaldose skaitomos.

KOPTIŠKI VERTIMAI.

Egipte jau pirmame šimtmetyje po Kr. krikščionybė pradėjo plėstis; einant senu padavimu, šv. Morkus yra įsteigęs bažnyčią Aleksandrijoje. Miestuose buvo vartojama graikų kalba, o kaimuose - gimtoji koptų kalba, būtent, senoji egiptiečių naudota nuo II - XVI šimtmečio ir suskilusi į keturias svarbiausias tarmes:

1/ saidišką, arba Tebų, nuo arabiško said - aukštutinė šalis.
2/ boairišką, nuo arab. el-bohaira - šalis prie jūros, žemutinio Egipto.
3/ fajūmišką, pavadinta nuo Fajumo šalies viduriniame Egipte.
4/ achmimišką, gavusi vardą nuo Achmim miesto aukštutiniame Egipte.

Koptų rašyba yra kilusi antrame šimtmetyje po Kr, ji susideda iš graikiško raidyno ir dar septynių rašmenų koptų kalbos tam tikriems garsams išreikšti.

Iš krikščionybės išsiplėtimo I-II šimtmetyje Egipte kilo reikal

las išversti šv. Raštą į koptų įvairias tarmes; bent trečiame šimtmetyje po Kr. jau yra buvęs koptiškas vertimas: antai, šv. Antanas /251-356/, kuris pasak šv. Atanazo nemokėjo graikų kalbos, būdamas 20 metų jaunikaitis, išgirdo byžnyčioje Evangelijos žodžius: "Jei nori būti tobulas, eik, parduok,ką turi, ir duok beturčiams, ir turėsi turtą danguje, paskui ateik ir sek mane" Mat. 19,21, ir pasišalino į tyrus. Taigi,tuo laiku Egipto bažnyčiose jau buvo skaitomas Evangelijos koptiškas vertimas. Be to, Šv. Pachomijus /298-348/, vienuolyno vyresnysis, įsakė savo vienuoliams studijuoti šv. Raštą - bant Naująjį Įstatymą ir psalmyną, o jų tarpe tiktai kai kurie temokėjo graikiškai, vadinasi, šv. Pachomijaus laikais jau buvo išverstas į koptų kalbą šv. Raštas.

Šis vertimas yra pagamintas ne iš originalo, bet iš graikiškos Septuagintos, dar netaisytos Origeno, tačiau kai kurios knygos, pav. Patarlių, Ekkli. buvo ištaisytos paskiau pagal hegzaplės graikišką tekstą.

Saidiško ir boairiško vertimų išliko daugelis ištisų S.J. knygų, kitų - didelės nuotrupos ir visas Naujasis Įstatymas; iš fajūmiško ir achmimiško vertimų mus pasiekė kai kurios knygos ir įvairios nuotrupos.

E T I J O P I Š K A S   V E R T I M A S.

Krikščionybė Etijopijoje buvo skelbiama ketvirtame šimtmetyje. Spėjama, kad po bažnyčios įsteigimo Etijopijoje taip pat buvo išverstas ir šv. Raštas į etijopų arba abesinų, geez vadinamą kalbą, tačiau šio vertimo laikas nėra nustatytas, vieni mokslininkai, pav. Mechineau S.J. /Dictionnaire de la Bible II, 2031/ išveda etijopišką vertimą iš ketvirto šimtmečio, kiti, pav. I. Guidi, A. Dillmann, iš penkto ar šešto pradžios / Höpfl, ~~Op. c.~~ Min. veik., p.251/.

Senasis ~~Įstatymas~~ Testamentas yra išverstas į etijopų kalbą iš Septuagintos, greičiausia pagal Lukijano taisymą, Naujasis ~~Įstatymas~~ Testamentas - iš graikiško originalo.

A R M E N I Š K A S   V E R T I M A S.

Krikščionybė Armenijoje buvo skelbiama trečiame šimtmetyje. Tikruoju Armenijos apaštalu yra laikomas šv. Grigalius, vadinamas Illuminator /+324/.

Apie šv. Rašto vertimą į armėnų kalbą istorikai paduoda įvairių nuomonių. Šiandien yra bendrai priimta, kad pirmą armenišką vertimą iš syrų Pešitta yra pagaminęs patrijarchas Izaakas I /+440/; tačiau vertimas, kuris išliko iki mūsų laikų, yra atliktas iš graikiško heegzaplės teksto.

Armeniškas šv. Rašto vertimas turi visas knygas: protokanoniškas ir deuterokanoniškas.

GRUZINIŠKAS VERTIMAS.

Grūzinai arba graikų vadinami Iberijai gyvena Kaukazo klonyse, jie priėmė krikščionybę iš armenų, taip pat raidyną ir šv. knygas penktame šimtmetyje. Mokslininkai nesutinka ar gruziniškai šv. Raštas išverstas iš graikiško, ar iš armeniško, ar iš syriško teksto. Manoma, kad po šešto šimtmečio gruziniškas vertimas buvo ištaisytas pagal graikiškua rankraščius, jeigu buvo pagamintas iš syriško ar armeniško teksto. Išlikę gruziniško vertimo rakraščiai yra panašūs į armeniškus.

GOTIŠKAS VERTIMAS.

Istorikai, pav. Filostorgijus, Sokrates, Sozomenas ir kiti /žr. Höpfl, ten pat, 260/ aiškina, kad Ulfilas ar Vulfilas /+383/ vizigotų vyskupas, priėmusių Arijaus atkalos mokslą, išgalvojo gotišką raidyną ir išvertė visą šv. Raštą į gotų kalbą iš graikiško teksto; tačiau neįtikėtinas yra Filostorgijaus pasakojimas, kad Ulfilas nėra vertęs Karalių knygų, kad nesužadinus iš prigimties karingųjų gotų prie kovų ir žudynių, kadangi Ulfilas yra įvertęs panašaus pobūdžio Teisėjų knygą, be to, kiti istorikai nieko nekalba apie šią išimtį. Ulfilas Senajam Įstatymui naudojosi graikišku Lukijano taisymu, Naujajam - Antijochijos taisytu tekstu. Gotiško vertimo išliko vien nuotrupos; jų skaičiuje įžymiausias yra Sidabrinis keturių Evangelijų rankraštis, laikomas Upsalos universiteto knygyne, rašytas šešta-

me šimtmetyje sidabrinėmis ir auksinėmis raidėmis ant pergamino lapų, raudonai dažytų.

S L A V I Š K A S V E R T I M A S.

Šv. Kirilas /+869/ ir šv. Metodijus /+885/ išgalvojo glagolišką raidyną ir pirmieji išvertė iš graikiško Lukijano teksto į senąją slavų kalbą Evangelijas ir tąsias kitų šv. knygų dalis, kurios vartojamos viešose pamaldose. Paskiau, viešpataujant bulgarų kunigaikščiui Simeonui /893-927/ buvo išverstos ir kitos šv. Rašto dalys.

Penkiolikto šimtmečio pabaigoje Novgorodo arkivyskupas Gennadijus surinko šv. knygas, išverstas į slavų kalbą. Šio rinkinio vertimas buvo pagamintas iš lotynų Vulgatos.

A R A B I Š K I V E R T I M A I.

Nėra žinių, kada šv. knygos pirmą kartą buvo išverstos į arabų kalbą. Iš atsiliepimų Korane apie šv. Raštą, kai kurie mokslininkai skiria septinto šimtmečio pradžią arba ir ankščiau. Iš senų vertimų neliko pėdsakų. Vėlesnių arabiškų vertimų yra daug; vieni atlikti iš graikiško teksto, kiti - iš sirų, treti - iš hebrajų, ketvirti-iš lotynų /žr. Dict. de la Bible, I, 845 ss./ Visų vertimų skaičiuje pasižymi mokyto žydo Saadia Hagaon /+942/ pagamintas iš hebrajų teksto.

LOTYNIŠKI VERTIMAI.

PRIEŠ ŠV. JERONIMĄ. Kilmė, vardas, kalba.

Pirmutinius šv. Rašto lotyniškų vertimų pėdsakus užtinkame sename Afrikos Bažnyčios dokumente iš 180 metų po Kristaus Scilitiečių kankinių istorijoje. Prokonsulas paklausė šių kankinių: "Kas yra jūsų krepšiuose?" Jų vienas, vardu Speratas atsakė: "knygos ir teisingojo vyro Pauliaus laiškai". Iš tų žodžių išeina, kad krikščionys Afrikoje tais laikais turėjo bent šv. Pauliaus laiškus, o pavadinimas "knygos" tenką suprasti: Senąjį Testamentą ar Evangelijas. Kadangi šie kankiniai iš liaudies kilę, tikrai nemokėjo šviesuomenės vartojamos graikų kalbos, todėl iš minėtojo dokumento matyti, kad jie yra turėję su savim šv. Pauliaus laiškų ir greičiausia kitų šv. knygų lotynišką vertimą.

Mokslininkai ginčijasi ar Tertulijonas /c.160-240/ yra naudojęsis savo veikaluose šv. Rašto lotynišku vertimu, nes jis mokėjo gerai graikų kalbą, todėl greičiausia laisvai vertė šv. Raštą tiesiog iš graikų teksto, ką patvirtina toji aplinkybė, kad Tertulijanas tą patį šv. Rašto tekstą įvairiai cituoja įvairiose vietose; tačiau šv. Kiprijanas[1] /c. 200-258/ ima šv. Rašto liūdijimus tikrai

1/ S i m o n, Praelect. bibl., 163 p.

iš vartojamo lotyniško vertimo, taigi, tenka išvesti, kad antrojo šimtmečio pabaigoje buvo lotyniškai išverstos bent šv. knygų dauguma.

Trečiame šimtmetyje Novacijano ir kitų veikaluose šv. Rašto citatos yra paimtos iš priimto lotyniško vertimo, kuris parodo įvairią teksto formą, todėl senasis lotyniškas vertimas turėjo būti bent dvejopas: vienas atliktas Afrikoje, kitas Italijoje /ties panašu Romoje/.

Mokslininkai[1] kelia ginčų, katroje šalyje buvo pagamintas šv. Rašto vertimas į lotynų kalbą; jų kai kurie, pav. Kaulenas, Hobergas, Méchineau / Dict. de la Bible, IV,113/ ir kiti nustatė lotyniško vertimo tėvynę Romoje ar bent Italijoje. Tiesa, Romos šviesuomenė vartojo graikų kalbą, tačiau liaudis nesuprato graikiškai rašytų knygų. Kadangi krikščionių dauguma buvo kilusi iš liaudies, todėl ir buvo reikalingas Romoje šv. Rašto vertimas į ~~lotynų kalbą~~ prieinamą lotynišką kalbą.

Tačiau didesnis mokslininkų skaičius, pav. Hagenas S.J. /Sprachliche Erörterungen zur Vulgata, Freiburg 1863,3/, Mangenot'as /Patrie et date...,5/ ir kiti gina teoriją, kad lotyniškas vertimas yra kilęs Afrikoje; jie įrodinėja, kad Romos krikščionys su-

---

[1] H ö p f l, Min. veik. 267 p.

prato graikų kalbą, antai, šv. Paulius rašė graikiškai romėnams krikščionims; Romos vyskupai /popiežiai/ vartodavo graikų kalbą savo raštuose iki trečio šimtmečio vidurio; popiežius šv. Viktoras /189-199/yra pirmutinis rašęs lotyniškai , mat jis buvo kilęs iš Afrikos. Romos liturgijoje buvo vartojama graikų kalba; taigi, pasak šių, Romoje nebuvo nei pagrindo, nei reikalo versti šv. Raštą į lotynų kalbą; tuo tarpu Afrikos gyventojai kalbėdavo vien lotyniškai, todėl tenai buvo reikalingas lotyniškas šv. Raštas krikščionims; iš tikrųjų, šis vertimas ir randamas pirmiausia Afrikoje, pav. Bažnyčios Tėvų Tertulijano, Kiprijano veikaluose. Pagaliau, lotyniškas šv. Rašto vertimas pasižymi Afrikos lotynų kalbos savybėmis. Taigi, mokslininkai yra linkę daugiau ginti teoriją, kad Afrikoje buvo išverstas šv. Raštas į lotynų kalbą. Tačiau galėjo tuo pačiu laiku ar kiek vėliau atsirasti taip pat Italijoje lotyniškų šv. Rašto vertimų; šis klausimas pareina nuo to, ar šv. Rašto vertimas į lotynų kalbą buvo vienas, ar jų būta daugiau; įžymūs mokslininkai gina ir vieną ir antrą teoriją[1], bet ši problema lieka dar atvira, neišspręsta. Bažnyčios tėvai, atrodo, laikosi antrosios nuomonės, pav. šv. <u>Augstinas</u> pažymi: "Tuos, kurie... šv. Raštą išvertė iš hebrajų kalbos į graikų, galima suskaityti;

1/ H ö p f l, Min. veik. 269-270 p.

lotyniškų gi vertimų nieku būdu, nes kam tik pakliūdavo į rankas pirmais tikėjimo laikais graikiškas kodeksas, ir jis jautėsi šiek tiek mokąs abi kalbas, išdrįsdavo versti". Todėl šv.Augustinas įspėja, kad "tarp lotyniškų vertimų praneša kitus itališkasis /Italė/, kadangi jis tiksliau laikosi žodžių ir jo mintis aiški"[1]. Gali būti, kad šv. Augustinas gavo šį vertimą iš Italijos, todėl ir pavadino Italė. Tasai jojo raštuose vartojamas tekstas, kaip matyti iš citatų sulyginimo, nemažai skiriasi nuo to, kurį turėjo Tertulijanas.

Šv. Jeronimas 18 laiške Damazui /21/ nusiskundžia vertikų įvairumu.

Taigi, pasirodo, kad ne vienas turėjo būti vertimas, nors pirmosios teorijos šalininkai aiškina žodžius " vertimas, versti" prasme:" taisymas, taisyti" ir išveda tik vieną lotynišką vertimą, įvairiai perdirbtą. Mokslininkai šį senąjį lotynišką vertimą pirmiau vadindavo Italė, šv. Augustinu remdamiesi, dabar gi priimta vadinti: priešjeroniminis arba senasis lotyniškas vertimas.

Dar mažiau težinoma, kas buvo Italės vertikais[2]; iš josios lie-

---

1/ De doctrina christiana II,11-22, P.L. 34, 43-46.

2/ Plg. Svireckas, Šventasis Raštas I, 40 p.,72.

kanų galima spręsti, kad ją vertė ne vienas rašytojas, bet keli, greičiausia kilę iš žydų krikščionys, kuriems lotyniška kalba nebuvo prigimta, nes jie nejautė josios dvasios ir savybių, bet svetima, pažinta iš nuolatinio bendravimo su lotyniškai kalbančia liaudimi. Ši liaudies vartojama tarmė žymiai skyrėsi nuo šviesuomenės ir rašytojų klasikinės kalbos, kaip savo žodynu, taip savo formomis ir sintakse.

Italės vertime Senasis Įstatymas yra pagamintas iš Septuagintos teksto, o Naujasis iš graikiško originalo, todėl tame vertime žymi yra graikiškos kalbos įtaka. Taigi Italėje randama daug graikiškų žodžių, pav. abyssus, chrisma, holocaustum; toliau, joje yra pastebima šios svetimos formos[1]: a/ ortografijos, pav. aput /apud/, occansio / ocaasio/, b/ žodžių giminės, pav. retia / rete/, lampada / lampas/, c/ įvardžių ir skaitvardžių linksniuotės, pav. umo / uni/, istum /istud/, d/ asmenuočių sukeitimas, pav. florire /florere/, custodibo / custodiam/, exies /exibis/. e/ veikiamoji rūšis / activum/ vietoje neveikiamosios / medium/, pav. abominare /-i/, scrutare /-i/. f/ ypatingų konstrukcijų, benedicere aliquem. g/ prielinksnių, pav. ab, coram, cum, ex, sine, su galininku, tuo

---

1/ H ö p f l, ten pat, 276 p.

tarpu; per, post su įnagininku. i/ aukštesnio ir aukščiausio laipsnių ypatingų formų, pav. proximior, parvissimus. k/ daiktavardžių formų, pav. altarium, baptizatio, blasphematio, cogitamentum. l/ ypatingos žodžių reikšmės, kitur nevartojamos, pav. cogitatio vietoj cura, substantia vietoj opes, alloqui vietoj consolari.

Toliau Italėje randama graikiškų kontrukcijų, pav. in convertendo Dominum captivitatem Sion, ex hoc nunc, in idipsum, ir t.t.

Įvairios šv. Rašto knygos buvo išverstos įvairių vertikų, kaip matyti, pav. Evangelijose vyriausias kunigas, graik. ἀρχιερεύς šv. Morkaus išverstas "summus sacerdos", šv. Mato ir šv. Luko -"princeps sacerdotum", šv. Jono- "pontifex".

Didelės reikšmės turėjo Italė savo laiku, kaip seniausias šv. Rašto vertimas, visoje Vakarų Bažnyčioje vartotas. Ilgainiui šv. Jeronimo vertimas arba Vulgata užėmė Italės vietą, o senieji lotyniški vertimai pamažu išnyko. Iš Italės išliko vien nuotrupos rašytuose kodeksuose ir lotynų Bažnyčios Tėvų bei rašytojų veikaluose, tačiau šios liekanos ir dabar yra svarbios,nes iš jų galima pažinti, kokia buvo Septuagintos ir pirminio Naujojo Testamento teksto būklė antrajame šimtmetyje.[1]

1/ Plg. S k v i r e c k a s, Ten pat.

VULGATA.

Kilmė ir savybės.

Romėnai gerai suprato graikų kalbą, todėl taisė lotynišką šv. Rašto vertimą, pasiremdami graikišku tekstu. Be to, nuolatinis lotyniško vertimo vartojimas ir jo nurašinėjimas įnešė skirtumų įvairiuose jo rankraščiuose. Lotyniško teksto nevienuodumu nusiskundžia šv. Jeronimas Jozuės knygos įvade. Todėl popiežius šv. Damazas, norėdamas suvienodinti lotyniškąį šv. Rašto vertimą, pavedė Šv. Jeronimui[1], biblinių kalbų žinovui, c. 382 met. sunkų

[1] Šv. Jeronimas /Eusebius, Hieronymus/ gimė tarp 346-350 metų Dalmacijos mieste Stridone. Jaunas dar būdamas iškeliavo Romon ir čionai atsidėjęs mokėsi graikų bei lotynų kalbų ir susipažino su filosofiškais raštais. Dvidešimtais savo amžiaus metais priėmęs krikštą ir trokšdamas didesnio moksluose išsitobulinimo, jis aplankė visas tuomet mokslu pagarsėjusias vietas: buvo Galijoje prie Reino krantų /laišk.3,5/; ilgiau sustojo Triere, paskiau gyveno Akvilejoje su vienuoliais; c. 373 m. keliavo Jeruzalėn /laišk. 22, 30/, tačiau dėl ligos apsistojo Antijochijoje, kame klausė Apolinaro Laodikiečio ir iš jo mokėsi šv. Rašto /laišk. 84,3/; pųto, Chalkydos dykumoje išmoko hebrajišką raidyną /laišk. 125,12 /, tačiau vietinių nesutikimų verčiamas, nuvyko antrą kartą į Antijochiją ir čionai vyskupas Paulinas jį įšventė kunigu; iš tenai pasiekė Konstantinopolį, kame klausė šv. Grigaliaus Nazijanziečio mokslo; pakviestas Romon dalyvavo 382 metais sinode ir liko Romoje iki popiežiaus Damazo mirties /384 m. gruodžio mėn./. Iš Romos Jeronimas grįžęs Jeruzalėn, lankė šventąsias vietas /laišk. 108/; po to, nukeliavo į Aleksandriją pasimatyti su Didymu ir išgirsti iš jo

darbą ištaisyti Romos bažnyčioje vartojamą lotynišką šv. knygų vertimą. Šv. Jeronimas c. 383 met. ištaisė keturių Evangelijų vertimą, pasiremdamas geriausiais graikiškais rankraščiais, tik tas vietas pakeisdamas, kame prasmė buvo iškreipta, kitas gi palikdamas taip, kaip buvo /pop. Damazui laišk./. Čionai kyla klausimas, ar šv. Jeronimas iš Naujojo Įstatymo yra taisęs vien Evangelijas, - taip sako šv. Augustinas /laišk. 186,6/, - ar ir kitas Naujojo Įstatymo šv. knygas. Kai kurie mokslininkai, pav. Kaulenas[1] /1907/, sekdami šv. Augustinu, tvirtina, kad vėlybesnis autorius yra ištaisęs Apaštalų Darbus, katalikiškus laiškus ir Apreiškimą, kadangi nėra šv. Jeronimo rašyto įvado, šį taisymą žadančio ir kadangi atrodo, kad šv. Jeronimas nesilaiko Vulgatos teksto savo komentaruose.

Kiti tyrinėtojai, pav. von Sodenas[2], Bardenheveris[3],

šv. Rašto turimų abejonių sprendimą. /Efez. laišk. įvadas/. 386 m. apsigyveno pastoviai netoli Betliejaus ir čionai pašventė likusį savo gyvenimą maldai bei šv. Rašto darbams; mirė 420 metais, rugsėjo mėn. 30 dieną. /Plg. S i m o n, Ten pat, 167-168 p./

1/ K a u l e n - H o b e r g, Einleitung I, 201.

2/ V o n S o d e n, Die Schriften des N.T., I, 1798.2010.2087.

3/ B a r d e n h e w e r, Geschichte der altkirchl. Literatur, III, 615, Freiburg 1912.

Schanz'as [1], Jacquier'as [2] pareiškia, kad šv. Jeronimas šalia Evangelijų yra bent ~~paviršutim~~ paviršium taisęs ir kitas N.T. šv. knygas. Šie remia savo nuomonę tuomi, kad šv. Jeronimas veikalo: " De viris illustribus" trijose vietose ~~tiksliai~~ aiškiai pabrėžia N. Testamento taisymą [3].

Be to, apie 383 met. šv. Jeronimas ištaisė lotynišką psalmių vertimą pagal Septuagintos priimtąjį koinė tekstą. Apie šį savo darbą pats šv. Jeronimas kalba psalmyno įvade: "Psalmyną, būdamas pirmiau Romoje, ištaisiau pagal Septuagintos vertikus, kad ir skubotai, tačiau didžiąją dalį buvau ištaisęs". Šis psalmių tekstas buvo įvestas Romos liturgijoje, iš kur ir vadinasi **Romos psalmynas** /Psalterium Romanum/; iš šio psalmyno ir dabar randamas mišiole psalmių tekstas, taip pat ~~breviriojuje~~ brevijoriuje responsorijos.

384 metais mirė popiežius šv. Damazas; tuomet šv. Jeronimas apleido Romą ir iškeliavo į ~~Jeruzalę~~ Palestiną. Susipažinęs Cezarejos knygyne su Origeno hegzapliniu tekstu, šv. Jeronimas antrą kartą apie 387 metus rūpestingai ištaisė psalmyną pagal Hegzaplę, įdėdamas kritikos ženklelius /obelius ir asteriskus/. Šis antrasis psalmynas išsiplatino daugiausia tų laikų Galijos bažnyčiose , todėl ir vadinasi **galikaniškuoju psalmynu** /Psalterium Gallicanum/; paskiau jis buvo

---

[1] S c h a n z, Geschichte der ~~altkirchl.~~ röm. Literatur[2], 1914, 445

[2] Jacquier, Le texte du N.T., 178 ss.

[3] Žr. Höpfl, ten pat, 290.

priimtas visur ir dabar jis yra lotyniškoje Vulgatoje. Po to, šv. Jeronimas palygino su tuo pačiu hegzapliniu tekstu ir ištaisė kitas Senojo Įstatymo knygas, tačiau šis darbas, pasak šv. Jeronimo, nepažymėta kieno klasta, daugumoje žuvo /134 laišk. šv. Augustinui/, bet visgi išliko taip taisytas Jobo knygos tekstas, Saliamono knygų įvadai, Kronikų knyga, Patarlių, Pamokslininko ir Giesmių Giesmės nedidelės nuotrupos[1]. Nėra žinių, ar šv Jerinimas tuo būdu yra taisęs visas Senojo Įstatymo knygas.

Nebepasitenkindamas atliktuoju darbu ir norėdamas, kad lotyniškai kalbantieji žinotų, kas yra pirminiame hebrajiškame tekste, kadangi žydai prikišdavo krikščionims, būk šie neturį teisingo šv. Rašto, šv. Jeronimas gerai išmoko hebrąjų kalbą ir nutarė naujai išversti iš originalo visas šv. knygas. Jis pradėjo šį vertimo darbą gyvendamas arti Betliejaus, apie 390 metus, nuo Keturių Karalių knygų; po to, išvertė šešiolikos pranašų knygas ir apie 392 met. - psalmyną, 393 met. - Jobo knygą, 394-395 met. - Ezdro ir Neemijo, 396 met. - Kronikų knygas, 398met - tris Saliamono knygas. Pagaliau, 4o5 ar 4o6 metais šv. Jeronimas išvertė Pentateuchą, Jozuės, Teisėjų ir Rūtos knygas / vadinamą Oktoteuchą /.

1/ Plg. V a c c a r i S.J., La versione Geronimiana, Civilta catt. 1913,IV,190-2o2; 1915,IV, 290-297.

Kuriuo laiku jis yra išvertęs iš aramajiško originalo Tobijo ir Juditos knygas, nėra tikrų žinių.

Tenka pažymėti, kad šv. Jeronimas visiškai nėra vertęs į lotynų kalbą šių deuterokanoniškų knygų: 1-2 Makabiejų, Išmintiės, Ekklezijastiko ir Barucho, kurių nebuvo Palestinos žydų kanone, o Esteros knygos deuterokanoniškas dalis jis ištaisė pagal graikišką Septuagintą, Danielio gi deuterokanoniškas dalis - pagal graikišką Teodocijono vertimą.

Ilgainiui[1] Bažnyčia priėmė ir dabar yra lotyniškoje Vulgatoje taip išverstos šv. Jeronimo knygos, išskyrus psalmyno vertimą iš hebrajų teksto.

Taigi, dabartinė Vulgata yra tikrai šv. Jeronimo darbas, kadangi protokanoniškas Senojo Testamento knygas jis išvertė iš hebrajų originalo, psalmyną ištaisė pirmą kartą iš Italės /psalterium Romanum/, o antrą kartą - pagal hegzaplės tekstą /psalterium Gallicanum/; deuterokanoniškas Tobijo ir Juditos knygas išvertė iš aramajiškos kalbos, deuterokanoniškas Esteros ir Danielio knygų dalis ištaisė iš graikiško teksto; tiktai likusios deuterokanoniškos knygos pateko į Vulgatą iš Italės netaisytos. Pagaliau, N.Įo senąjį lo-

[1] Plg. S k v i r e c k a s, Ten pat, 41 p., 73-74.

tynišką vertimą šv. Jeronimas ištaisė pagal graikišką tekstą.

Šiam milžiniškam darbui šv. Jeronimas buvo gerai pasiruošęs: jis puikiai mokėjo tris šv. Rašto kalbas: lotynišką, graikišką ir hebrajišką, ilgą laiką tyrinėjo šventąsias knygas, perskaitė kodeksų daugybę, susipažino su visais anų laikų egzegetiškais mokslais, žinojo krikščionių ir žydų tradicijas, trumpai tariant šv. Augustino žodžiais, buvo mokyčiausias tų laikų vyras. Prie aukšto mokslo prisidėjo taip pat didelis jo gyvenimo šventumas, todėl atliktas jo darbas praneša visus kitus lotyniškus vertimus.

Kyla klausimas kokių taisyklių laikėsi šv. Jeronimas vertimo darbe[1]:

1. Jis vertė hebrajišką tekstą ne vergiškai, bet teisingai; jam daugiau rūpėjo prasmė, negu žodžiai /57 laišk. Pammadijui/.
2. Jis atsižvelgė į senąjį lotynišką Italės vertimą, prie kurio buvo pripratę krikščionys, todėl netaisė tų vietų, kuriose prasmė išliko neiškreipta, kad naujais posakiais neatstumtų skaitytojų nuo šv. Rašto. Taigi, jo vertimo daugelyje vietų pasireiškia liaudies kalba arba senojo lotyniško vertimo kalba.
3. Jis kartu rūpinosi kiek galima išlaikyti lotynų kalbos grožį, todėl stengėsi prisilaikyti lotyniškos sintaksės tasyklių, būtent: il-

---

[1] H ö p f l, Ten pat, 294 ss.

gus hebrajiškus sakinius trumpino, į pagrindinių hebrajiškų sakinių ~~vietą~~ eilę įterpė šalutinių, tuos pačius hebrajiškus žodžius ir sakinius vertė sinonimais į lotynų kalbą.

4. Jis daug patyrė iš savo mokytojų žydų, todėl kai kur vertime išreiškė žydų tradicijas, pav. Neem. 9,7 "Tu patsai, Viešpatie Dieve, kurs išrinkai Abraomą ir išvedei jį iš Kaldejiečių ugnies," vietoje Kaldejiečių Ūro, būtent: šv. Jeronimas išvertė ~~Kaldejiečių~~ hebrajišką Ūro miesto vardą, reiškiantį: u g n i s.

5. Jis įdėjo kai kur trumpų paaiškinimų prie vertimo, pav. Joz. 3,16 "Tyrų jūra", aiškina: "kuri dabar vadinasi Mirties jūra".

6. Jis išvertė kai kurias vietas tiesiog mesijine prasme, kai iš hebrajiško originalo galima išversti daugiausia netiesioginė prasmė, pav. Hab. 3,18: "Džiūgausiu Dievuje, mano Jėzuje," vietoje "mano Išganytojuje".

Bendrai kalbant, kad ir dažnai sirgdavo šv. Jeronimas ir skubiai versdavo, pav. Tobijo knygą išvertė per vieną dieną, Juditos - per vieną naktį, tačiau jis atliko šį darbą visu atsidėjimu ir išreiškė teisingai originalo prasmę. Jis atsiklausdavo mokytų žydų, norėdamas sužinoti neaiškių žodžių prasmę /plg. Jobo įvadą/, todėl jo vertimas nupelnė aukštos pagarbos. Ypatingai gražia kalba pasižymi ir teisingai yra išverstos istoriškos Senojo Įstatymo knygos, nuo kurių mažai skiriasi Jobo kn. vertimas; psalmėse per daug laikytasi žo-

džių; trijose Salamono knygose visiškai gerai yra išreikšta originalo mintis, nors ir labai greitai, tačiau jų vertimo stylius nėra taip grynas, kaip kitų; pranašų knygų vertima pasireiškia nemaža hebrajiškos kalbos įtaka.

V u l g a t o s i s t o r i j a i k i T r i d e n t o s a n t a r y b o s.

Šv. Grigalius Didysis. Ispanijos ir Airijos tekstas. Alkuino darbas. Biblinės korrektorijos. Vulgata po spaudos išradimo.

Šv. Jeronimo šalininkai priėmė naująjį vertimą dideliu džiaugsmu. Bažnyčia greitai pradėjo vartoti ištaisytą Šv. Jeronimo Naująjį Įstatymą /žr. Šv. Augustino prieš Feliksą 1,3; PL.42, 520/; priešingai, jojo Senasis Įstatymas, išverstas iš hebrajų teksto, sukėlė visuomenėje karštų užpuolimų; vieni bijojo, kad naujasis vertimas nesumažintų pagarbos Septuagintai, kuri kai kurių klaidingai buvo laikoma įkvėpta, ar Italei, prie kurios krikščionys buvo pripratę; kiti kėlė priekaištų kitais sumetimais; daugumai nepatiko nauji Vulgatos išsireiškimai, kurie žymiai skyrėsi nuo visiems žinomos Italės; net šv. Augustinas pradžioje peikė šv. Jeronimo sumanymą versti Senąjį Įstatymą iš hebrajų teksto /Šv. Jeron. 1o4 laišk, 3-6; 116,35/, tačiau paskiau šv. Augustinas pritarė ir dažnai remdavosi Vulgata /De doctr. chr.4,15; De civit. Dei 18,43; Quaest. in Dt. 20; in Ios. 7,19; in Iud. 24,47 ir t.t./.

Vakarų bažnyčioje šv. Jeronimo vertimas ir senasis Italė buvo vartojami lygia teise. Popiežius Grigalius Didysis/+604/ savo komentare į Jobo knygą naudojosi abiem tekstais - ir senuoju Itale ir naujuoju šv. Jeronimo /Laišk. Leandr.5/., tačiau jis aukščiau vertino šv. Jeronimo tekstą. Šv. Grigaliaus autoritetas padėjo nugalėti senąją Italę.

Šv. Beda /+735/, Anglijos apaštalas, vadina Vulgatą "mūsų leidinys".

Kol buvo vartojami abu lotyniški tekstai, juodu būdavo maišomi: Naujų rankraščių nurašinėtojai nesilaikydavo griežtai vieno vertimo, jie dėdavo Vulgaton žodžių, paimtų iš Italės, tuo būdu gadino tekstą. Ilgainiui Vulgata neteko pirminio grynumo; įvairiose šalyse jinai įgaudavo skirtingą formą, kurios įžymiausi buvo Ispanijos ir Airijos tekstai; abudu pateko į tų laikų Galiją, kame atsirado dar naujų pakeitimų.

Aštunto šimtmečio pabaigoje imperatorius Karolis Didysis pavedė šv. Martyno vienolyno Turine viršininkui Alkuinui, kilme anglui, ištaisyti lotynišką tekstą. Alkuinas, surinkęs rankraščius Anglijos vienuolynuose, atliko rūpestingai pavestąjį darbą ir 801 metais Kalėdoms įteikė imperatoriui Karoliui ištaisytą Vulgatą, kuri paskiau plačiai paplido daugelyje egzempliorių. Tačiau po Alkuino Vulgata buvo gadinama toliau, todėl sekančių amžių mokslininkai taisė ją iš

naujo, antai, vienuoliktame šimtmetyje Kantuarijos arkivyskupas Lanfrankas O.S.B. /+1089/ ir kiti, bet be didelės reikšmės; tik tryliktame šimtmety Paryžiaus universitetas pasirinko Alkuino tekstą, įvairiais priedais padidintą, viešoms teologijos paskaitoms naudoti; šio universiteto autoritetas nulėmė tai, kad imta dažniau nurašinėti vien jojo kodeksą, tačiau pastarasis turėjo klaidų, kurios plito nurašinėjant.

Tuo pačiu laiku yra kilusios vadinamosios "correctoria biblica", kuriose būdavo ne tik Vulgatos tekstas, bet paraštėse taip pat įvairios pastabos apie teksto tikrumą. Korektorijų vieną yra pagaminęs Paryžiaus universitetas c. 1228 m.; kelias Dominikonai, būtent, : pirmą c. 1236 m., tačiau ši nepatiko, todėl Hugo a s. Caro /+1263/ paruošė antrą 1248 m., paskiau 1256 m. priimtą viso Dominikonų ordeno; kitą parūpino Prančiškonai; pagaliau, buvo išleistas įžymi Vulgatos istorijoje "correctorium Sorbonicum", Britono O.F.M. darbas. Garsusis anų laikų mokslininkas Rogeras Bakonas O.F.M. /+1294/ šiaip įvertina korektorijas: "Ir tame didėja šis gadinimas, kad kiekvienas taiso pagal savo norą, nes prančiškonų lektorius taiso, pagal savo norą kaip jam patinka, panašiai yra Dominikonuose, taip pat pasauliečiuose; kiekvienas keičia ko nesupranta."[1]

---

[1] H ö p f l, Ten pat, 303.

Kadangi korektorijos nebuvo vienbalsiai priimtos ir nebuvo Bažnyčios patvirtintos, todėl Vulgatos tekstas buvo gadinmas ir toliau. Nuo keturiolikto šimtmečio šv. Rašto tyrinėtojai ėmė mokytis hebrajų ir graikų kalbų, kas davė galimybės palyginti lotyniškas tekstas su originalu. Šiame darbe ypatinggi pasižymėjo Lyvos Nikalojus O.F.M. /+1340/ ir kiti.

Su spaudos išradimu artimai yra susijusi Vulgatos istorija,[1] kadangi Vulágata buvo pirmoji spausdinta knyga; be to, jinai spaudo pagalba taip sparčiai paplito ,kad iki 1500 metų išjo apie 100 Vulgatos leidimų; tačiau jie nepasižymėjo aukšta kokybe, nes juose tilpo ištisai tekstas viešai vartojamas, daugiausia Paryžiaus be pataisų. Pirmoji spausdinta Vulgata pačiam spaudos išradėjui Gutenbergui prižiūrint, pasirodė Mainze c. 1452 m.; jinai buvo pagaminta pagal Paryžiaus tekstą; nuo šio leidinio pareina beveik visi kiti tuo laiku pasirodę.

Romoje pirmą kartą Vulgata buvo atspausdinta 1471 metais.

Šešioliktame šimtmetyje įžymesnių skaičiuje Santes Pagnini[2] O. P. /+1541/ atspausdino Lijone visą šv. Raštą 1527 metais; po jo

---

1/ V a c c a r i, S.J. Institutiones biblicae ~~textu~~, De textu, 297p.
2/ H ö p f l, Ten pat, 305 p.

kardinolas Kajetonas /+1534/ išleido naują lotynišką vertimą su ilgu komentaru 1530 ir sekančiais metais; nemokėdamas hebrajų ir graikų kalbų, jis atliko šį darbą padedamas žydo ir kelių krikščionių, mokėjusių šv. Rašto kalbas.

Tuo pačiu laiku[1] pradėta labiau rūpintis Vulagtos taisymu, pasiremiant senais rankraščiais; pasirodė pirmieji kritiški Vulgatos leidiniai. Šiame darbe tuomet visus pranešė Paryžiaus spaustuvininkas Robertas Stepas, kuris Paryžiuje kelis kartus atspausdino lotynišką šv. Rašto tekstą; tam tikslui jis panaudojo daug rankraščių iš Paryžiaus apylinkės, ypač iš šv. Germano ir šv. Dionyzo knygynų; pirmame /1528 m./ ir antrame /1532 m./ leidime rankraščių varijantai įdėti tekste, trečiasis /1540 m./ turi atspaustą Mainzo tekstą, o rankraščių ir leidinių skirtumai yra paraštėse.

---

[1] V a c c a r i S.J., Ten pat, 298 p.

TRIDENTO SANTARYBOS NUTARIMAS APIE VULGATOS AUTENTIŠKUMĄ.

Kadangi buvo vartojama daug šv. Rašto lotyniškų leidinių ir buvo gaminami dar nauji vertimai; be to, kiekvienas naudojosi lotynišku tekstu, pasirinkdamas jį pagal savo norą, iš to kilo didelis lotyniško teksto įvairumas ir klausimas, kur yra nesugadintas lotyniškas šv. Rašto tekstas.

Kai Tridento santaryba pradėjo svarstyti Apreiškimo šaltinius[1] tada paaiškėjo, kad vieni arba visiškai atmeta Vulgatą arba išmeta iš josios deuterokanoniškas knygas ir deuterokanoniškas knygų dalis, kiti nori pakeisti Vulgatą kitais naujais vertimais, dar kiti daro josios tekste atmainų ir tuo budu jį gadina. Taigi, Tridento santaryba, norėdama užkirsti kelią tokiam pasielgimui su šv. Knygų tekstu, išleido visupirmą nutarimą liečiantį šv. Knygų kanoną, įvardindama visas knygas, kurias Bažnyčia laiko Dievo įkvėptomis bei kanoniškomis, ir uždraudė ką nors išmesti iš to kanono. Be to, Susirinkimas 1546 metais balandžio mėn. 8 d., IV sesijoje paskelbė Vulgatos autentiškumą, kartu įsakė peržiūrėti ir ištaisyti Vulgatos tekstą, kuris paskiau turėjo būti spausdinamas. Nutarimas skam-

---

1/ Plg. S k v i r e c k a s, Ten pat, 43;
C o r n e l y - H a g e n, Introductio, 155 ss.

ba šiaip: "Tas pats šv. Sinodas, manydamas, kad Dievo Bažnyčiai gali nemažai praversti, jeigu bus žinoma, kuris iš visų išsiplatinusių lotyniškų šv. Knygų leidinių turi būti laikomas autentišku, nutaria ir skelbia, kad tik toji senoji Vulgata, kuri pačioje Bažnyčioje yra ištirta taip daugelio amžių vartojimu, būtų laikoma autentiška viešuose skaitymuose, ginčuose, skelbimuose ir aiškinimuose, ir kad niekas nemėgintų ir nedrįstų josios atmesti bent kokia priekabe... Susirinkimas, norėdamas duoti nurodymą tame dalyke ir leidėjams, kaipo yra teisinga,... nutaria, kad toliau šv. Raštas, ypač toji senoji Vulgata būtų spausdinama kuo labiausiai ištaisyta."[1]

TRIDENTO NUTARIMO PRASMĖ.

Šis Tridento Susirinkimo nutarimas sukėlė nemaža ginčų, būtent: a/ kokios rūšies jis yra, b/ kokia jo prasmė.

a/ Tridento Santaryba turėjo dvejopą tikslą: 1. skelbti tikėjimo tiesas, 2. pravesti dorovės reformą. Buvo nutarta susirinkimo darbo tvarkoje atskirais punktais po dogmų tuojaus tuo pačiu klausimu svarstyti drausmės dėsniai. Taip įvyko ir ketvirtoje sesijoje, kurioje buvo svarstomi tikėjimo pagrindai, pirmiausia, šv. Raštas; išleista du nutarimai: vienas mokslo, antras drausmės; pirmuoju susirinkimas paskelbė, kurios knygos yra šventos ir kanoniškos; antruoju, čio-

---

[1] Enchiridion biblicum, 16 p., 46-48.

nai pateiktuoju, susirinkimas pripažino Vulgatą autentišką. Iš pažymėtos susirinkimo tvarkos ir Tridento aktų /5,22,3 ss./ matyti, kad šis nutarimas yra formaliai drausmės /disciplinaris/, tačiau dogmatiniu pagrindu paremtas[1].

b/ Kai del kalbamojo nutarimo prasmės, pirmiausia tenka nustatyti pažymėto nutarime autentiškumo sąvoką. Reikia skirti: juridinis autemtiškumas nuo kritiško. Teisėje tas dokumentas yra laikomas autentiškas, kuris yra tikras ir parodymuose pasitikėjimo vertas. Kritikoje tasai raštas yra autentiškas, kuris yra to autoriaus, kuriam jis priskiriamas, kai kalbama apie patį pirminį tekstą, arba kuris atatinka originalą, kai kalbama apie vertimą.

Taigi, kai del nutarimo prasmės[2], kai kurie mokslininkai klaidingai tvirtina, kad tuo nutarimu esą atmesti pirminiai tekstai, visi senoviniai rytų vertimai ir šv. Rašto vertimai į naujas kalbas.

Tačiau Tridento susirinkimo dalyviai neturėjo tokios minties, kaip matyti, pirmiausia, iš pačio nutarimo, kuriame nėra paminėti pirminiai tekstai, o tiktai paskelbtas autentišku vienas iš anais laikais išsiplatinusių lotyniškų vertimų; toliau, kaip pasirodo iš nutarimo istorijos, kuris buvo iššauktas vien lotyniškų vertimų

1/ V a c c a r i, S.J. Ten pat, 305.
2/ S k v i r e c k a s, Ten pat, 44.

įvairumu; tam tikslui nebuvo pagrindo kalbėti apie pirminius tekstus arba vertimus į kitas kalbas; todėl ne su jais lyginta Vulgata, bet su lotyniškais vertimais. Be to, nutarimas taip sustatytas, kad juo buvo priimta Vulgata, tačiau nebuvo pasmerkti kiti lotyniški vertimai. Pagaliau, buvusieji Susirinkime teologai pav. Salmeronas S.J., kurie tiksliai žinojo nutarimo prasmę, aiškiai sako, kad ir toliau bus galima, nenusikalstant Tridento nutarimui, naudotis pirminiais tekstais ir kitais senoviniais vertimais tikėjimo tiesoms įrodinėti.

Tridento Susirinkimo nutarime nėra taip pat pasakyta, kad Vulgata yra laisva ir nuo mažiausių paklaidų, neužgaunančių tikėjimo ir dorovės mokslo. Kaip aiškėja iš nutarimo istorijos, Susirinkimo dalyviai kreipė dėmesio į Vulgatos paklaidas ir įsakė jąsias taisyti, tačiau dėliai tų trūkumų Vulgata nebuvo laikoma klaidinga tikėjimo ir dorovės moksle, kas ir buvo pabrėžta nutarime.

Einant Tridento nutarimu Vulgata yra autentiška ta prasme, kad jinai gali ir turi būti pavadinta tikras ir tikėjimo vertas Apreiškimo šaltinis, taip, jog Vulgatoje ne tik nėra paklaidų, liečiančių tikėjimo ir dorovės mokslą, bet kad joje yra teisingai išreikšta visa tai, kas pridera rašyto Dievo žodžio esmei.

Tridento susirinkimo nutarimu, buvo įsakyta, kad šv. Raštas to-

liau, ypač gi toji senoji Vulgata, būtų spausdinama kuo labiausiai ištaisyta. Taigi, katalikai mokslininkai pasirūpino tuojaus išpildyti šį susirinkimo įsakymą ir praslinkus vos vieneriems metams po nutarimo, būtent: 1547 metais buvo paskelbtas Vulgatos ištaisytas tekstas; jį paruošė, sulyginęs 3o senų rankraščių, Jonas Hentenius O.P. /+1566/, kuriam šį darbą pavedė atlikti Louvain'o universitetas. Trumpu laiku tasai Louvain'o lotyniškas tekstas susilaukė 26 leidinių; įžymiausias jų skaičiuje Antverpeno leidinys buvo taisytas Luko /+1619/ iš Bruges[1] ir atspaustas 1583 metais, kuris sudarė pagrindinį Siksto Vulgatai šaltinį /H. Quentin/

SIKSTO IR KLEMENSO VULGATA.

Tridento[2] santarybos dalyviai, nutardami Vulgatos taisymą, prašė popiežiaus paveeti šį darba savo išrinktiems mokslininkams ir jie tikėjosi sulauksią Vulgatos ištaisymo dar nepasibaigus Tridento Susirinkimui, kad jame galėtų patvirtinti ištaisytą Vulgatą; tačiau darbas pasirodė ne taip lengvas, kaip manyta iš karto; be to, popiežiai turėjo kitų rūpesčių. Tridento susirinkimo metu buvo atlikti vien kai kurie paruošiamieji darbai; tiktai pop. Sikstui V /1585-1590/ pavyko baigti tasai pirmasis Vulgatos taisymas. Jojo

---

1/ S i m o n, Ten pat, 173.

2/ S k v i r e c k a s, Ten pat, 45;
C o r n e l y, Ten pat, 120ss.

skirtoji mokslininkų komisija, pasinaudojus ankščiau atliktaisiais darbais, paėmė pagrindan Louvain'o lotynišką tekstą iš 1583 metų, palygino jį su geriausiais senais lotyniškais rankraščiais ir su pirminiais tekstais, pažymėjo vietas, kurios reiktų ir kaip reiktų ištaisyti, rūpinosi visų pirma grąžinti Vulgatą į tą būklę, kokioje jinai buvo iš šv. Jeronimo rankų išėjusi. Sikstas patsai peržiūrėjo ištaisytą Vulgatos egzempliorių, kai kuriuos komisijos taisymus priėmė, daugumą gi atmetė, norėdamas laikytis kuo arčiau Louvain'o lotyniško teksto; pagaliau, įdėjęs prakalbos vietoje konstituciją: "Aeternus ille coelestium", 1590 metais kovo mėn. 1d. įsakė atspausdinti rankraštį pavadintą paskiau Siksto Vulgata /Vulgata Sixtina/

Sikstas V mirė tais pačiais 1590 m. rugpiūčio mėn. 27 d., gavęs prieš mirtį iš spaustuvės savo ištaisytos Vulgatos kelis egzempliorius. Šis leidinys komisijos nariams nepatiko[1], kadangi visas josios darbas nuėjo veltui. Tolesnis Siksto Vulgatos platinimas buvo sustabdytas, kilus nepalankiems kritikos balsams, kurie reikalavo naujo taisymo. Po Siksto V popiežius Grigalius XIV iš naujo pavedė peržiūrėti Vulgatos tekstą naujai kardinolų komisijai, kuri pasinaudojus Siksto komisijos darbais ir priėmusi josios padarytų pataisų daugumą įteikė popiežiui ištaisytą tekstą, tačiau 1591 metais spalių mėn. 15 d. mi-

---

[1] H ö p f l, Ten pat, 321.

rė ir Grigalius XIV; jojo įpėdinis Innocentas IX po dviejų mėnesių taip pat mirė ir 1592 metais sausio mėn. 30 d. buvo išrinktas popiežium Klemensas VIII, kurio skirtoji komisija galutinai peržiūrėjo Vulgatos tekstą ir jis buvo atspausdintas pirmą kartą 1592 m. Vatikano spaustuvėje. Pradžioje ir šis leidinys vadinosi Sikstinšku, tik vėliau 1604 metais[1] įdėta prie Lijone išleisto teksto Klemenso VIII vardas, iš ko kilo pavadinimas: Klementiniškoji Vulgata /Vulgata Clementina/. Josios tekstas iki šiol pasilieka Katalikų Bažnyčioj oficijalus.

Reikia pažymėti, kad ir pirmasis Sikstiniškas, ir antrasis Klementiniškas Vulgatos leidinys yra autentiškas šv. Rašto tekstas[2], kadangi nei pirmame nei antrame nėra paklaidų tikėjimo arba dorovės moksle, nėra taip pat tokių skirtumų, kurie užgautų rašyto Dievo žodžio esmę. Klementiniškoji Vulgata pranešta teksto tikrumu Sikstiniškąją, nes Klementiniškoje pašalintos nevykusios Siksto pataisos, tačiau kai kas neliesta tikslu neužgauti tikinčiųjų skirtingu tekstu; jinai užima vidurį tarp Sikstiniškos Vulgatos ir teksto labai stropiai paruošto Siksto skirtosios komisijos; taigi, negalima pasakyti,

---

1/ H ö p f l, Ten pat, 322.
2/ S k v i r e c k a s, Ten pat, 46.

kad Klementiniškoji Vulgata, būtų tobula visais atžvilgiais, /
Per du šimtmečius[1] tęsiasi ši būklė; tik devynioliktame amžiuje apie 1830 metus du barnabitai vienuoliai : Al. Ungarelli ir jo mokinys C. Vercellone, atsidėję rinko Vulgatos varijantus ir tuomi ruošė jai taisyti medžiagą. Vercellone atspausdino Romoje 1860-1864 met. kruopštaus darbo padarinius:"Variae lectiones vulgatae latinae Bibliorum editionis", tačiau šis darbas, privestas iki Karalių knygų imtinai, nutrūko autoriaus mirtimi; paskiau nebuvo tęsiamas.

Bažnyčia[2] naujais laikais rūpinasi Vulgatos taisymu. Šv. Tėvo Pijaus X įsakymu yra atnaujintas Vulgatos taisymo darbas;

1/ V a c c a r i, Ten pat 303.

2/ G r i g a i t i s, Naujieji egzegezės keliai, 10 ss.

jo pradžią padarė Biblinė Komisija , Leono XIII 1902 metais ~~įsteg~~ įsteigta .

Biblinės Komisijos tuometinis pirmininkas kardinolas Rampolla 1907 metais balandžio mėn. 30d. parašė laišką [1] Benediktinų vienuolių viršininkui Hildebrandui de Hemptinne , kuriame ,paminėjęs Biblinės Komisijos tikslą , iškelia Vulgatos teksto tyrinėjimo svarbą; pabrėžia, kad šį darbą remia popiežiai ;giria kai kurių mokslininkų uolumą šioje srityje , ypač Tėv. Vercellone's; toliau rašo kad Biblinės Komisijos kardinolai ,popiežiui ~~tvirtinant~~ pritariant, paveda šį darbą Benediktinams ir prašo viršininko priimti jį viso ordeno vardu.

Tų pačių 1907 metų pabaigoje , gruodžio mėn. 3 d. patsai popiežius Pius X parašė Anglijos provincijos Benediktinų viršininkui, paskiau kardinolui A. Gasquet'ui /† 1929/ laišką, [2] kuriame išdėsto pavestojo Benediktinų ordenui Vulgatos taisymo keblumus sunkumus,nurodo to darbo platumą, prašo archyvų ir knygynų vedėjų padėti Benediktinams, o šiuos ragina atlikti rūpestingai pavestąjį darbą, visuomenę gi ~~ragina~~ skatina remti lėšomis. Tėvai Benediktinai energingai pradėjo šį darbą ir nepoilgom atspausdino pirmuosius tyrinėjimo

---

/2 Ten pat, 89-91 p.,285-286.

/1 Enchiridion biblicum , 63-65p., 178-179.

žygius leidinyje : " De remisione Vulgatae ratione et statu praesenti,"Romae 1909; po to, "De revidenda Vulgata, relatio secunda," 1911; paskui , ruošė Vulgatos tėksto leidimą , o nuo 1913 metų spausdino atskiras studijas organe:"Collectanea biblica latina." Pagaliau , beveik po 20 metų, būtent : 1926 metais pasirodė iš spaudos 1-mas tomas, ilgo darbo padarinys: Pradžios knygos ištaisytas tėkstas su apie 2000 pataisų priimtame tekste, antrašte: Biblia sacra iuxta latinam Vulgatam versionem ad codicum fidem, iussu Pii PP. xl, cura et studio monachorum sancti Benedicti, praeside A.Gasquet, S. R.E. Cardinale edita, Tomus 1, librum Genesis recensuit D.H.Quentin, Romae, Typis polyglottis Vaticanis 1926,XLVIII+ 427p.

II tomas: Išėjimo ir Kunigų ištaisytos knygos , atspausdintos 1929 metais antrašte: Tomus II , Libros Exodum et Leviticum, D.H.Quentin ,Romae 1929.

III tomas: Skaičių ir Pakartoto Įstatymo ištaisytos knygos išėjo iš spaudos 1936 metais, antrašte: Tomus III, Libros Numerorum et Deuteronomium recensuerunt H.Quentin et monachis. Hieronymi,Romae 1936,xII+529

Taigi, iki šiol yra atspausdintas ištaisytos Vulgatos visas Pentatauchas.

27/I 72.

LIETUVIŠKI ŠV. RAŠTO VERTIMAI. /1

Po Lietuvos krikšto 1386 metais skelbiamasis Dievo žodis gimtąja kalba turėjo remtis šv. Raštu, taigi, atsirado reikalas lietuviškai išversti bent tosios Evangelijų dalys, kurias viešai skaitydavo Bažnyčioje šventadieniais; nuo jų ir turėjo prasideti pirmieji bandymai versti šv.Raštą į lietuvių kalbą. Deja, šie vertimai nėra išlikę; nėra žinomas nė laikas, kada jie pirmą kartą buvo pasirodę.

1. Seniausias išlikęs Evangelijų dalių apausdintas lietuviškas vertimas yra iš 16-o amžiaus pabaigos: Daukšos postilėje: „POstilla katolicka, tai esti išguldymas Evangélijų kiekvienos nedėlios ir šventės per visus metus, per kunigą Mikalojų Daukšą, kanoniką Medniku. Iš lenkiško pergulditas su valia ir daleidimu vyresniujų. Vilniuj drukarnioj Akadėmijos Sociatatis Jesu .A.D. 1599, 10+627p. in-folio . Šio veikalo lenkų Vuiko S.J. vertėjas kan. Mykalojus Daukša patiekė ne vien Bažnyčioje skaitomų Evan-

/1 V. c. B i r ž i š k a , Lietuviškų knygų istorijos bruožai, Kaunas,1930, 57 ir tol.
To pat , Biblija , Lietuv. Encklop. III, 817 ir tol.
J.E.S k v i r e c k a s , Trumpas įvadas į šv. Raštą, Kaunas 1913,46 ir tol.
A.Ja k š t a s , Apie katalikiškus lietuviškus Šventraščio vertimus ir vertėjus , Sotere 1933, 3 ir tol.

gelijų homilijas - aiškinimus, bet ir patį tų Evangelijų lietuvišką tekstą, kurį paskaičius matyti, kad Evangelijos yra verstos lietuvių vakariečių tarme; vertimo kalba turi senovinių, šiandien nevartojamų gramatikos formų, yra laisva nuo daugelio vėlybesnių barbarizmų, graži ir gryna. Kas buvo to Evangelijų vertimo autorius, nežinia; juo, matyti, nebuvo pats Daukša, kadangi Evangelijų kalba skiriasi nuo Postilės homilijų kalbos, kuriose neretai pasitaiko lenkiškumų, ko beveik nėra Evangelijų tekste.

2. Antras lietuviškas Evangelijų dalių vertimas yra išlikęs T. Širvydo S. J. veikale: "Punktai sakymų", kurio pirma dalis buvo atspausdinta 1629 met., o antra 1644 m. Čionai autorius, kaip ir Daukšos Postilėje prieš kiekvieną pamokslą įdėjo Evangelijos tekstą. Šis rinkinys yra žymiai trumpesnis už Daukšos, nes patiekia Evangelijas tik nuo pirmo Advento sekmadienio iki Užgavėnių ir nuo pirmo gavėnios sekmadienio iki trečios Velykų dienos. Jį paskaičius matyt, kad Širvydas naudojosi tuo pačiu Evangelijų vertimu, kaip ir Daukša; šio kalba turi taip pat senovinių gramatikos formų, tačiau joje pasireiškia vilniečių rytiečių tarmė.

3. Tuo pačiu laiku XVII a. po Evangelijų teksto pradėta nebedėti jo aiškinimų arba pamokslų lengvesniam ir pigesniam iš-

išleidimui ; spausdinta vien Bažnyčioje skaitomų Evangelijų rinkiniai ; tokį evangelyną, kame greta lietuviško teksto duotas lenkiškas jų vertimas ,paruošė 1637 metais Jonas Jaknavičius ir išleido pirmą kartą ar tais pačiais , ar 1647 metais[1] antrašte: „Evangelije polskie i litewskie tak niedzielne jako i wszystkich świąt". Šios Evangelijų dalys per pustrečio šimto metų tenkindavo katalikų Bažnyčios reikalavimus Lietuvoje ir be pakeitimų , tik su kai kuriais priedais , buvo nuolatos perspausdinamos ; žinomi yra jų nuo 1647-1900 metų viso apie 50 leidimų.

4. Naujas šv. Rašto lietuviams katalikams vertimo laikotarpis prasideda nuo Žemaičių vyskupo Juozapo Giedraičio. /Arnulpo/. Jis pirmutinis išvertė visą Naująjį Įstatymą antrašte: „Naujasis Įstatymas Jezaus CHristaus Wieszpaties musu. Įspaustas pas kun. Missionorius Wilniuje 1816." Iš šio vertimo įvado matyti, kad Vyskupo skirtieji du cenzoriai Bonaventūra Gailevičius ir Domininkas Mogienis, rūpestingai peržiūrėję rankraštį, rado jį visai sutinkantį su lotiniškos Vulgatos tekstu ir tikros Dievo žodžio prasmės niekur neiškreipiantį , todėl pripažino esant vertą spausdinti .

/1 Vc. B i r ž i s k a ,Biblija,Liet. Enciklop.,III,818.

Nors šis Naujojo Įstatymo vertimas buvo skiriamas katalikams , tačiau išleistas be Bažnyčios reikalavimų paaiškinimų ir nekatalikiškos biblinės draugijos lėšomis . To vertimo kalba yra gana gera , grynesnė negu kitų XIX amžiaus pradžioje išleistų knygų, tačiau jame žymu per daug vergiškas sekimas lotinišku Vuiko vertimu , kuriuo regis dažnai naudotasi .

Devyniasdešimt metų praslinkus nuo Vyskupo Giedraičio Naujojo Įstatymo pasirodymo , šis buvo atspausdintas 1907 metais antrą kartą Amerikoje Shenandoah,Pa kun. Pautieniaus lėšomis jau su Bažnyčios reikalaujamais , kad ir trumpučiais paaiškinimais , kun. A.Staniukyno įdėtais. Šiame leidinyje Vyskupo Giedraičio tekstas atspausdintas be atmainų , tik rašyba pataisyta .

5. Senojo Įstatymo lietuviams katalikams vertimą pradėjo vyskupas Motiejus Valančius . Pradžiai jis pasirinko pozijos dalį- gražiųjį psalmyną ir išleido antrašte: " Wisas psalmes S. Dovido Karaliaus , Wilniuje kasztu ir spaustuveje J.Zawadzkia",1864,199p.,in 8 maž.
Tačiau Zavadzkio vardas ir 1864 m. padėti čionai po spaudos uždraudimo rusų žandarams apgauti; ištikrųjų šis psalmynas buvo išleistas 1869 m.,/1

/1 S o t e r, Ten pat,9p.

Vyskupo Valančiaus šio liet. psalmyno pradžioje yra įdėtas Dovydo gyvenimas, po to psalmių įvadas, toliau eina visų 150 psalmių vertimas pagal Vulgatos tekstą žodis po žodžio be jokio komentaro. Paskaičius šį psalmyną matyti, kad vertimo kalba yra graži žemaičių tarmė, kaip ir kituose jo raštuose.

Vyskupas Valančius, žinodamas, kad mūsų giesmynuose mažai yra gerų giesmių, sueiliavo lietuviškai visas psalmes, kad jas būtų galima giedoti. Šis sueiliuotas vyskupo Valančiaus psalmynas išėjo Prūsuose 1872 metais antrašte: "Psalmės arba giesmės Dowido karaliaus ir pranasza. Wilniuj, J. Zawadzkio", 1863 /taip pat kontrofakcija/, 418 pusl. in 24. Šio sueiliuoto psalmyno vertė menka: eilės išėjo gana prastos, tikrai kantičkinės. /2

6. Vyskupui Valančiui 1875 m. mirus, lietuvių katalikų tarpe įsigalėjo mintis, kad jiems yra būtinai reikalingas lietuviškai išverstas visas šv. Raštas. Šis sumanymas pasireiškė pirmiausia Kauno kunigų seminarijos auklėtinių tarpe 1880-1881 metais a. a. kun. Jono Vizbaro sumanymu. Jo kviečiami pasižadėjo prisidėti prie to kolektyvaus darbo a.a. Maironis, Jakštas, Tumas, Žadeikis ir kiti. Vieni iš jų įvykdė savo pasižadėjimą, kiti atidė -

---

/2 Ten pat, 10.

liojo, jo nepradėję.

Dvidešimčiai metų praslinkus, 1901 metais vertimo darbo ėmėsi Seinų vyskupas Antanas B a r a n a u s k a s. Kauniškių sumanymas atpuolė ir liko neįvykintas, nes visi buvo įsitikinę, kad vyskupas Baranauskas, kuris buvo žymus teologas, kalbininkas ir poetas, šį vertimo darbą atliks kuo geriausiai. Vysk. Baranauskas, pradėjęs šį darbą 1901 metais rugsėjo mėn. 4 d., tęsė jį, skirdamas vertimui apie 13 valandų į dieną, nepaprastu uolumu ir atsidėjimu ligi pat savo mirties, 1902 m. lapkričio mėn. 26 d. ir per nepilnus 15 mėnesių išvertė nuo Pradžios knygos iki Jeremijo pranašo trečios Raudos imtinai. Vysk. Baranauskui mirus, jo vertimas nebuvo išspausdintas, bet paliko rankraščiu, kuris dabar saugojamas V.D. Universiteto bibliotekoje Kaune. Šis vertimas rėmėsi Mogilevo arkiv. Kazlausko išleistu lotyniškai-lenkišku leidimu ir jo pasenusiu komentaru; vysk. Baranauskas vergiškai vertė žodis po žodžio Vulgatos tekstą; jo darbas tiek mokslo, tiek kalbos atžvilgiu nėra nusisekęs ir neturi didelės reikšmės.

7. Vysk. Baranauskui 1902 metais mirus, ir jo vertimui likus nebaigtam, vėl iškilo lietuvių katalikų tarpe viso šv. Rašto vertimo klausimas; tuomet šį darbą ryžosi atlikti Kauno kunigų seminarijos profesorius kun. Juozapas S k v i r e c k a s, dabartinis

Arkivyskupas Metropolitas; jis nusistatė pagaminti lietuvišką vertimą su atatinkamu komentaru, kaip to reikalauja Katalikų Bažnyčia. Padirbėjęs keletą metų Garbingasis vertėjas 1906 metais išleido:" Šventą músų Viešpies Jėzaus Kristaus Evangėliją ir Apaštalų Darbus", 438 pusl. in 16 Kaune; lietuviškąjį vertimą čionai lydi trumpučiai paaiškinimai. Apie vertimo darbą J.E. pažymi, kad "laikęsis Vulgatos, palygindamas, kame atsirado reikalas su graikišku tekstu ir skirtumus pažymėdamas paaiškinimuose". Šiame naujame vertime nežiūrėta žodžių tvarkos lotyniškame tekste, bet išlaikyta lietuvių kalbos sintaksė. Knygos pabaigoje įdėta nurodymas Evangelijų dalių, skaitomų metų šventėse /423-426 psl./; tuo budu šis leidinys galėjo pakeisti retenybe virtusias senas, polonizmų pilnas Jaknavičiaus "Ewangelije polskie i litewskie". Po Evangelijų ir Apaštalų Darbų

Garbingasis vertėjas ėmėsi darbo antros Naujojo Testamento dalies. Šv. Kazimiero draugijai Kaune leidžiant, prof. Skvireckas 1911 metais išspausdino Apaštalų laiškų /ir šv. Jono Apokalipsės vertimą su Vulgatos tekstu ir komentaru, 655psl., kas sudarė Garbingojo vertėjo nustatytu planu šio leidinio šeštą tomą. 1913 met. pasirodė 1 tomas: Pradžios iki Rūtos kn. imtinai, Kaunas 946 psl.

1921 met. pasirodė II tomas: Samuėlio iki Jobo kn. Kaunas,966 pusl.
1923 met.- III tomas: Psalmių kn. iki Izaijo pranašo, spausdintas Berlyne, 922 pusl.
1932 met. - IV tomas: Jeremijo pranašo iki Makabiejų kn.,kuriomis baigiasi Senasis ~~Įstatymas~~ Testamentas,Kaunas, 949 psl.
Naujajam ~~Įstatymui~~ Testamentui užbrėštu planu buvo skirta du tomai: V-sis - -Evangelijoms ir Apaštalų Darbams,ir VI-sis - Apaštalų laiškams ir šv. Jono Apokalipsei. Kadangi VI-sis jau buvo išleistas 1911 me - tais, o 1922 metais buvo išėjęs vyskupo Skvirecko naujai išverstas visas Naujasis Testamentas, Kaunas ,620 psl. in 18, Žemaičių vyskupijos 5oo metų jubiliejui paminėti, todėl nuo V-jo tomo leidimo didžiajame formate ir su Vulgatos tekstu, Garbingasis vertėjas dėl ekonominio sunkmečio, laikinai atsisakė.
1936 metais J.E. Arkivyskupas išspausdino jubiliejinio Naujojo Testamento antrą pataisytą laidą Kaune XIX + 765 in 18;ši laida visais atžvilgiais, ypač kalbos, yra patobulinta, rūpestingai ir aiškiu šriftu išleista, skaitoma su malonumu.
1937 metais J.E.išleido Keturias Evangelijas ir Apaštalų Darbus su plačiu komentaru, kaipo V tomą didžiojo leidinio, Kaunas,VIII + + 731 psl.Garbingasis vertėjas ruošia išleisti naujai pataisytą

viso šv. Rašto vertimą trijuose didžiojo formato tomuose su platesniu komentaru , tik be lotiniško Vulgatos tėksto; šio leidinio visuomenė labai laukia , nes pirmoji laida sunku gauti; be to, šis vertimas be lotiniško tėksto bus prienama kaina ir mūsų laikui pritaikinta kalba. A. a. Jakštas[1] labai gražiai įvertina J.E.Ark. Skvirecko milžinišką darbą:"Geru gi galim jį drąsiai vadinti jau dėl to , kad randame jame tris visų svarbiausias gero lietuviško šv. Rašto savybės : 1/ jis yra pilnas , nes apima visas Senojo ir Naujojo ~~Įstatimo~~ Testamento knygas; 2/ jis, remdamasis Vulgata, stropiai ieško kiekvienoj šv. Rašto eilutėj litėralinės prasmės ir , ją suradęs , įmanomai išreiškia ; 3/jis beveik visur išlaiko lietuvių kalbos grymumą ir nenusideda sąmoningai jos sintaksei ."

8. Negausingi lietuviai protestantai jau senai turi lietuvišką viso šv. Rašto vertimą. Šio darbo yra gana ilga istorija[2]. Čionai ~~tik~~ trumpai pažymėsime, kad protestantiško šv. Rašto vertimo reikalas atsirado pradedant plėstis Lietuvoje reformacijai ir jis perėjo beveik tuos pačius etapus, kaip ir katalikiškasis. Pirmiausia pas protestantus lietuvius pasirodė "Evangėlijos bei Epistolos"

---

1) Soter, Ten pat, 16-17.

2/Dr. J. R h e s a , Geshichte der litauischen Bibel, Königsberg, 1816. V.B i r ž i š k a, Lietuvių knygų istorijos bruožai, Kaunas, 1930, 57-72; Lietuvių enciklopedija III, 819ss.

/Vilento , 1579.m. ir kitų /, Postilės /Bretkūno , 1591m./,
Psalmynas / J.Rėzos, 1625m./Naujasis Testamentas /1701m./,
pagaliau visas šv. Raštas (išverstas kelių mokytojų , iš-
leistas Karaliaučiuje, 1735 m.). Tiesa, Karaliaučiaus pasto-
rius Jonas Bretkūnas buvo išvertęs visą šv. Raštą 1579-1590 m.;
rankraštį padalinęs 8 tomais, jis pradėjo rūpintis spausdi-
nimu ; sudarytos tam reikalui komisijos peržiūrėtas ir taisy-
tas rankraštis buvo Prūsų valdžios nupirktas, tačiau nebuvo
išspausdintas ; jis iki šiol yra saugojamas Karaliaučiaus Uni-
versiteto bibliotekoje ir yra tuo svarbus , kad juo naudojosi
visi kiti paskesni vertėjai ;jo dalis "Psalteras Davido" 1625m.
buvo perredaguotas Jono Rėzos ir atspausdintas su vokišku
vertimu.
Vėliau 1660 m. buvo spausdinta vadinamoji Chylinskio arba
Kėdainių kalvinų Biblija nuo pradžios iki 40 psalmės. 1657 m.[1]
buvo pasiųstas į Angliją S. B. Chylinskis leidinio lėšoms rin-
kti ir tartis dėl Jono Božimovskio ir Jurgio Skrodzkio
ruošiamo vertimo spausdinimo . Šį vertimą Chylinskis pradėjo
spausdinti Edinburge 1660 m., tačiau jis buvo atšauktas Vil-
niaus Sinodo dėl nepatenkinamo vertimo ir dėl surinkų lėšų

~~/1 Soter, 1933 ,21.~~

1) Lietuv. Enciklop., III, 820-821.

išaikvojimo . Spausdidinimas buvo sustabytas 1662 m. gegužės mėn. 21 d., o atspaustieji lankai buvo parduoti už skolas. Vienas pilniausias, įrištas in 16°, pačio Chylinskio nusiųstas į Vilnių su Vilniaus Akademijos knygynu pateko į buv. Perapilio katal. dvas. Akademiją, kame brangių rankraščių skyriuje buvo laikomas iki 1919 m.; tolesnis jo likimas nėra žinomas . Kiti du egzemplioriai , atsitiktinai išlikę, yra po vieną Londone ir Berlyne .

Kėdainių kalvinai savo vertime , rodos, taip pat nemažai naudojosi Bretkūno rankraščiu , nes didesnieji skirtumai liečia tarmę , kuri pas juos yra lietuvių vakariečių ,o Bretkūnas rašė prūsų tarme.

Paskui 1701 metais išėjo iš spaudos Karaliaučiuje Naujasis Testamentas, iš karto dviem leidimais: vienu,skiriamu Didžiajai Lietuvai,antru Mažajai. Po to buvo sudaryta vertėjų komisija ir 1735 metais buvo atspaustas Karaliaučiuje viso šv. Rašto vertimas.

Šis pirmutinis lietuviškas protestantiškas šv. Rašto leidimas buvo vėliau taisytas įvairių korektorių , pav. A. Šimmelpfeningio, J. Kvanto, Rėzos ; pagaliau , 1869 met. jį redagavo žinomas kalbininkas Dr. Pr. Kuršaitis ; išleistas antrašte/1 :" Bybelis t. e. visas sw. Raštas Senojo ir Naujojo Testamento į lietuwiszkaja kalba iszverstas. Ant paliepimo Wyriausios Pruziszkosios Bybeliu Draugystes Berlyne isznaujo perweizetas. Mieste Halle prie upės Saale gulinčiame . 1869."

/1 Soter 1933, 21.

B I B L I N Ė   H E R M E N E U T I K A.

APTARIMAS. PADALINIMAS.

Hermeneutikos vardas yra kilęs iš graikiško pavadinimo ἑρμηνευτική, būtent τέχνη , iš graik. veiksmažodžio ἑρμηνεύειν , lotyn. interpretari, lietuviškai ~~riškinti~~ , aiškinti, reiškia : aiškinimo mokslą, taigi Hermeneutika patiekia taisykles , kurių pagelba randama tikroji , sakinio , kalbos , veikalo prasmė.

Biblinė arba šventoji hermeneutika yra mokslas , kaip surasti ir išdėti tikroji šv. Rašto prasmė . Hermeneutika teorijoj patiekia šv. Rašto aiškinimo taisykles, praktikoj šias taisykles pritaiko ir vadinasi egzegezė , graik. ἐξήγησις , iš graik. veiksmažodžio ἐξηγεῖσθαι , lotyniškai -enarrare, explicare ,lietuviškai -aiškinti .

Biblinė hermeneutika turi dviejopą užduotį, būtent: 1. šv. knygų tikrąją prasmę atrasti . 2. atrastąją prasmę tinkamai išdėti . Iš dviejopo tikslo eina biblinės hermeneutikos paskirstymas į tris dalis:

I. Noematika , graik. νόημα, lotyn . - mens , cogitatio, lietuviškai -mintis,yra prasmių teorija, kurioje kalbama apie šv. Rašto prasmes .

II. Heuristika, graik. εὑρίσκειν , lotyn.-invenire , liet. -atrasti , yra prasmės ieškojimas.

III Proforistika, graik.-προφέρειν, lotyn.-profeire, lietuv.- išdėti, yra atrastosios prasmės išdėjimas, pateikimas.

Biblinės hermeneutikos nauda ir reikalingumas.

Biblinė hermeneutika šv. knygoms suprasti yra ne tik naudinga, bet kartu būtinai reikaliga. Šią tiesą įrodo šv. Rašto prigimtis, kuriame randama daug tamsių ir sunkių suprasti vietų. Tie neaiškumai kyla: a/ iš šv. Rašto senoviškų kalbų, jau nevartojamų, kurios žymiai skiriasi nuo mūsiškių; b/ šv. knygos yra rašytos Rytuose, kurių įpročiai skiriasi nuo Vakarų šalių; c/ šv. knygos yra rašytos senovėje, kurios istorija mažai težinoma; vardai ir vietos, bei kitos aplinkybės, pažymėtos šv. Rašte, sunku šiandien ištirti; d/ dauguma šv. Rašto tekstų dėsto tikėjimo paslaptis, kurios praneša žmogaus protą. Be to, šv. knygos pateikia pranašysčių, iš prigimties tamsių, todėl be pasiruošimo ir tam tikrų taisyklių negalima gvildenti ir aiškinti šv. knygų, taigi, šalia kitų mokslų, šv. Raštui suprasti biblinė hermeneutika dėsto taisykles.

TRUMPA BIBLINĖS HERMENEUTIKOS ISTORIJA.

Naujame Įstatyme randame pirmutinių pritaikintos hermeneutikos taisyklų arba praktikoje šv. Rašto aiškinimo , antai: Kristus aiškina parabolių prasmę. Šv. Paulius remia aiškinimą Senuoju Įstatymu , pav., Gal. 4, 22-31: Yra parašyta : Abraomas turėjo du sūnus , vieną iš tarnaitės ir vieną iš laisvos ....Nes tai yra dvi sandoros" . Panašiai Efez. 4,8-10.

Pirmutinės hermeneutikos vien vardas mus pasiekė , būtent, graikiška antrašte: κλείς , lietuviškai: raktas ; pats veikalas rašytas Sardų Melitono II amž. po Krikšto.

Šv. Rašto aiškinimo taisyklių užtinkame Klemenso iš Aleksandrijos ,Origeno veikaluose , o ypač šv. Jeronimo laiške /57/ ,rašytame Pammachijui /M., 22, 568-579/.

Šv. Augustinas parašė hermeneutikos veikalą antrašte: "De doktrina christiana libri quatuor "/ R. L. 34,15-122 /, kuriame gvildena septynias taisykles , donatisto Tichonijaus pateiktas , šv. Rašto prasmei surasti ir aiškiti.

Vienuolis Andrijanas /c.450/ dėsto biblinę hermeneutiką knygutėje: εἰσαγωγὴ εἰς τὰς θείας γραφάς -/P.G. 98,1273-1312/. Junilijus iš Afrikos /+550/, imperatoriaus Justinijo-

no rūmų kvestorius, parašė veikalą, kurio antroje dalyje patiekia šv. Rašto aiškinimo taisykles ; šios buvo laikomosi Edessos mokykloje ./ P. L. 68, 15-42/ .

Viduramžyje Hugo , a s. Viktore[1] /+1141/ dėsto trejopas šv. Rašto prasmės taisykles. /P.L. 176, 789-809/. Trumpai šį klausimą aiškina šv. Tomas Akvinietis Teologijos Sumoje 1,q.1a.10 ir šv. Bonaventura "Breviloquium" įvade .Toliau pažymėtini yra Santes Pagnini O.P./+1518/ veikaluose :"Isagoges seu introductiones in sacras Litteras liber unus," Lugduni 1528; Isagoges ad mysticos s. Scripturae sensus libri 18, Coloniae 1543.

Sikstas Sienietis O.P. /+1569/, Bibliotheca sancta , Venetiis 1566; šio veikalo trečias tomas desto apie šv. knygų aiškinimą. Po Tridento santarybos biblinės hermeneutikos mokslas žymiai išsiplečia ;mokslininkų daugelis rašo šiais klausimais ištisus veikalus, žr. H. Höpfl O.S.B., Tractatus de inspiratione s. Scripturae et compendium hermeneuticae biblicae catholicae[2] ,Roma 1929,p.106-107.

Naujausiųjų tarpe iš XXa. įžymesni yra šie: Cornely-Merk, Compendium introductionis in utriusque Testamenti libros, Paris, St. Šekely , Hermeneutica biblica generalis, Friburgi Br. 1902;

---

1) Šv.Viktoro vienuolyno Paryžiuje viršininkas.

A. Müller O.S.B. /+1906/ , Hermeneutica sacra , Romae 1902; M. Hetzenauer O.Cap./+1928/, Epitome exegeticae biblicae catolicae , Oeniponte 1903; V. Zapletal O.P.,/+1938/, Hermeneutica biblica[2], Friburgi Helv. 1908; J Döller /+1928/, Compendium hermeneuticae biblicae,[3] Paderbornae 1914; G. Hoberg / +1924/ Katechismus der biblischen Hermeneutik.[2-3] Freiburg i. Br. 1922; F.X. Kortleitner O. Praem., Hermeneutica biblica , Oeniponte 1923; H Höpfl O.S.B/+ 1934/, Tractatus de inspiratione s. Scripturae et compendium hermeneuticae biblicae catolicae , [2] Roma 1929 A. Fernandez S.I. , Hermeneutica, veikale "Institutiones biblicae 1, 377-515, Roma 1929; H.Simon- J.Prado C.SS.R.,Propaedeutica biblica sive Introductio in universam Scripturam, Taurini 1931, 195-382. ir kiti.

1 NOEMATIKA

Šv. Rašto prasmės.

Pirmiausia reikia skirti reikšmę nuo prasmės .

Reikšmė , lotyn. significatio , vadinasi žodžio sąvoka nepriklausomai nuo sakinio turinio ir apystovų , kuriose žodis vartojamas. Tas pats žodis dažnai , turi kelias reikšmes, kurios randamos žodynuose , pav. lotyniškas via reiškia : kelias , gyvenimo būdas , įstatymas ; graikiškas πνεῦμα - kvėpavimas, vėjas,

dvasia, siela.

Prasmė , lotin. sensus, kilusi iš veiksmažodžio suprasti yra tiesa ar sąvokų eilė kalbančio ar rašančio sakiniais išreikšta. Antai, pirmaeilis šv. Rašto autorius yra Dievas, o antraeilis - įkvėptasis rašytojas . Taigi , šv. Rašto prasmė yra tiesa, kurią pirmaeilis autorius Dievas siekia išreikšti įkvėpto rašytojo žodžiais.

Šv. Rašte skirstoma dvejopa prasmė: žodinė ir dvasinė , lotyn. sensus litteralis et spiritualis.

Žodinė prasmė yra toji , kuri išreiškiama betarpiškai autoriaus žodžiais . Dvasinė esti , kai asmuo ar daiktas reiškia kitą, negu yra ištikrųjų, arba vaizduoja gilesnę tiesą, žmonių atpirkimą liečiančią.

Šis paskirstymas į dvi prasmes turi pagrindo pačiose šventose knygose : Jėzus Kristus ir Apaštalai tvirtina ne vieną kartą, kad Senajame Testamente buvo atvaizduotos Naujojo Testamento tiesos ; antai , Senojo Testamento Velykų avinėlis yra paaukotas Kristus /1 Kor. 5,7; Jo. 19,36 /. Manna dykumoje vaizdavo dangaus duoną - Euchristiją /Jo.6,30ss./ Varinis žaltys yra Kristaus prikalto prie kryžiaus figūra /Jo.3,14/. Pranašas Jona banginio viduriuose laikomas Kristaus kape ir Viešpaties prisikėlimo vaizdas /Mt. 12,39ss/. Agara ir Sara vaizduoja du Testamentus / Gal. 4,22-31/ ; net visas Senas Testamentas šv. Pauliaus

žodžiais / Kolos. 2,17/ yra būsimųjų dalykų šešėlis. Todėl Bažnyčios tėvai randa šventose knygose dvejopą prasmę; pav. šv. Jeronimas komentaro įvade į Iz. kn. / PL.24,21/, šv. Augustinas, De doctrina christiana 1,2 n. /PL. 34, 2o/, šv. Jonas Krizostomas, aiškindamas Ps. 46,1/PL. 55,2o9/.

ŽODINĖ PRASMĖ.

S ą v o k a . Žodinė prasmė yra toji , kurios siekia šv. Knygų autorius ir kuri eina tiesiog iš šv. teksto žodžių , todėl randama aiškinimo taisyklių pagalba ; jinai vadinasi taip pat gramatiška ,nes gaunama gramatikos taisyklėmis; be to, vadinasi logiška , kadangi išvedama, pasiremiant logikos dėsniais ; pagaliau , vadinasi istoriška [1]

P a d a l i n i m a s . Žodinė prasmė dalinama :a/ aiški (explicitus sensus) arba tiesiog žodžiais išreikšta , pav. Pradž . 12,2: "Aš padarysiu iš tavęs didelę tautą ir tave palaiminsiu." b/ įvilkta /implicitus sensus/, būtent: išreikšta bendru posakiu,pav. Pradž. 22,18: " Ir tavo ainijoje bus palaimintos visos žemės tautos" Čionai "ainija"yra bendro pobūdžio žodis,kuriuo vadinama Abraomo ainija taigi , ir Kristus , iš Abraomo giminės kilęs . c/tikroji/propria jeigu žodžius reikia suprasti etimologiškai arba priimta prasme/

1/ Pasireiškimas žodžiais sudaro istorišką ar žodinę prasmę. /S. Tomas, Quodlibet VII a. 15/.

reikšme, pav. Pradž. 1,1: "Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę", arba Iz. 7,14: "Štai mergaitė pradės ir pagimdys sūnų".

d/ <u>netikroji</u> /impropriius/, jeigu žodžius reikia suprasti perkelta reikšme, nes rytiečiai, turėdami gyvą vaizduotę, mėgsta palyginimus ir vaizdus. Šv. Tomas Akvinietis išreiškia trumpai skirtumą tarp tikrosios ir netikrosios žodinės prasmės, aiškindamas Galat. 4, 1.7: " Žodine prasme gali kai kas buti išreikšta dvejopai, būtent, sulig kalbėjimo savybe, kaip kad sakau: žmogus juokiasi arba sulig panašumu, kaip kad sakau: lanka juokiasi. Abudu būdu vartojame šv. Rašte." Netikroji žodinė prasmė pasitaiko arba atskiruose žodžiuose, arba ištisuose sakiniuose.

Iš atskirų žodžių gaunama:

1. S i n e k d o c h a, kuri išreiškia visumą vietoj dalies, giminę vietoj rūšies, abstraktą vietoj konkreto, ir ~~priešingai~~ atvirkščiai, pav. Ps. 64,3: "pas tave ateis kiekvienas kūnas". Čionai "kūnas" reikia suprasti "žmogus".

2. M e t o n i m i j a, kuri išreiškia priežastį vietoj padarinio, ženklą vietoj žymimo daikto, medžiagą vietoj daikto, iš jos pagaminto, pav. Mt. 10,34: "Ne ramybės atnešti aš atėjau, bet kalavijo"/karo/; 1 Kor. 11,26: "Kiek kartų jūs valgysite tą

duoną ir gersite tą taurę". /Taurė vietoj to , kas yra taurėje/
ps.2,3:"Sutraukykime pančius ir meskime šalin nuo savęs jų jungą;"
pančiai ir jungas čionai reiškia tarnavimą, pasidavimą.

3. M e t a f o r a ,pavadinimas yra kilęs iš graikiško veiksmažodžio μεταφέρειν ,lotiniškai transferre. Šv. Augustinas /P.L.40,533/ metaforą aptaria: nuo tikro daikto į netikrą kai kurio žodžio priimtas perkelimas". Metafora yra sutrauktas panašumas ar palyginimas. Figūrų skaičiuje metafora yra gražiausia ir pasitaiko dažniausia šv. Rašte, pav. Mt.5,13. 14: "Jūs esate žemės druska" , " Jūs esate pasaulio šviesa" ; Mt. 16,6 :"Saugokitės fariziejų raugo "; Lk.13,32:" Sakykite tai lapei" /Erodui/ ir t.t.

4. E m f a z ė /arba emfatiška prasmė/ yra figūra,kuri turi gilėsnės prasmės, negu skamba patys žodžiai, pav. ps. 1,6:"Nes Viešpats žino teisiųjų kelią". Iš visos psalmės turinio matyti , kad veiksmažodis "žino" reiškia ne vien pažinimą , bet kartu ir pritarimą , pagyrimą; kitas pavyzdis Ezech. 20,11: " Aš daviau jiems savo įsakymus ir paskelbiau jiems savo teises, kuriomis žmogus jei jas vykins, gyvens per juos". Čionai prie veiksmažodžio "gyventi" reikia pridėti : laimingai.

5. H i p e r b o l ė yra figūra, kurios žodžiai skamba plačiau, negu tatai,kas išreiškiama ;kitaip sakant, yra perdejimas,

padidinimas; todėl hiberboliški sakiniai nereikia aiškinti tiksliai, vergiškai, bet prisitaikant prie bendro turinio ir kalbančio sąlygų, nes rytiečiai labai mėgsta kalboje perdėjimus , pav. Pradž. 13,16 :" Ir aš padauginsiu tavo ainius, kaip žemės dulkes," arba Apd. 2,5 :" Jeruzalėje buvo apsigyvenusių žydų, dievobaimingų žmonių iš visų po dangumi esančiųjų tautų tarpo", vadinasi , iš daugelio ir įvairių šalių.

6. E k l i p s ė yra žodžio ar kalbos dalies nutylėjimas, kuriuos skaitytojas privalo pats papildyti, pav. ps. 6,4:" Ir mano siela yra labai nusigandus, bet tu, Viešpatie, iki koliai dar?", reikia papildyti: "atidėlioji man padėti", arba Pradž. 3,22:"Dabar tad , kad jis /Adomas/ kartais neištiestų savo rankos ir neimtų taipogi iš gyvybės medžio ir valgytų ir gyventų per amžius /reikia įdėti : išmeskime jį / Ir Viešpats Dievas jį išmetė iš Edeno sodno..."

14.X.1942

Kai netikroji žodinė prasmė randama ištisoje kalboje, tada gaunama : parabolė, allegorija, pasakėčia ir mįslė.

1. P a r a b o l ė iš graik. veiksmažodžio παραβάλλειν, lotiniškai- conferre, comparare, hebraiškai- mašal, yra išplėstas palyginimas ar panašumas. Šv. Rašto, o ypatingai Naujojo Įstatymo parabolė galima šiaip aptarti: pramanytas, tačiau galimas

įvykis, žmogaus gyvenimo dėsniams ir įpročiams pritaikintas , kurio panašumu vaizduojama daugiausia dangaus karalystės prigimtis ir jos istorija. Parabolėje žodžiai vartojami savo tikra reikšme. Apie paraboles yra plačiai rašę naujųjų mokslininkų tarpe:[1] L. Fonck S.J. [2] D. Buzy,[3] M.Meinertz,[4] C. Gennaro,[5] I.M. Voste O.P.[6] ir kiti .

2.A l l e g o r i j a yra išplėsta metafora. Gana daug allegorijų randama šv. Rašte, pav. Vynuogyno giesmė /Iz. 5,1-6/, liūtienė ir liūtukai /Ezech. 19,1-9 /, vynuogė aro sodinta ir išrauta /Ezech. 17,1-10/, gero ganytojo / Jo.10,1lss./ ir kitos ; kai kurios alegorijos yra labai trumpos,pav.Mt. 3,12;23,4. Dažnai ir parabolėse randama įterpto allegoriško turinio, pav. sėjėjo parabolėje/Mt.13,3-9/ ir atvirkščiai, allegorijose yra parabolės turinio, pav. vynmedžio ir šakelių allegorijoje / Jo. 15 ,1-6 /.

3. Pa s a k ė č i a yra pramanytas dalykas, kuris nėra niekuomet įvykęs ir negali įvykti , pav. medžiai vaikščioja, gyvuliai kalba, tuo būdu šv. Rašto knygų autoriai turi tikslo giliai įdiegti į širdis ypač dorovės mokslo tiesas. Dvi tik pasakėčias randame S. Testamente: medžiai renkasi karalių /Teis. 9,8-15/ Libano usnis siunčia pas kėdrą, prašydama jo dukters savo sūnui žmona./4Kar.14,9/ .

4. Mįslė yra tamsi alegorija, kurios prasmę reikia su - rasti, pav. Teis. 14,14 iš Samsono istorijos: "Iš ėdančiojo išėjo valgis ir iš stipriojo išėjo saldumas."

Figūrų tikslas.

Aukščiau pateiktosios figūros, ypač gi metafora, parabolė ir alegorija turi trejopą tikslą :

a/ Paįvairina kalbą ir tuo būdu suteikia malonumo skaitytojui.

b/ Aiškiau išreiškia mintį, negu tikroji prasmė.

c/ Kai kada pridengia tiesą, kad jos nesuprastų visi be išimties; pasak šv. Tomo: "Jomis /figūromis/ dieviškos tiesos labiau slepiamos nuo nevertųjų". Trečiasis tikslas pasireiškia daugiau - sia pranašystėse, pranašų kalbose, kurie skelbia ateitį tamsiu būdu.

/1 H o p f l, Ten pat, 115.
/2 Die Parabeln des Herrn im Evangelium, Insbruk 1909.
/3 Intruduction aux Paraboles évangeliques, Paris 1921.
/4 die Gleichnisse Jesu /Bibl. Zeitfragen VIII,3-4/Münster 1921.
/5 De authenticitate et de fine parabolarum D.N.J.Chr.Aug.Taurin. 1920.
/6 De natura et interpretatione parabolarum, Roma 1926.

Simboliškoji prasmė.

Simboliškoji prasmė yra netikrosios žodinės prasmės rūšis. Simbolis, kilęs iš grikiško veiksmažodžio συμβάλλειν , lotyniš - kai conferre, comparare,yra daiktas ar figūros pagalba piešiamas veiksmas, kuriais išreiškima kas kita, negu kalbamasis daiktas ar veiksmas, antai, Pilotas plauna rankas nekaltumui įrodyti/Mt.27,24/. Taigi, simboliškoji prasmė yra tiesa simbolio pagalba išeikšta . Simbolis skiriasi nuo parabolės ir alegorijos, nes yra realus vaizdas, kuriuo reiškiama kas kita ar nušviečiama kokia tiesa ; tuo tarpu parabolėje piešiamas yra pramanytas dalykas, alegorija gi yra išplėsta metafora.

Mokslinininkai skiria simboliškus v e i k s m u s /actiones symbolicas/, simboliškus r e g ė j i m u s /visiones symbol./,simboliškus d a i k t u s / res symbol./, simboliškus v a r d u s /nomina symbol./, simboliškus s k a i t v a r d ž i u s /numeros symbol./ ir tt. Antai pranašai s i m b o l i š k a i s v e i k s m a i s žadina tautos dėmesį ir jais skelbia būsimuosius dalykus pav. pranašas Ahijas Jeroboamo akyvaizdoje sudraskė savo apsiaustą būsimam valstybės suskilimui parodyti /3 Kar.11,29-39/, pranašas Izaijas vaikščiojo nuogas ir basas Egiptiečių ir Etijopų

likimui nušviesti / Iz. 2o,2-4/.Daug simboliškų veiksmų randama pranašo Ezechijelio knygoje /4,1ss.;5,1 ss.; 12,3 ss. ir t.t./

Simboliškų regėjimų randama pranašo Ezechijelio 37,1-14 apie sudžiūvusius kaulus, Dievo Dvasia atgaivintus, kuriais pranašas vaizduoja Izraėlio prisikėlimą, vadinasi, išlaisvinimą iš Babilono vergijos. Šv. Petro regėjimas /Apd. 10, 10-16/ apie švarius ir nešvarius gyvulius,kuriuo rodoma Mozės įstatymo, skiriančio tarp švarių ir nešvarių valgių , atšaukimas.

Dažnai, ypač Senajame ~~Įstatyme~~ Testamente, pasitaiko simboliškų daiktų, pav. sandoros šėtra su visais indais turėjo simboliškos reikšmės.

Senajame ~~Įstayme~~ Testamente užtinkama simboliškų vardų ,pav. pranašo Izaijo sūnus vadinasi Šearjašub /Iz. 7,3/, kas reiškia / Izraėlio tautos/ liekanos sugįš; panašiai ~~žr.~~ plg. Iz. 8,18; Oz. 1,4.6.9. ~~Netrūksta~~

Nertūksta šv. Rašte simboliškų skaitvardžių, pav. septynių /Pradž. 4,15;Amos. 1,3.6.9.11.13. ir t.t./ dvylikos /Apr. 21,12/ skaitvardžiai.

Žodinės prasmės visuotinumas.

Visos šv. Rašto vietos turi žodinę prasmę; yra tai pagrindinė šv. Rašto aiškinimo taisyklė : juk šv. Dvasia, kuri kalbėjo per žmones ir žmonių būdu, nėra pakeitusi be abejonės prigimtos žodžių reikšmės, o žmogus savo žodžiais visuomet išreiškia bent kokią prasmę; tas pats tenka pasakyti ir apie Dievą į mus kalbantį šv. Rašte.

Šventi tėvai ir Bažnyčios rašytojai stropiai gina šią pagrindinę tiesą prieš Origeną, kuris aiškindamas sunkias S. Testamento vietas, atrodė neigiąs kai kur žodinę prasmę. Žodinės prasmės šv.Rašte gynėjų skaičiuje reikia pažymėti didieji Bažnyčios tėvai, pav. šv. Augustinas pamoksle apie Abraomo bandymą /P.L.38, 3o ss./,šv.Jeronimas 129 laiške Dardan./P.L.22,11o5/; šv. Grigalius Didysis 4o Evangel. homilijoje /P.L. 76,13o2/. Tinkamai suima šią taisyklę šv. Tomas Akv.:" Dvasinė prasmė visuomet remiasi žodine ir iš šios eina". Quodlib. VII q. 6 a. 16. arba "Dvasinis aiškinimas visuomet privalo turėti pagrindą bent kokiame žodiniame šv. Rašto aiškinime". Ten pat VII q.6 a.7 ad 3; reiškia, šv. Tomas tvirtina, kad žodinė prasmė yra visur šv. Rašte; Juk malonė negriauja prigimties, bet šią tobulina, panašiai dvasinė prasmė remiasi

~~leidžia~~ žodinę ir ją išaukština gilesnėms tiesoms išreikšti.

Galima iškelti priekaištą, kad Bažnyčios tėvai, kai kada aiškindamai šv. Raštą, tarsi neigia žodinę prasmę, tačiau a/ Bažnyčios tėvai kai kada praleidžia žodinę prasmę ir tiesiog pereina prie dvasinės, neliesdami pirmosios, kaipo aiškios; b/ jeigu jie kai kuriose šv. Rašto vietose pabrėžia dvasinę prasmę, tuo pačiu dar neatmeta žodinės, bet tik pažymi dvasinės prasmės pirmenybę ; c/ kai kurie Bažnyčios tėvai, išskirdami žodinę prasmę, turi galvoje vien <u>tikrąją</u> žodinę prasmę, o figūras, pav. metaforas, parabolės, alegorijas laiko per vien su dvasine prasme; šv. Tomas Akv. pirmųjų tarpe tiksliai atskyrė metaforišką prasmę, kaipo žodinės prasmės rūšį, nuo dvasinės prasmės.

<u>Keleriopa žodinė prasmė ?</u>

Mokslininkai kelia klausimą, ar ta pati šv. Rašto vieta turi vieną, ar keleriopą žodinę prasmę./1 Šis klausimas yra itin svarbus, kadangi, jeigu išvedama tik viena žodinė prasmė, šią suradus, nėra pagrindo ieškoti kitos. Kai pav. Bažnyčios tėvai įvairiu būdu aiškina šv. Rašto tekstus, tada vienas aiškinimas tegali būti teisingas.

/1/ H ö p f l, ten pat, 125 ss.

Antra vertus, jeigu toje pačioje vietoje yra keleriopa žodinė prasmė, kai yra surašta viena , be to, tekstas galima aiškinti dar ir kitokiu būdu.

Tenka pažymėti,/[1] a/ kad čionai kalbama ne apie dvejopą teksto aiškinimą, turintį tiespanašumo, bet apie dvi prasmes, b/ kalbama ne apie vieną įvilktą /implicita/, o kitą aiškią /explicita/ tą pačią prasmę, ne apie antrą, kaipo pirmos išplėtimą, bet apie dvi visiškai skirtingas žodines prasmes, c/ gvildenama ne galimybė , bet faktas.

Rašytojų eilė/[2], remdamiesi šv. Augustinu ir šv. Tomu Akviniečiu, išvedė toje pačioje šv. Rašto vietoje keleriopą žodimę prasmę, pav. Kajetanas/+1534/[3], Suarezas/ +1617/[4], Menochijus / +1655/[5], Billuartas /+1757/[6], naujųjų tarpe, pav. Zanecchia/[7], Zapletalis/[8]/+1938/ ir kiti .

/1 Fernandez, ten pat, 381.
/2 Höpfl, ten pat, 126 ss.
/3 Caietanus, ad 1 q. 1 a. 10.
/4 Suarez, De fide, disp. 17, Sect.1, n.13, Lugduni 1621.
/5 Menochius S.J., Prol.in S. Script., c.25.
/6 Billuart, Tract.de regulis fidei, dissert.I, a. 5.
/7 Zanecchia, Divina inspiratio S.Script., Romae 1898, 216-219.
/8 Zapletal O.P., Hermeneutica biblica, Friburgi Helv.1908, 26 ss.

Jie remia savo teoriją: 1. Šv. Raštu, 2. Bažnyčios tėvų autoritetu, 3. Scholastikų mokslu, 4. Šv. Raštų pagarba.

1. Šv. Raštas.

Keleriopos žodinės prasmės toje pačioje vietoje gynėjai pateikia kelis pavyzdžius iš šv. Rašto šitaip įrodynėdami: Sen. ~~Įstatyme~~ yra tekstų, kurie nudojami Naujajame ~~Įstatyme~~ įvairia prasme, pav. ps.2,7: "Tumano sūnus, aš šiandien pagimdžiau tave"; -N.I,Apd.13,33 - Kristaus prisikėlimui, Žyd. 1,5 - Kristaus dievybei, Žyd.5,5 - Kristaus kunigystei įrodyti.
Iz. 53,4: "Tikrai jis ėmė ant savęs mūsų skausmus ir jis nešė mūsų sopulius", - šv. Petras I laiške 2,24 suprato ~~dvasine prasme~~, o Mt. 8,16-17 kūno skausmus.
Iz. 53,8: "Kas supras jo giminę?",-Bažnyčios tevai įvairiai aiškina - apie dvejopą Žodžio giminę, amžiną ir laikiną.
Jon. 11,50: "Jums geriau, jei vienas žmogus mirs už tautą",-Vyriausio kunigo Kajipo pareiškimas turįs dvejopą prasmę.

Tačiau pirmame pavyzdyje /ps.2,7/ nėra keleriopos skirtingos žodinės prasmės, bet gali būti arba pritaikytoji, arba pilnesnė, arba išvestoji prasmė.
Iz. 53,8 Bažnyčios tėvai pateikia ne skirtingas prasmes, bet tik

įvairius aiškinimus.[1]

Kajipo žodžiai Jon. 11,50 yra ypatingi, butent: kalbančio Kajipo žodžių prasmė skiriasi nuo tosios, kurią šv.autorius siekia ir tik ši yra įkvėpta.

Taigi, iš šv.Rašto trūksta įrodymų keleriopai žodinei prasmei toje pačioje vietoje išvesti.

2. Bažnyčios tėvų autoritetas.

Keleriopos žodinės prasmės šalininkai ieško savo teorijos patvirtinimo Bažnyčios tėvų raštuose; anot jų, Pradž. 1,1: "Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę", Bažnyčios tėvai aiškina: laikų pradžioje; be to, kai kurie jų[2] suprato tuos žodžius apie Dievo sūnų, Žodį, kuris kartais vadinamas: pradžia, pav. Kolos.1,18.

Tačiau hebrajiškas žodis רֵאשִׁית /sk.rešit/ - pradžia, reiškia laiko pirmutinį momentą, todėl šis tekstas Pradž. 1,1 turi tik vieną žodinę prasmę.

Bažnyčios tėvų aiškinimas remiasi tik vienu šv.Augustinu; jis ypač dviejose vietose kalba apie keleriopą žodinę prasmę: dvyliktoje knygoje "Confessiones" XII,26/P.L.32,841/ ir veikale "De doctrina christiana" III,27,38 /P.L.34,80/. Tačiau šv.Augus-

/1 plg. Fernandez, ten pat,383.

/2 Höpfl, ten pat,129 ss.

tino nuomonė nesudaro visuotinio Bažnyčios tėvų mokslo, bet yra tik pamaldus ,asmeninis įsitikinimas, kuris,be to, ir ne visiškai yra aiškus, nes šv. Augustinas pažymi keleriopą žodinę ~~xi~~ prasmę tik tamsiose šv. Rašto vietose,o iš tikrųjų praktikoje neišsprendžia galūtinai klausimo, pav.Dievo Dvasia, kuri sklendeno ant vandens/Pradž.1,1/,esanti ar šv.Dvasia,ar gaivinamasis sutvėrimas/vitalis creatura/,iš kurio susideda pasaulis,ar oro dalelė; baigdamas jis išveda: "kuri tų nuomonių yra teisinga, reikia tikėti, kad visų kilusių daiktų...Dievas yra autorius ir sutvėrėjas".

3. Scholastikų mokslas.

Sv.Tomas Akvinietis /+1274/,rodos,dažnai palaiko keleriopos žodinės prasmės teoriją toje pačioje šv.Rašto vietoje , pav. apie tai jis kalba veikale"Summa theologica" I q.1 a.10; paskirstęs prasmę į žodinę ir dvasinę, šv.Tomas tęsia toliau: "Kadangi žodinė prasmė yra toji,kurios siekia autorius, o šv. Rašto autorius yra Dievas,kuris savo protu suima viską sykiu, pritinka,kaip sako šv.Augustinas 12 Confes.,jeigu taip pat pagal žodinę prasmę yra daug prasmių vienoje šv.Rašto vietoje".Taigi,šv. Tomas įrodinėja keleriopos žodinės prasmės galimybę tuomi, kad šv.Rašto autorius Dievas suima savo protu viską susyk. Tačiau šis argumentas neišsprendžia kalbamojo

klausimo, nes reikėtų įrodyti, kad taip pat ir žmogaus kalba tais pačiais žodžiais gali išreikšti įvairias prasmes, nesudarydama neaiškumų.

4. Šv. Raštui pagarba.

Šv. Tomas Akvinietis remia keleriopos žodinės prasmės teoriją pagarba priderama šv. Raštui, būtent: šv. Rašto reikiamai pagarbai dera, kad toji pati vieta turėtų kelias žodines prasmes. Šiam tvirtinimui paaiškinti šv. Tomas pateikia trejopą pagrindą:

a/ "kad tokiu būdu tiktų įvairiems žmonių supratimams", būtent, šv. Raštas prisitaikytų prie visų supratimo,

b/ "kad kiekvienas stebėtųsi, galėdamas rasti dieviškuose Raštuose tiesą, kurią turėjo galvoje", reiškia, kad tuo prasmių gausumu būtų sukeltas skaitytojų nusistebėjimas,

c/ "kad tuo būdu taip pat būtų lengviau apgintas nuo netikinčiųjų", būtent, jeigu viena prasmė pasirodytų klaidinga, galima būtų rasti išeitis kitoje prasmėje.

Tačiau šv. Tomo išdėtieji įrodymai tenka pavadinti "konvenijencijos argumentai", kurie nesudaro prasmės tikrumo.

Bendrai kalbant, šv. Tomas remiasi šv. Augustino autoritetu, tačiau šis, kaip ankščiau pasakyta, neišreiškia visuotinio Baž-

nyčios mokslo , bet nusako savo asmeninę nuomonę. Mūsų laikais mokslininkų tarpe praneša priešinga teorija, būtent, kad žodinė prasmė yra tik viena toje pačioje šv. Rašto vietoje. Šią nuomonę gynė viduramžyje, pav. šv. Bonaventūra /+ 1274/ 1/, šv. Albertas Didysis/+1280/ 2/, paskiau, Maldonatas S. J./+1583/, Kalmetas O.S.B./+1757/, mūsų laikais, Lamy/+1907/ 3/, Cornely S.J. /+1908/ 4/, Vigouroux P.S.S./+1915/, Brassacas 5/, Hetzenaueris /+1928/ 6/, Höpflis /+1934/ 7/, Fernandezas 8/ ir daug kitų. Naujausieji mokslininkai taip išveda savo teoriją: Dievas šv. Rašte kalba per žmones žmonių būdu, o iš žmogaus kalbos prigimties išeina ,kad sakinyje ar kalboje tegali būti viena prasmė. Tiesa, atskiri žodžiai gali turėti kelias reikšmes, tačiau kalbos eigoje, kalbančio ar rašančio intencija, tie žodžiai turi tik vieną prasmę.

1/ S.Bonaventūra, O.F.M., In 4 sent., dist.21, p.1, dub.1, Quaracchi 1889, v.4, 558.

2/ Albertus Magnus, O.P., Summa I, tr.1, q.5, membr.2 ad 5.

3/ Lamy, Introductio I, 216-219.

4/ Cornely S.J., Introductio I, 544 ss.

5/ Vigouroux-Brassac ,Manuel biblique [14], I, Paris 1917, 238 ss.

6/ Hetzenauer O.Cap., Epitome, 97 ss.

7/ Höpfl, O.S.B., Ten pat, 143 ss.

8/ Fernandez S.J. ,Institutiones biblicae, I, 297 ss.

Jeigu kartais iš kalbos galima išvesti keleriopa žodinė prasmė, kurios autorius siekia, tuomet atsiranda ekvivokacija/aequivocatio/; ši yra leistina, jeigu kalbąs nori bent ką paslėpti tam tikrais sumetimais; priešingai, ekvivokacija laikoma kalbos trukumas ir dedama sofizmų skaičiuje, o šie nesudaro kalbos tobulumo. Prasmė privalo būti aiški ir suprantama, todėl ir Dievo žodis šv. Rašte turi pasižymėti šia savybe; taigi, šv. Rašto pagarba didėja, jeigu toje pačioje vietoje yra ne keleriopa ,bet tik viena žodinė prasmė.

Išvedimai.

Su žodine prasme yra susiję išvedimai,kurie netiksliai vadinasi šv. Rašto prasme,kadangi jų nėra tiesioginiai siekię šv. Knygų autoriai. Išvedimais naudojosi Viešpats Jėzus,pav.iš to kad Dievas vadino save Abraomo, Izaoko ir Jokūbo Dievu/Iš.3,6/ Kristus išveda ,kad patrijarkai yra dar gyvi,vadinasi,jų sielos nėra mirusios,kadangi Dievas nėra mirusiųjų,bet gyvųjų Dievu/Mt.22,23/;tačiau reikia saugotis,kad neišvestume iš šv. Rašto žodžių tokios prasmės,kokios juose visiškai nėra.

Dvasinė prasmė.

Dvasinė prasmė.

Aptarimas. Padalinimas.

Žodinė prasmė dažnai yra tik šv. Rašto kūnas, po kuriuo slepiasi siela; toji siela yra dvasinė prasmė. 1/ /sensus spiritualis/. Dvasinė prasmė yra gaunama ne stačiai, betarpiškai iš žodžių, bet jos pagrindu yra asmens, daiktai, veiksmai, turintieji savo žodinę prasmę, o Dievo Apvaizdos taip sutvatkyti, kad reiškia dar ką kita; taigi, dvasinė prasmė 2/ yra, kai asmens, daiktai, veiksmai, žodžiais pažymėti, pirmaeilio šv. Rašto autoriaus noru, reiškia dar kitus asmenis, kitus daiktus, ~~arba~~ kitas tiesas /šv. Tom. Ak. I q.1 a.10 ir Quodl. VII q.6 a.14/. Dvasinė prasmė yra išimtinai šv. Dvasios veikalas, nes vienas Dievas tegali žmogaus veiksmus ir darbus taip sutvarkyti, kad jie išeitų būsimųjų dalykų vaizdai arba gilesniųjų tiesų simboliai.

Dvasinė prasmė vadinasi taip pat mistinė /nuo graik. μύειν – uždaryti, slėpti/, kadangi žodžiais išreikšti daiktai slepia savyje gilesnes tiesas.

Seniau mokslininkai skirstydavo dvasinę prasmę į tris rūšis: jos yra: 1. tipiškoji arba alegoriškoji, 2. morališkoji arba tropologiškoji,

1. Ark. Skvireckas, ~~op. c.~~ Ten pat, I, 54.
2. Plg. Höpfl, ten pat, 145.

3.analogiškoji./žiūr.šv.Beda Venerab+735/ De tabernaculo I,6,Pl. 91,410/.

Iš šio paskirstymo išeina,kad viena dvasinė prasmė išsiplečia tarsi trimis spinduliais,kuriais nušviečiama: 1/Atpirkimo ir Dievo karalystės istorija ant žemės,2/tikinčiųjų dorovės gyvenimas ir3/atskirų bei visų tikinčiųjų amžinoji laimė.Viduramžiais paprastai išreikšdavo šiomis eilutėmis trejopos dvasinės prasmės mokslą,pridėjus kartu žodinę prasmę:

Littera gesta docet,quid credas allegoria.Moralis quid agas, quo tendas anagogia.[1] Šio ketveriopo padalinimo pavyzdys paprastai paduodamas Jeruzalės miestas:[2] 1/Jeruzalė žodine prasme yra Palestinos miestas,izraelitų valstybės sostinė,2/tipiška prasme reiškia Kristaus Bažnyčią,3/morališka - žmogaus sielą,4/analogiška - šventuosius danguje/Apreišk.21/.Tačiau naujųjų laikų mokslininkai,pav.Pesch'as,[3] Maderis,[4] Fernandezas[5] ir kiti šv.Rašte išveda tik dvejopą prasmę,būtent:1/žodinę ir 2/tipišką,nes morališka esti dažnai tik pavyzdys tiesai aiškinti arba vien paprastas pritaikymas,o analogiška nesiskiria nuo tipiškosios.

1/.Joannes Balbi/+1286/,Catholicon;Nicolaus Lyranus/+1340/, Prol.I in Postilla universa Biblia, PL.113,28.

2/.S.Gregorius Magnus,Lib.Moralium,Höpfl,ten pat,148.

3/.Pesch,De inspiratione,570 s.

4/.Mader,Compendium der bibl.Hermeneutik,30.

5/.Fernandez,Institutiones biblicae,I,295.

Tipiškoji prasmė.

Tipas, tipiškos prasmės aptarimas, įrodymai.

Tipo vardas yra paimtas iš šv. Rašto. Asmuo ar daiktas, kurie Dievo intencija reiškia ką kita, vadinasi tipas /vaizdas/, pav. Rom. 5,14: "Adomas yra būsimojo/Kristaus/tipas". Ką tasai asmuo ar daiktas reiškia, vadinasi antitipas, pav. Petr. 3,21: krikštas yra tvano antitipas; be to, žr. 1 Kor. 10,6; Žyd. 8,5; Galat. 4,24 ir kt.

Tipiškoji prasmė pasireiškia tame, kad Senojo Įstatymo asmens ar daiktai, žodžiais išdėti, vaizduoja kitus asmenis ar daiktus, pirmiausia Atpirkimo darbą ir Kristaus karalystės likimą.

Tipišką prasmę neigia Marcijonitai, Liuteris, Socinijanai ir visi tie nekatalikai, kurie atmeta šv. knygų įkvėpimą.

Kad tipiškoji prasmė yra šv. knygose, mokslininkai įrodo iš šv. Rašto ir Bažnyčios tradicijos.[1]

1. Iš šv. Rašto. Kristus vadina pranašą Joną keliančio iš mirusių Mesijo tipu, Mt. 12,38 ss. "Mokytojau, mes norime matyti iš tavęs ženklą. Jis, jiems atsakydamas, tarė: ...nebus duota kito ženklo, kaip tik pranašo Jonos ženklas, nes kaip

---

1/ Höpfl, Ten pat, 150 ir tol.

Jona buvo tris dienas ir tris naktis banginio pilve,taip žmogaus Sūnus bus tris dienas ir tris naktis žemės širdyje." Varinis žaltys yra Kristaus prie Kryžiaus prikalto tipas,žr. Jon.3,14.Velykų avinėlis yra Kristaus tipas,kurio ant kryžiaus nelaužomos blauzdos,žr.Jon.19,36.Raudonosios jūros perėjimas yra krikšto tipas,žr.I Kor.10,1-2.Agara ir Sara yra dviejų testamentų tipas,žr.Gal.4,22-31 ir t.t.

2.Iš Bažnyčios tradicijos.Nuo pat pradžios Bažnyčios tėvai ir rašytojai vartojo tipišką šv.knygų aiškinimą,antai:šv.Justinas[1] skiria pranašystes faktais ir žodžiais.Tertulijanas[2] naudojasi tipiška prasme prieš žydus ir prieš gnostikus.Šv.Ireniejus[3] pažymi,kad Abraomas buvo dviejų testamentų tipas. Šv.Augustinas[4] skiria tarp fakto ir žodžių alegorijos;jis gina Sen.Testamento tipišką prasmę prieš Manichiejus,atmetusius Sen. Testamentą.Šv.Jeronimas[5] išveda,kad Jezus,Navės sūnus,yra Kristaus tipas ne tiktai darbais,bet ir vardu.

Bažnyčios liturgijoje labai dažnai pasitaiko tipiška prasmė,antai Raudonosios jūros perėjimas yra laikomas krikšto tipas,kaip matyti iš Atvelykio giesmės:

---

[1] Dialog.114 /PG.6,737/
[2] Adv.Jud.14 /PL.2,679;Contra Marcion.V,7,PL.2,519/
[3] IV,25,3 /PG.7,1051/
[4] De vera rel.50 n.99 / PL.34,166/;Contra Faust.XII,37/PL.42,273
[5] Epist.53 ad Paulin.,n.8 /PL.22,545 ss./

" Ad regias Agni dapes, stolis amicti candidis, post transitum Maris Rubri Christo canamus principi"[1] arba iš Dievo Kūno šventės Mišių sekvencijos: "In figuris praesignatur, dum Isaac immolatur, Agnus Paschae deputatur, datur manna Patribus". Todėl Leonas XIII enciklikoje "Providentissimus Deus"/1893/sako: "Šį aiškinimo būdą Bažnyčia yra priėmusi iš Apaštalų ir savo pavyzdžiu patvirtinusi, kaip matyti iš liturgijos."[2]

Tipiškosios prasmės pagrindą sudaro artimas sąryšys tarp Senojo ir Naujojo ~~Įstatymo~~ Testamento, kuriuodu turi tą patį autorių Dievą. Iš to artimumo eina, kad Senasis ~~Įstatymas~~ Testamentas yra prie Kristaus vadovas /paedagogus in Christum, Gal. 3, 14/, ir Kristus yra įstatymo tikslas (Finis enim legis Christus, Rom. 10, 4/

Šią tiesą trumpai ir gražiai suėmė **šv. Augustinas:** "Senajame ~~Įstatyme~~ Testamente Naujasis slepiasi, ir Naujajame Senasis aiškėja".[3]

Svarbesnieji Senojo ~~Įstatymo~~ Testamento tipai.

Tipai skirstomi į asmens ir daiktų/personales et reales/.[4]

1. Asmens: Adomas, žr. Rom. 5, 14; I Kor. 15, 45.47. Nojus, žr. I Petr. 3, 20-21. Melchisedekas, žr. Žyd. 7, 1-10, Jon. 18, 37. Agara su sūnumi Izmaeliu ir Sara su Izaoku, žr. Gal. 4, 22 ss. Įž. Mozė, žr. Dt. 18, 15.18; Jon. 1, 45. Jozuė, žr. s. Hieronymus, ad Paulin. ep. 53, 8. Dovidas ir Saliamonas, žr. Jer. 30, 8-9; Iz. 9, 6. Pranašas Jona, žr. Mt. 12, 39-41; 16, 4; Lk. 2, 30-32.
2. Daiktų: Velykų avinėlis, žr. Jon. 19, 36; I Kor. 5, 7. Manna, žr. Jon. 6, 30 ir tol.

---

29 p. Citat. žr. 29 pusl.

Vanduo iš uolos ištryškęs,žr.Iš.17,6; I Kor.10,3-4.Varinis žaltys,žr.Jon.3,14-15;12,32.Sijonas ir Jeruzalė,žr.Žyd.12,22.

Tipiškosios prasmės padalinimas.

Tipiškoji prasmė gali būti:[5] 1.tikroji/proprius/,2.netikroji /improprius/,kaip kad ir žodinė prasmė.

1.Tikroji bus tuomet,kai žodžiai vartojami savo tiesiogine reikšme,pav.Iš.12,46:"Jojo/avinėlio/kaulų nelaužysite".Šv.Jonas Evang. 19,36 išvedė:"Nes tai atsitiko,kad įvyktų Raštas:Kaulo nelaužysite jame".Viename ir kitame tekste kaulų laužymas reikia aiškinti tikrąja prasme.

2.Netikroji,jeigu žodžiai tenka suprasti perkelta reikšme, pav.ps.117,22:"Tas akmuo,kurį statytojai atmetė,pasidarė kertinis akmuo" Mat.21,42;Lk.20,17;Apd.4,11 ši eilutė žodine netikra prasme reiškia Izraelio tautą,stabmeldžių paniekintą,o tipiška netikra prasme-Kristų žydų atmestą.

1/Garbingo Avinėlio puotoj,visi dėvėdami baltai,perėję Raudonąją jūrą,giedokim Kristui Vadovui.

2/Talem interpretandi rationem ab Apostolis Ecclesia accepit suoque ipsa exemplo,ut e re patet liturgica,comprobavit".Enchiridion biblicum 36,97.

3/"In Vetere Testamento Novum latet et in Novo Vetus patet" Quaest.in Hept.II,73.

4/Zapletal,Hermeneutica biblica[2],41-43.

5/Höpfl,Ten pat,152 ir tol.

Tipiškos~~ios~~ prasmės sąlygos.

Tipui gauti yra reikalingos šios trys sąlygos: 1. Daikto ar asmens, kurie yra kito ~~figūra~~ tipas, tikras buvimas; tuo skiriasi tipas nuo metaforos ir alegorijos, kurios neturi realaus pagrindo.

2. Panašumas tarp tipo ir antitipo. Nėra reikalinga, kad tipas būtų visais atžvilgiais panašus į antitipą. Tipas rodo asmens ar daikto tik dalį; jeigu jis suimtų visą, tuomet jau nebūtų tipas, bet istoriška tiesa.[1] Kai kada tipai pasitaiko vien iš nu~~p~~asakymo būdo šv. Rašte, kuriame skirtumai tarp tipo ir antitipo yra praleisti, pav. Melchizedekas /Žyd. 7,1 ss./ yra aukščiausiojo Kunigo Kristaus tipas, kadangi šv. Rašte /Pradž. 14,17/ nėra pažymėti Melchizedeko nei tėvas, nei motina, nei giminės, kuriuos tikrai turėjo. Toks tipas vadinasi žodinis /verbalis/.

3. Dievo noras išreikšti ką kita, negu žodinę asmens ar daikto prasmę, antai, Melchizedekas "padarytas panašus į Dievo Sūnų" /Žyd. 7,3/, būtent: Dievas Senojo ~~Įstatymo~~ Testamento didvyrių gyvenimą taip sutvarkė ir į šv. Knygas, įkvėptiems rašytojams tarpininkaujant, įdėjo, kad išeitų būsimojo Mesijo tipai. Tipiško~~ji~~ji prasmė yra daugiausia išvystyta Sen. ~~Įstatyme~~ Testamente, kuris ruošė kelią Kristui.

1/ S. Hieronymus in Os. proph. 3,11 /PL. 25,960/

Tipiškos prasmės apimtis.

Čionai[1] reikia vengti dviejų kraštutinumų.16-jo ir 17-jo amž. mokslininkų daugelis,katalikų,o ypač protestantų, ieškojo tipo kuone kiekvienoje Senojo Įstatymo eilutėje;jie gavo vardą-figuristai. Kita mokslininkų dalis labai siaurina tipišką prasmę,šie vadinasi antifiguristai;tačiau tiesa yra viduryje.Kurie šv.Rašte viską aiškino tipiškąja prasme,išstatė pajuokai katalikų egzegezę,pav.tinkamai pažymėjo Höpflis[2],kad nėra tipiškos prasmės Dt.6,5:"Mylėsi Viešpatį tavo Dievą visa savo širdimi",arba 1 Sam.9,3 ss.:Sauliaus pražuvusiose asilėse,Tob.11,9:Tobijo šunyje,Pradž.24,10:Eleazaro kupranugariuose.Antra vertus,antifiguristų teorija yra priešinga Bažnyčios tėvų aiškinimui ir Bažnyčios liturgijai,kurie dažnai vartoja tipiškąją prasmę.

Tipiškosios prasmės taisyklės yra šios:1.Tipiškoji prasmė yra tikrai tose šv.Rašto vietose,kuriose tatai randa kitos šv.Knygos arba nuolatinis Bažnyčios padavimas.

2.Paprastai laikoma tipas,kai yra panašumo tarp abiejų Testamentų asmenų ar daiktų,pav.Sen.Įstatymo Juozapas brolių parduotas yra Kristaus parduoto už 30 sidabrinių tipas.Gyvybės medis rojaus viduryje yra Eucharistijos tipas.

1/Höpfl,Ten pat,156 ir tol.

2/Ten pat,156-157.

Įvairių prasmių įrodymo galia.

1.Tikroji žodinė prasmė[1] turi didžiausią reikšmę tiesai įrodyti, nes ji betarpiškai išreiškia dogmatinę ar moralinę tiesą,todėl žodinė tikroji prasmė visuomet sudaro tvirtą įrodymą,kurio negalima atmesti.

2.Žodinė netikroji prasmė taip pat turi įrodymo galią,kai metaforiškame išsireiškime tikrai yra atitinkama prasmė,pav.primato pažadėjimas ir įsteigimas: Mt. 16,17-19; Jon. 21,15-18.

3.Išvestoji prasmė,kuri išvedama iš žodinės protavimo keliu,turi įrodymo galią,kai ji yra artimai susijusi su žodinės prasmės tiesa.

4.Klausimas keliamas,ar tipiškoji prasmė turi taip pat įrodymo galią Taigi,kai yra tikrų žinių apie tipiškosios prasmės buvimą šv.Rašto tekste,tuomet jinai laikoma įrodymo argumentas,kaip matyti iš Naujojo ~~Įstatymo~~ Testamento autorių elgimosi,antai šv.Matas Evangelijoje įrodinėja Jėzų esant Mesiją iš Senojo ~~Įstatymo~~ Testamento tipų,pav."Iš Egipto aš pašaukiau savo sūnų"/Mt.2,15/.Šie žodžiai randami pranašo Ozejo 11,1 ir žodine prasme jie reiškia Izraelitų išlaisvinimą iš Egipto vergijos.Be to,tipiškoji prasmė,kaip buvo aukščiau[1] pažymėta,lygiai buvo siekiama įkvėptų autorių,kaip kad ir žodinė prasmė.Tačiau praktikoje griežtai teologiškiems įrodinėjimams tipiškoji prasmė atsargiai ir išmintingai yra varto~~jama~~tina,būtent,tik tuomet,kai yra žinoma iš šv. Rašto ar nuolatinio Bažnyčios padavimo,kad tokiam tekstui tinka tipiškoji prasmė.

1/Höpfl,Ten pat,160 ir tol.

519

P r i t a i k y m a s/Accomodatio/.

Pritaikymas esti,kai šv.Rašto žodžiai taikomi daiktams,skirtingiems nuo tų,kuriuos įkvėpti autoriai norėjo išreikšti.Iš to matyti, kad pritaikymas,tiksliai kalbant,nėra šv.Rašto prasmė.

Pritaikymas gali įvykti dvejopu būdu:[1/] a/per praplėtimą/per extensionem/,b/per aliuziją/per allusionem/.Pirmas pritaikymo būdas bus tada,kai yra panašumo tarp pačių asmenų ar daiktų taip,jog šv. Rašto žodžiai tinka ne tik pažymėtam šv.knygose asmeniui,bet dar ir kitiems;antai,kas šv.Rašte pasakyta yra apie Nojų:"Nojus rastas yra tobulas ir teisus ir rustybės metu iš jo padarytas yra sutaikymas."/Ekkli.44,17/,Bažnyčia tatai praplečia ir pritaiko šventiesiems.Antras pritaikymas per aliuziją randamas tada,kai panašumas yra tik pačiuose žodžiuose,tačiau pritaikant tikrąją jų prasmę paliekama nuošaliai ir tiems patiems žodžiams duodama visai kitokia prasmė;antai,ps.67,36 žodžiai:"Nuostabus Dievas savo šventykloje",per aliuziją vartojami kitokia prasme,būtent:lyg kad Dievas apsireikštų nuostabus šventuosiuose žmonėse.

Pritaikymas tam tikromis sąlygomis yra leistinas:[2/]

1.Šv.Knygų autoriai vartoja kai kada šv.Rašto žodžius pritaikyta prasme,antai,šv.Paulius 2 Kor.8,15,remiasi Iš.16,18:"Ir nei tie kurie buvo daugiau/mannos/susirinkę,neturėjo daugiau,nei kurie

---

1/A r k. S k v i r e c k a s I,55 p.

2/H ö p f l, Ten pat, 165 ir tol.

mažiau buvo atsinešę,nerado mažiau",~~vadinasi~~,šv. Paulius stebuklingai lygų mannos saiką pritaiko lygybei įrodyti tarp krikščionių per brolišką meilę.

2.Bažnyčia liturgijoje dažnai vartoja pritaikymą,ypač per išplėtimą;antai,Senojo ~~Įstatymo~~ Testamento didvyrių pagyrimą/Ekkli.44 ss./pritaiko krikščionių šventiesiems.Be to,kas pasakyta Patarl.8 ir Ekkli.24 apie dieviškąją išmintį,Bažnyčia pritaiko Švenčiausiai Panelei Marijai.

Pritaikymus vartojant,reikia laikytis šių taisyklių:

1.Pritaikymas neatstoja žodinės prasmės,todėl iš jo negalima išvesti dogmatinio įrodymo.

2.Pritaikymas negali būti dirbtinas,žodinei prasmei priešingas,bet turi būti natūralus,būtent,remtis panašumu ar analogija.Šią taisyklę dažnai laužo pamokslininkai,nemokėdami gerai šv. Rašto.Tenka saugotis,kad šv.Knygų žodžių pritaikymu nebūtų griaunama pačio šv. Rašto pagarba.

5.III.70.

II H E U R I S T I K A

Šv. Rašto prasmės suradimas.

Dvejopas yra šv.Rašto aiškinimas:[1] 1.autentiškas ir 2.moksliškas. 1.Autentiškas aiškinimas yra tasai,kurį atlieka pats autorius ar jo pavaduotojas.Kadangi du yra šv.Rašto autoriai:pirmaeilis-šv.Dvasia, antraeilis-rašytojas,Dievo įkvėptas,todėl abudu autoriai gali autentiškai aiškinti šv.teksto žodžius;antai,pranašas Izajas patiekia 5 sk.vynuogyno giesmę,kurią pats pranašas aiškina:"Nes kareivijų Viešpaties vynuogynas yra Izraelio namai"./Iz.5,7/.Kristus dėsto dažnai dievišką mokslą parabolėmis,kurias pats aiškina apaštalams, pav.Mt.13.Tarpiškai/mediate/autentišką šv.Rašto aiškinimą ~~daro~~ atlieka Bažnyčia viešame savo moksle,šv.Dvasiai padedant.

2.Moksliškas aiškinimas gvildena šv.Rašto prasmę,pasiremiant ~~hermeneutikos~~ heuristikos taisyklėmis.Apie šį bus toliau kalbama.

Moksliškos ~~hermeneutikos~~ heuristikos taisyklės.

Žodinei šv.Rašto prasmei pažinti ir išdėti vartojamos visos priemonės,kuriomis nagrinėjama kiekvieno literatūros veikalo prasmė,kadangi šv.Raštas yra taip pat žmogaus kūrinys,būtent,žmonių autorių žmonėms skaitytojams žmonių būdu rašytas.Taisyklės,kurių pagalba šv.Rašto prasmė gvildenama,skirstomos į ~~iš~~vidines ir išorines/criteria interna et externa/.

~~Iš~~vidinės kriterijos yra:1.~~Knygos autorius/auctor libri/.2.Kalbos~~

[1] ~~1/~~H ö p f l,Ten pat,168 ir tol.

1. Priimtas kalbėjimo būdas/Usus loquendi/,2.Kalbos kontekstas/Contextus orationis/,3.Paralelės vietos/Loci paralleli/.
Išorinės kriterijos yra:1.Knygos autorius/Auctor libri/,2.Kalbos proga/Occasio orationis/,3.Tikslas/Scopus/,4.Skaitytojai ir kitos aplinkybės/Lectores aliaque adiuncta/.

I š v i d i n ė s k r i t e r i j o s.

1.Priimtas kalbėjimo būdas.Kalbėjimo būdas vadinasi sąryšis tarp žodžių ir jų sąvokų,žmonių nustatytas taip,jog tam tikros sąvokos išreiškiamos tam tikrais žodžiais.Šv.Rašto kalbėjimo būdui pažinti reikia išmokti šv.Rašto kalbų,būtent,hebrajų,aramajų ir graikų,nes šiomis trimis kalbomis yra rašytos šv.Knygos.Bažnyčia,įvertindama biblinių kalbų naudą,labai ragina mokytis pažymėtų kalbų,antai,šalia daugelio Bažnyčios įsakymų,pakaks iš viduramžio laikų pabrėžus Vienos santarybos 1311 met.,kuriuo nustatė įsteigti hebrajų,arabų ir aramajų kalbų katedras įžymiausiuose tuomet Romos,Paryžiaus,Bolonijos,Salmantikos ir Oksfordo universitetuose.

Naujaisiais laikais popiežius Leonas XIII šv.Rašto enciklikoje "Providentissimus Deus",išleistoje 1893.XI.18.,ragina šv.Rašto mokytojus,taip pat teologus mokytis viršminėtųjų kalbų.[1] Pijus X apaštališku raštu"Quoniam in re biblica",išleistu 1906.III.27.,įsakė, kad auklėtiniai,kurie geresnių apie save duoda vilčių,būtų mokomi hebrajų ir biblinės graikų kalbos, taip pat,kiek galint,dar

1/ Enchiridion Biblicum 39,103 n.

kitos semitų kalbos, kaip syrų ir arabų.[1]

Pažymėtojo Bažnyčios rūpesnio šie yra pagrindai:

Hebrajų kalba nupelno didelės pagarbos, kadangi Dievo įkvėpti autoriai hebrajiškai parašė Sen. ~~Įstatymo~~ Testamento šventąsias knygas. Be to, beveik visos N. ~~Įstatymo~~ Testamento kanoniškos knygos rašytos autorių žydų, o žydų galvojimo, tuo pačiu ir kalbėjimo bei rašymo būdas žymiai skiriasi nuo mūsų, kaip matyti pav. iš šv. Rašto vertimų, kurie dažnai vergiškai išreikšdami pirminį tekstą, iškreipia vertime kalbos savybes.

Hebrajų poezijos kilnumas, psalmių ir pranašų tikslus supratimas aiškėja iš hebrajų originalo.

Šalia hebrajų kalbos reikia išmokti aramajų, kadangi kai kurios Sen. ~~Įstatymo~~ Testamento dalys parašytos aramajiškai, būtent: Ezdr. 4,8 -6,18; 7,12-26; Dan. 2,4-7,28; Jer. 10,11; be to, pasitaiko daug aramajizmų hebrajiškai rašytose paskesniame laikotarpyje šv. knygose.

Naujojo ~~Įstatymo~~ Testamento graikų kalba nėra literatūros, bet liaudies kalba, kuri mūsų laikais paaiškėjo iš atrastų ant papyruso dokumentų, iš ostrakų[2] ir šiaip Maž. Azijos, Graikijos ir Egipto užrašų. Atskiri žodžiai ir posakiai, šv. Pauliaus laiškuose randami, dažnai pasitaiko taip pat atrastuose dokumentuose; taigi, paaiškėjo, kad žodžiai, kurie seniau buvo laikomi grynai biblinio pobūdžio, iš tikrųjų priklauso

~~1/Enchiridion Biblicum~~ 60, 165 n.

2/ Molinių indų šukės su užrašais, kuriomis naudodavosi kaimynai korespondencijai tarp savęs einamais reikalais.

tų laikų kalbai, todėl šiandien nėra pagrindo atskirai gvildenti graikų biblinė kalba tikslia žodžio prasme. Tiesa, kadangi, išskyrus šv. Luką, N. ~~Įstatymo~~ Testamento knygų autoriai buvo žydai, jų kalboje pasireiškia daug hebrajizmų; graikiški žodžiai dažnai čionai turi tam tikrą hebrajišką prasmę, pav. αἰών reiškia pasaulį, kaip hebr. עוֹלָם, ἐξομολογεῖσθαι išpažinti, garbinti, hebr. הוֹדָה ir t.t.
Pagaliau, krikščionių religija naujoms sąvokoms ~~išreikšti~~ nusakyti suteikė naujų reikšmių kai kuriems graikiškiems žodžiams, pav. πρεσβύτερος, διάκονος, χάρις, βάπτισμα, εὐχαριστία ir t.t. 1/

Kalbėjimo būdui geriau pažinti be etimologijos naudingas yra palyginimas su giminingomis kalbomis. Hebrajiškas žodis kai kada pasitaiko šv. tekste vieną ar du kartu ir etimologiškai jo reikšmė lieka neaiški; tokiais atvejais tas pats žodis, dažnai vartojamas giminingoje kalboje, gali nušviesti prasmę; be to, senieji vertimai kartais padeda suprasti hebrajiškus žodžius. Taigi, labai pravartus yra semitinių kalbų mokslas, pirmiausia, syrų ir arabų, kurios padeda teksto kritikai ir ~~tikslesniam~~ tiksliau hebrajų kalbos pažinimui; be to, babiloniečių-asyriečių pasidarė labai naudingas mūsų laikais per iškasenas šalyje tarp Eufrato bei Tigrio ir per atrastus užrašus, kurie nušvietė, ar patikrino daugelį Senojo ~~Įstatymo~~ Testamento vietų.

Pagaliau, tenka įsigilinti į lotyniško šv. Rašto vertimo kalbėjimo būdą, kuris daug skiriasi nuo lotyniškos klasinės kalbos ortografijoje, žodžių giminėje, jų reikšmėje, veiksmažodžių rūšyje, asmenuočių sukeitime ir t.t. 2/

1/ ~~Plačiau apie~~ šias tris bibl. ~~prasmes~~ kalbas žr. B. Įvad. 34 p. ir tol.
2/ Žr. plačiau 74-75 p.

2. K O N T E K S T A S.

Kontekstas yra žodžių sąryšis tarp savęs ir su tekstu, esančiu prieš ir po jų, o taip pat su viso pasakojimo arba ir visos knygos tekstu [1] Kadangi tas dalių sąryšis gali būti įvairus, todėl gaunamos konteksto įvairios rūšys; kontekstas yra skirstomas keturiopas:[2] a/ logiškas, b/ psychologiškas, c/ istoriškas, d/ optiškas / pranašų/.

a/ Logiškas kontekstas išeina iš taisyklingo protavimo dėsnių; manoma, kad šv. knygų rašytojai laikėsi šių taisyklių ir atskiruose sakiniuose ir ištisose knygose.

Logiškas kontekstas yra skiriamas : aa/ Artimas /proximus/ logiškas kontekstas, išlaikomas atskiruose sakiniuose, yra sąryšis tarp veiksnio ir tarinio. bb/ Tolimas /remotus/ yra sąryšis tarp atskirų dalių, kurios įvairiais būdais yra susijusios tarp savęs arba pareina viena nuo kitos, kaip pav. priežastis ir pasėka ar kitaip; plačiausia prasme yra visos knygos kontekstas. cc/ betarpiškas /immediatus/, kuriame žodžiai ir sakiniai yra artimai susiję ir dd/ tarpiškas /mediatus/, kai dalys yra atskirtos įterptais sakiniais.

1/ A r k. S k v i r e c k a s, Ten pat, 1,56.
2/ H ö p f l, Ten pat 177 ir tol.

Šis tarpiškas kontekstas dažnai pasitaiko šv. Pauliaus laiškuose, kuris po įvairių nutolimų vėl grįžta prie to pačio dalyko , pav. 2Kor. 2,12 ss.; 7,5 ss.; 1 Kor. 8,1-4.

Logiškas artimas kontekstas nustatomas gramatikos taisyklėmis, iš kurių aiškėja, koki žodžiai jungti arba skirti ir kaip jungti ;todėl šis kontekstas vadinasi taip pat gramatiškas , antai ,Jon.1,1 "et Deus erat Verbum," iš graikiško originalo: καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος kad ὁ λόγος – Žodis čionai yra veiksnys,. Logiškas tolimas kontekstas arba sąryšis tarp sakinių išreiškiamas junktukais, pav. διὰ τοῦτο, διό, οὖν δέ, μέν ; kadangi hebrajų kalba yra neturtinga junktukais, šv. knygų autoriai tą patį junktuką dažnai vartoja įvairia prasme, pav. כִּי , tačiau, kadangi , jeigu , iš tikrųjų;vietoje šalutinių sakinių deda pagrindinis junktuku ו /ir/, kuris išeinant iš konteksto turi įvairias reikšmes : ir, kadangi, tačiau, ir kit.

b/ Psichologiškas kontekstas išeina iš minčių sugretinimo, būtent: mūsų protas jungia mintis ir dalykus, kurie logiškai neturi sąryšio tarp savęs, tačiau sugretinami, todėl , kad yra panašūs ar priešingi tarp savęs arba įvyksta vienoje vietoje, pav. Kristaus pasikalbėjime su Samariete /Jon. 4/, kuri atėjo prie Jokūbo šulinio semtis vandens.: Viešpats Jėzus kalba jai apie gyvą vandenį, trykštantį į amžinąjį gyvenimą/ Jon.4,10-14/;

tuo laiku Kristaus mokytinai atneša nupirkę maisto iš miestelio, o Jėzus prašomas valgyt atsako: " Mano valgis yra daryti valią to, kurs mane siuntė." Jo. 4,34; panašiai žr. Jo. 7,37ss; Lk. 14,14ss.

c/ Istoriškas kontekstas pasitaiko tuomet, kai dalykai pasakomi ta laiko tvarka, kuria yra įvykę; tačiau tenka pažymėti, kad tvarka nevisuomet išlaikoma šv. knygų autorių, pavyzdžiui, šv. Matas, Evangelijoje vystydamas dogmatinę tiesą, kad Jėzus buvo Mesijas pranašų skelbtas ir žydų lauktas, prisilaiko daugiau realės sisteminės, negu laiko tvarkos.

d/ Optiškas arba pranašų kontekstas vadinasi, kadangi randamas pranašų knygose, mat pranašai yra regėję susyk vienu vaizdu ir taip aprašo, kas iš tikrųjų atskirta laiku ir vieta; todėl pranašai kai kada pereina staiga nuo vieno dalyko prie visiškai kito, laiku ir vieta atskirto, pav. Izajas 40 ir tol. kalba apie išrinktosios tautos išlaisvinimą iš Babilonijos vergijos, čia jau kartu dėda apie visos žmonijos išgelbėjimą; apie Kyrą, Izraelio tautos išlaisvintoją iš vergijos, ir apie Kristų visos žmonijos atpirkėją. V. Jėzus Mt.24 suima viename vaizde Jeruzalės sugriovimą ir paskutinį teismą.

Kontekstų reikšmė.

Svarbiausias iš šių keturių kontekstų yra logiškas, ką įrodo pavyzdžiai, antai, Mt. 6,24 : "Nė vienas negali tarnauti dviem valdovam."

Šie žodžiai patys savyje yra galimi , tačiau logiškas kontekstas parodo jų tikrą prasmę , kadangi toliau yra įdėta :" nes arba jis vieno nekęs ir mylės kitą , arba vieno laikysis ir niekins kitą;" reiškia , čionai Mt. kalba apie du valdovus,duodančius priešingus įsakymus. Mt. 11,11:" Tarp gimusiųjų iš moterų nekilo didesnio už Joną Krikštytoją ," kontekstas parodo , kad čionai turima galvoje ne šventumas , bet pareigų svarbumas , būtent : Jonui Krikštytojui buvo leista pranašauti apie Kristų ir jį regėti.

13.III.40

3.3. Lygiagrečiai tekstai.

Kai priimtas kalbėjimo būdas ir kontekstas neparodo šv. Rašto prasmės , tuomet dažnai ją nušviečia lygiagrečiai tekstai [1] /loci paralleli / , būtent,tie tekstai , kurie kad ir atskirti vieni nuo kitų, to pačio ar skirtingų autorių, tačiau yra panašūs tarp savęs žodžiais ar mintimis; todėl a/ formos pagrindu lygiagrečiai tekstai dalinami į žodinius, kai vartojami tie patys žodžiai ir išsireiškimai, kad ir skirtinga reikšme, ir dalykinius /realius/ , kai pasitaiko tas pats turinys, kad ir įvairiai išreikštas . Lygiagrečiai tekstai , kurie paliečia tą patį turinį tais pačiais žodžiais, yra kartu žodiniai ir dalykiniai . b/ šaltinio atžvilgiu dalinami į to pačio autoriaus ir skirtingų. ~~paraleles vietas.~~

1) Plg. Zapletal, Ten pat, 89.

c/ apimties sumetimais dalinami į tikslius / adaequatos /, kai lygiagrečiai tekstai paduoda tą patį dalyką tuo pačių platumu ; netikslius , kai antrame lygegrečiame tekste pasitaiko tas pats žodis tačiau siauresne reikšme arba dėstomas dalykas įvairiose vietose tas pats , tačiau vienoje mažiau smulkmenų , kitoje jų daugiau.

d/ turinio atžvilgiu dalinami į istoriškus , kai dėstomas dalykas yra istorija, ir mokšliškus/didaktiškus/ , kai turi mokslo pobūdį; antai Karalių ir Kronikų knygose pasakojami tie patys istoriškai įvykiai ; Evangelijose randama tos pačios Viešpaties pasakojimo kalbos arba šv. Pauliaus laiškuose.

Lygegrečiai tekstai yra naudingi neaiškiai prasmei surasti , patvirtinti ir nušviesti. Šiais sumetimais : lygegrečiai to paties autoriaus tekstai padeda vienas kitą aiškinti, kadangi rimtas ir sveiko proto rašytojas neprieštarauja sau ; lygegrečiai skirtingų autorių tekstai gali praversti kaip kalbėjimo būdo , konteksto, kartais istoriškų aplinkybių liudininkai , kadangi rašytojai dažnai vartoja panašų kalbėjimo būdą ,todėl aiškūs tekstai gali nušviesti rašytojo žodžius tamsiai ar ne taip tyksliai nusakytus . Kalbamoji taisyklė ypač tinka įkvėptiems šv. Rašto autoriams ,kurie juk gali negali nei sau nei kitims prieštarauti .

Naudojant lygėgrečius tekstus , reiškia laikyti šv. Augustino[1]
patiektąs taisyklės:tamsesni tekstai aiškinami šviesesnių pagelba.

Poetiškas paralelizmas.

Prie netikslių žodinių lygėgrečių tekstų rūšies mokslininkai priskaito poetišką paralelizmą (parallelismus membrorum)[2], einant kuriuo mintis išreiškiama ne paprastu būdu , bet lygiomis dalimis paskirstyta taip , jog viena dalis atatinka kitą. Šis paralelizmas herajų poezijoje yra trejopas: 1. sinonimiškas , 2. antitetiškas, 3. sintetiškas .

1. Sinonimiškas paralelizmas pasitaiko , kai pirmo sakinio mintis pakartojama antrame tik kitais žodžiais, pav. Pradž. 4,23: " Ada ir Sela klausykitės mano balso , Lamecho žmonos tėmykite mano kalbą" , Arba ps. 2,4: "Gyvenantis danguje juokiasi iš jų , Ir Viešpats tyčiojasi iš jųjų."

---

[1] " Obscura ex locis apertioribus explicanda sunt". De doctr. chr. 3,26; Ad obscusiores locutiones illustrandas de manifestioribus sumantur exempla, et quaedam certarum sententiarum testimonia dubitationem incertis auferant." De doctr. chr. 2,9 /PL 34,42/.

[2] Plg. H ö p f l , Ten pat, 189 ir tol. ; Z a p l e t a l ,Ten pat, 93 ir tol.

2. Antitetiškas paralelizmas pasitaiko , kai antrame sakinyje išreiškiama priešinga pirmam mintis, pav. Lk. 1,52:" Jis numeta nuo sosto galiūnus ir išaukština žemuosius ", arba ps. 19,9:"Jie sulenkti ir krinta, mes gi keliamės ir stovime", arba Patarl. 15,1 :" Švelnus atsakymas laužo rūstybę, kieta kalba sukelia narsą ".

3. Sintetiškas paralelizmas būva , kai antras sakinys išplečia,papildo pirmąjį, pav. ps. 3,5 :" Aššaukiaus savo balsu į Viešpatį, o jis išklausė mane nuo savo švento kalno" , arba ps. 109,1;" Viešpats tarė mano Viešpačiui: sėskis mano dešinėje."

Šis trečiasis sintetiškas mažai teskiriasi nuo prozos ir beveik neturi pagrindo vadintis paralelizmu .

Teksto prasmei surasti ypač padeda du pirmieji - sinonimiškas ir antitetiškas, kadangi lygiagretės dalys vieną kitą atatinka, todėl tamsi vienos dalies prasmė aiškėja dažnai antroje paralelizmo dalyje : Paralelėms vietoms rasti padeda Konkordancijos , kurios skirstomos į žodinęs /verbales/ ir dalykines /reales/ ; žodinėse konkordancijose raidyno eile įdėti atskiri žodžiai iš Rašto ir prie kiekvieno nurodyti visi šv. Rašto tekstai, kuriuose pasitaiko tasai žodis. Realinėse konkordancijose pateikiama raidyno tvarka

asmens ir daiktai iš šv. Rašto su pridėtomis pastabomis iš istorijos, archeologijos, geografijos, filologijos, ir iš kitų mokslų . Žodinės konkordancijos , naujais laikais išleistos, patartinos įsigyti: 1.Lotiniškos : Peultier, Etienne et Gantois S.I. Concordatiarum universae Scripturae sacrae Thesaurus / Cursus sacrae Scripturae/, Paris, Lethielleux, 1897. De Raze, De Lachaud et Flaudrin S. I., Concordantiarum SS. Scripturae manuale, 18 Paris, Lecoffre, 1921. / Trumpa , praktiška, ne specialėms studijoms/.

2. Hebrajiškos : S. Mandelkern, Veteris Testamenti Concordantiae hebraicae atque chaldaicae, 2 Berolini , 1 vol, 1925.

3. Graikiškos Sen. Įstatymas : E. Hatch, H. A. Redpath, A concordance to the Septuagint and the other greek versions of the Old Testament, Oxford 1892-1897; suppl. 1906.

4. Graikiškos N. Įstatymo: Moulton and Geden , A concordance to the greek N. T. 2 ,Edinburg, 1899.

R e a l ė s   k o n k o r d a n c i j o s : F. Vigouroux , Dictionnaire de la Bible , 5 vol. Paris Letouzey et Ane 1891-1912; suppl. L. Pirot, 1926ss. M. Hagen S.I. , Realia biblica , geographica, naturalia, archaeologica, Paris, Lethielleux, 1914 ir kiti. M.Hagen S,I., Lexicon biblicum,3 vol. Paris, Lethielleux, 1905-1911.

Išorinės kriterijos

Taip vadinasi išorinės aplinkybės , kurios nustato knygos rašymą. Jų skaičiuje svarbiausios yra keturios: 1. Knygos autorius. 2. Proga. 3. Tikslas. 4. Skaitytojai, kuriems knygą skirta, ir kitos aplinkybės.

1. Knygos autorius.

Kiekvienas literatūros veikalas parodo rašytojo prigimtį, jo išsilavinimo laipsnį, todėl šv. knygai suprasti yra svarbu, kai žinomas josios autorius, jojo tėvynė,tos šalies įpročiai ir t.t.

a/ Šv. knygų autoriai buvo rytiečiai ; jie, turėdami gyvą vaizduotę, vartoja, dažnai metaforas ir palyginimus , paimtus iš gamtos arba iš kasdienio gyvenimo ; iš čionai kyla reikalas pažinti rytų šalis ir rytų įpročius . Antai Palestinoje labai trūksta vandens, vasarą saulė viską išdžiovina , todėl kur teka vanduo, tenai auga žolė, gėlės žydi , medžiai išduoda gausingus vaisius; taigi šv. Rašte dažnai pasitaiko vaizdų, paimtų iš vandens, litaus , rasos Dievo palaiminimui išreikšti; antai , pranašas Izajas 41,18 piešia tuo būdu Mesijo karalystės palaiminimus :" Aš atversiu kauburių įlenkimuose upes ir laukų vidurye šaltinius , paversiu dykumą į vandens liūnus ir nepereinamą

šalį vandens upeliais ", arba Iz. 35,6-7:" Ištriško dykumoje vanduo ir tyrumoje upeliai . Sausa šalis pavirs liūnų ir išdžiūvusi vandens šaltiniais."

b/ Protavime semitai nesilaiko tiksliai logikos dėsnių , prie kurių mes esame įpratę iš Aristotelio ir scholastikų. Jie neskiria įvairių laipsnių tarp priežasties , ypač pirmosios, ir pasėkos ; mes pavyzdžiui , atskiriame : norėti , trokšti , liepti , leisti, nekliudyti, o hebrajai , kai Dievui galima bent kokiu būdu/prikišti priskirti , sako tiesiog : Dievas nori ,Dievas daro . Turint tai galvoje išvengiama daug keblumų , ypač Sen. Įstatyme, antai Dievas yra moralinės blogybės kaltininkas , kadangi sukietinąs žmonių širdis ,pav. Iš.4,21 "Žiurėk , kad visus prajovus , kuriuos sudėjau tavo rankoje, padarytumei faraono akyse :aš sukietinsiu jo širdį , ir jis neišleis tautos." arba Iš. 7,3 :"Aš sukietinsiu jo širdį ir padauginsiu Egipto žemėje savo ženklus ir prajovus." Faraono širdies sukietinimo kaltininku Dievas vadina save , tačiau tiesioginė sukietijimo priežastis yra Dievas pats faraonas ; jis užsispiria ir nenori klausyti Dievo įsakymo. Dievas numato sukietėjimą ir jį leidžia.

c/ Rašymo stiliuje semitai mėgsta pagrindinius sakinius , vengia ilgų sudėtinių perijodų. Be to Hebrajų kalba yra nelanksti ir neturtinga, todėl jin neišreiškia įvairių laipsniavimų tarpkraštutinu-

mų , bet pažymi paprastu būdu kraštutinumus , pas Mal. 1,2-3: " Aš mylėjau Jokūbą , o Ezavą nekenčiau,"

d/ Pagaliau, tenka kreipti dėmesį, ar šv. knygos autorius buvo kaimietis , ar kilęs iš šviesuomenės , mokytas. Antai, pranašas Amosas gyvulių ganytojas, ima palyginimus rašydamas iš savo kasdienio gyvenimo, 4,1: "Išgirskite šitą žodį jūs ,riebios karvės,kurios esate Samarijos kalne," būtent Samarijos moterys / dėl ištvirkimo taip vadinamos / ; tuo tarpu pranašas Izajas , mokytas rašo aukštu stiliumi, pasižymi kalbos gražumu.

2. Proga.

Proga hermeneutikoj vadinasi aplinkybė,kuri pažadino autorių kalbėti ar rašyti . Proga skirstoma[1/] : a/ vidinė ir išorinė ; vidinė yra , kai aplinkybė, kuri paskatino autorių randama širdy ; išorinė yra, kai pasireiškia vietos, laiko ir kitose išorinėse aplinkybėse . Proga gali būti b/ pirmaeilė ir antraeilė , žiūrint ,ar daugiau ,ar mažiau pajudina autorių. c / visuotinė ir dalinė , ar pažadina visai kalbai , ar tik josios daliai.

Progos naudojimas yra keleriopas: a/ Jinai rodo, kokia prasme reikia aiškinti pasakymas tikrąją ar netikrąją, pav. proga nušviečia , kad tikrąja

---

1/ Z a p l e t a l , Ten pat , 97ss.

prasmė tenka išvesti Kristaus žodžiai Jo. 6,54ss.:" Iš tikrųjų, iš tikrųjų sakau jums, jei nevalgysite žmogaus Sūnaus kūno ir negersite jo kraujo, neturėsite savyje gyvenimo.... Nes mano kūnas tikrai yra valgis ir mano kraujas tikrai yra gėrimas." Kadangi 6,53 žydai, pasipiktinę Kristaus žodžiais, "ginčijosi tarp savęs sakydami : kaip jis gali mums duoti valgyti savo kūną?", Tačiau Viešpats Jėzus nepašalino šio jų pasipiktinimo, aiškindamas netikrąja prasme, bet tą patį dar labiau patvirtino.

b / Proga rodo, ar kas pasakyta absoliučiai, ar reliatyviai, pav. Kristaus žodžiai Mt. 10,5 :" Neikite į pagonių kelią ir nekeliaukite į samariečių miestus, bet verčiau eikite pas prapuolusias Izraėlio namų avis," pasakyti ne absoliučiai visiems laikams bet tik pirmai apaštalų pasiuntinybei, kaip matyt iš progos, nes šį įsakymą Kristus davė, kai per apaštalus pradėjo skelbti Evangeliją, kadangi žydai būtų piktinęsi, jei apaštalai, žydus aplenkę, būtų pradėję skelbimą nuo stabmeldžių; vėliau, kai Kristaus mokslas buvo jau paskelbtas žydams, atpuolė kliūtis kreiptis taip pat į stabmeldžius.

c /Proga dažniausia padeda egzegetui neigiamai; jeigu kalbėtoją nevertė jokia aplinkybė, dėl ko taip ar kitaip yra pasakęs, reikia manyti, kad jis neprisitaikė prie skaitytojų ar klausytojų

nuomonės, bet yra pareiškęs savo įsitikinimą. Ši taisyklė nukreipta yra daugiausia prieš racijonalistus, kurie Kristaus ir Apaštalų žodžiuose visur matė vien prisitaikymą prie žydų nuomonės.

d/ Proga yra nurodyta kai kada pačioje šv. knygoje /išvidinė/. Antai, gailestingojo samariečio parabolei davė progos įstatymo žinovo klausimas: "Kas yra mano artimas?" Lk. IO,34ss/. Kartais išorinės aplinkybės duoda progos šv. knygai /išorinė/, pav. IKor. žinios, šv. Pauliaus gautos, apie įvykusį suskilimą Korinto Bažnyčioje, apie įvairius tenai nukrypimus, be to, iškeltieji Korintiečių klausimai. Šv. Paulius rašė Galatams ta išorine proga, kad netikri mokytojai stengėsi šiems įrodinėti apipiaustymo reikalą ir Mozės įstatymo priimti prievolę.

8. W

3 T I K S L A S.

Su proga yra artimai susijęs tikslas, kurį sudaro tai, ko ~~ko~~ autorius siekia knygoje. Kiekvienas autorius rašydamas turi prieš akis tikslą.

Tikslas dalinamas: a/ bendras ir specijalus. Bendras yra tasai kurį autorius turi prieš akis visoje knygoje. ~~Kiekvienas autorius rašydamas turi prieš akis tikslą~~; specijalus - atskirose dalyse.

b/ pirmaeilis ir antraeilis.

Pirmaeilis yra tasai,kurį autorius siekia atsidėjęs pirm kitų; antraeilis,kuris mažiau rūpi,negu pirmaeilis.

c/didaktiškas,istoriškas,poetiškas. Didaktiškas esti,kai autorius nori pažinti kokią tiesą;istoriškas,kai aprašo praeities įvykius;poetiškas,kai išreiškia savo jausmus,kad kituose sužadintų panašius.

R E I K Š M Ė.

Kiekvienas taip tvarko savo kalbos ar rašto dalis,kad atsiektų užbrėžtą tikslą;kas priešinga tikslui,pašalina taip jog tikslas yra kalbos,tarsi,siela,todėl tikslo pažinimas turi didelės reikšmės;tikslas padeda nustatyti knygos turinį, žodžių parinkimą,aiškinimo būdą. a/Antai,šv.Matas Evangelijoj turi tiksą įrodyti žydams,kad Jėzus yra Mesijas,pranašų skelbtas ir lauktas,todėl šv. Matas pirmoje eilėje išveda, kad Sen. Įstatymo pranašystės išsipildė Viešpaties Jėzaus asmenyje,laikosi logiškos tvarkos,pateikia faktų tiktai esmę, praleisdamas smulkmenas,kurias pabrėžia pav.šv. Morkus.Šv. Jonas Evangelijoj įrodo Kristaus dievybę; tam tikslui atsiekti jis parinko stebuklus ir tokias kalbas,kame aiškėja V.Jėzaus dievybė.S.Į.Karalių knygą autorius turi tikslą įrodyti, kad izraelitų tautos laimė pareina nuo ištikimybės Dievui, todėl jis praleidžia visa, kas nėra susiję su tuo tikslu, kalba gi plačiau tiktai apie tuos karalius,kurie rėmė Dievo garbę arba priešingai buvo atsidavę stabmeldystei.

Ekklezijasto kn. autorius turi tikslą įrodyti, kad žmogus nepasiekia pilnos ir pastovios laimės šiame pasaulyje. Skaitant Ekkle. reikia turėti prieš akis tasai specijalus tikslas, nes kitaip klaidingai suprastume tos knygos daug vietų.

b/ Tikslas rodo, katra prasme aiškinti išsireiškimai, tikra ar netikra, pav. Kristaus žodžiai Jon.3,5: "Jeigu kas neatgims iš vandens ir šventos Dvasios, tas negalės įeiti į Dievo karalystę," negalima aiškinti netikrąja prasme apie dvasinį vandenį-Evangelijos mokslą, bet reikia suprasti tikrąja, kadangi Kristus turėjo tikslą pamokyti Nikodemą, kaip žmogus gali įeiti į Kristaus karalystę.

c/Tikslas nušviečia, katros dalys kalboje yra esminės ir katros tik atsitiktinai įdėtos, pav. išmintingų ir paikių mergaičių parabolėje /Mt.25,1-12/, merginų skaičius neturi esminės reikšmės, kadangi čionai Kristus turėjo tikslą paraginti prie budėjimo/Mt.25, 13/. Tikslas galima pažinti iš kalbos turinio, progos, kai kada iš aiškaus autoriaus pažymėjimo, pav. 2Makab.2,20ss. autorius pabrėžia, kad jis turėjęs tikslą sutrumpinti Jazono Kyreniečio istoriją, parašytą penkiuose tomuose.

4. SKAITYTOJAI IR KITOS ISTORINĖS APYSTOVOS.

Kiekvienas autorius kalba savo klausytojams, todėl vartoja tokį kalbėjimo būdą, kad jį suprastų. Antai, Viešpats Jėzus kitaip kalba su fariziejais ir rašto žinovais, kitaip su savo mokiniais,

dar kitaip su žemdirbiais ir žvėjais. Taigi, svarbu šv. Rašto aiškintojui žinoti, kuriems šv. autorius skyrė savo knygą, į kuriuos prakalbėjo atskirose dalyse, kokia buvo jų padėtis ir išsilavinimas. Iš klausytojų dažnai aiškėja kalbos prasmė, nutylėjimo pagrindas, toks, o ne kitoks pasakymas. Antai, šv. Matas savo Evangeliją skyrė krikščionims iš žydų atsivertusiems, todėl įrašė nemaža apystovų, kurias kiti Evangelistai praleido arba sušvelnino, pav. Mt. 5, 21-48 turi šešias antitezes /priešpastatymus/ tarp Mozės ir Kristaus įstatymo; tuo tarpu šv. Lukas skyrė savo Evangeliją krikščionims iš stabmeldžių kilusiems, todėl pateikė paraboles ir istorijas, iš kurių aiškėja atpirkimo visuotinumas, stabmeldžių pašaukimas ir t.t.

Vietos ir laiko apystovų taip pat reikia neužmiršti. Antai, lengvai supras Kristaus pasakymą: "Ką girdite į ausį, skelbkite ant stogų". Mt. 10, 27, kas žino, kad senovės Palestinoje namų stogai buvo paplokštūs. Teisėjų laiko įpročiai buvo žiaurūs, todėl Jeftos įžadas, liečiąs dukterį, nebuvo amžinos skaistybės, bet žmogaus gyvybės auka Teis. 11, 30-40. Saliamono viešpatavimas pasižymėjo ramybe ir laime, kurioje autorius gvildena klausimą, dėlko teisingas žmogus kenčia, buvo parašyta ne Saliamono metu. Šv. Knygų autoriai, kaipo "savo laikų sūnūs", dažnai remiasi istoriniais to laiko įvykiais, savo ir kitų tautos įpročiais,

šalių buvusiomis įstaigomis, vietos geografija ir t.t. Taigi, šv.Raštui suprasti yra reikalingas mokėjimas išrinktosios tautos istorijos, tų laikų kaimyninių tautų, su kuriomis izraelitai turėjo santykių be to, biblinės archeologijos ir šv. geografijos.

KATALIKIŠKA HEURISTIKA.

Ikišiol[1] yra pateiktos taisyklės, kurių pagelba randama šv. Rašto prasmė, kaipo literatūros veikalo, žmonių autorių rašyto; tačiau tų taisyklių nepakanka, kadangi šv.Raštas yra kartu dieviška knyga, Dievui įkvėpiant, parašyta, Bažnyčiai saugoti ir aiškinti pavesta. Čionai nėra mūsų uždoutis įrodyti šv.Rašto įkvėpimą ir jo ribas, kas aiškinama fundamentalinės teologijos kurse, tačiau iš eilės tenka pagvildenti taisyklės, kurios eina iš šv. Rašto, pirma, kaipo Šv. Dvasios įkvėpto,[2] antra, Bažnyčiai aiškinti pavesto.

1/ Zapletal , Ten pat, 110 ir tol.
2/Primename iš Leono XIII enciklikos"Providentissimus Deus"/18.XI. 1893/įkvėpimo tiesą: Veteris et Novi Testamenti libros"Ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat quod revelationem sine errore contineant; sed propterea, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti, Deum habent auctorem/Conc.Vatican./

1. Šv. Raštui aiškinti nuotaika.

Prie pirmo pagrindo reikia nuolatos atsiminti, kad pirmaeilis šv. Rašto autorius yra pats Dievas, kad šv. Raštas yra, tarsi Dievo rašytas laiškas rašytojų pagalba mums duotas, todėl šv. Knygas aiškinti reikalinga atatinkama nuotaika, būtent, josios reikia skaityti : a/ gryna intencija, b/ atsidėjimu, c/ nuolankumu.

a/ Pirmiausia, reikia sužadinti gryną intenciją, kadangi šv. Raštas mums duotas, einant šv. Augustinu/c. Faust. 13,18/ ne žingeidumui patenkinti, bet "musų tikėjimui atminti, mūsų vilčiai paguosti, mūsų meilei paskatinti".

b/ Toliau, privalome turėti atatinkamą atsidėjimą, kad suprastume Dievo žodžius ir teisingai aiškintume juos. "Gerbk Dievo raštą, sako šv. Augustinas/in ps. 146, 6/, gerbk Dievo žodį, kad ir neatvirą.... nekaltink nei tamsumu, nei, tarsi, Rašto iškreipimu. Čionai nieko nėra iškreipta, yra gi kai kas tamsu ne tam, kad tu paneigtum, bet tam, kad norintį priimti lavintų", reiškia, skaityti šv. Raš-

---

tęs. iš 55 p. Supernaturali ipse/Spiritus S./virtute ita eos/scriptores/ inspiratos/ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse iuberet, et recte mente conciperent, et fideliter conscribere vellent, et apte infallibili veritate exprimerent: secus, non ipse esset auctor Sacrae Scripturae universae" Enchiridion biblicum, 110 n.

tą visu atsidėjimu.

c/ Pagaliau, nuolankumas yra labai reikalingas, kaip tas pats šv. Augustinas patyrė ant savęs. "Kai pirmiau, jaunikaitis būdamas, norėjau atnešti dieviškam Raštui daugiau vikrumo nagrinėti, negu pamaldumo ieškoti, aš pats prieš save uždarydavau mano Viešpaties duris ištvirkimu....nes puikybės apimtas drįsau ieškoti, ko gali rasti tik nuolankus."/Sermo 51,5/.

Taigi, nuolankia malda turime prašyti Viešpaties reikalingos šviesos ne vien tam, kad žinotume šv. Rašto įvairius išsireiškimus, bet labiau, kad suprastume, ką skaitome šv. Rašte.

2. ~~ŠV. RAŠTO NEKLAIDINGUMAS.~~ Antilogijos.

Iš įkvėpimo tiesos eina šv. Rašto neklaidingumas. Kadangi Dievas yra šv. Rašto autorius, kuris negali suklysti nei kitus suklaidinti, todėl kas pasakyta šv. knygose, yra teisinga, taigi, kiekvieną aiškinimą, kuris ~~sutinka,~~ įrodo, kad įkvėptas rašytojas klydo, reikia atmesti; šią tiesą pabrėžia Leonas XIII enciklikoj "Providentissimus Deus". "Kurie mano, kad autentiškose šv. Knygų vietose gali atsirasti kas klaidinga, tie iš tikrųjų arba iškreipia katalikišką dieviško įkvėpimo sąvoką, arba daro klaidos autoriumi patį Dievą."[1]

1/ Enchiridion biblicum, 111 n.

3. A N T I L O G I J O S.

Iš įkvėpimo tiesos eina antra išvada, kad šv. Rašto tekstas negali prieštarauti vienas kitam, arba kad šv. Rašte nėra antilogijų. Antilogija/ ἀντιλογία/ graikiškas pavadinimas, aptariama šiaip: tvirtinimas ir neigimas to pačio tarinio prie to pačio veiksnio, imto tuo pačiu pagrindu.[1] Kadangi tas pats Dievas yra pirmaeilis visų kanoniškų knygų autorius, o žmonės šv. knygų rašytojai buvo tik Dievo priemonės, todėl tarp įvairių šv. Rašto vietų nėra tikro prieštaravimo-antilogijos, bet gali atsirasti vien tariamasis prieštaravimas, iš graik. enantiofanija /ἐναντίος/ priešingas, φαίνεσθαι- pasirodyti/. Tokia yra Bažnyčios Tėvų nuomonė, pav. šv. Justinas/Dialoge su Trifonu 65/[2] pažymi: "Niekuomet nedrįsiu nei galvoti, nei sakyti, kad Raštai prieštarauja tarp savęs; tačiau jeigu Raštas pateikiamas, kuris toks atrodytų....prisipažinsiu, kad verčiau aš nesuprantu, kas sakoma". Šv. Augustinas tai tiksliai pabrėžia 82 laiške šv. Jeronimui[3]: "Jeigu tose knygose užtiksiu, kas atrodo priešinga tiesai, nedvejosiu, kad ar rankraštis yra klaidingas, ar aiškintojas nesuėmė,

---

1/ Zapletal, Ten pat, 118.

2/ Ten pat.

3/ PL 33, 277.

kas pasakyta, ar aš visiškai nesuprantu". Taigi, tariamieji prieštaravimai atsiranda[1] a) :iš sugadinto šv. Rašto teksto, b) iš netikslaus aiškinimo, iš klaidingo tekstų derinimo.

a/ Kartais tekstas yra sugadintas ;antai, visiems žinoma iš 1 Sam. 17, kad ~~Dievas~~ Dovidas kovoje su pilistimais užmušė Galijotą; tuo tarpu 2 Sam.21,19 pažymi, kad Elchanan trečiame kare su pilistiečiais nukovė Galijotą; tačiau čionai tekstas sugadintas, kadangi yra praleistas trumpas hebraiškas žodis אח -ach-brolis, reiškia, Galijotą brolį.

b/ Rytinių kalbų prigimtis kai kada sudaro prieštaravimų, kurie tačiau atpuola, pritaikius priimto biblinio kalbėjimo (usus loquendi) taisykles, pav. "Kristaus broliai" Evangelijose Mat.12,46; Mk.3,31; Lk.8,19;[2] apie tai jau šv. Jeronimas tinkamai pažymėjo /Helvid.4/ : "Ketveriopas šv. Rašte vadinasi broliai: prigimtimi, tautybė, giminystė, jausmu". Antras pavyzdis: Kristus vadinamas pirmgimis, Mt.1,25, kas atrodo prileidžia daugiau vaikų ir prieštarauja Evangelijai. Tačiau šv. Jeronimas pabrėžia[3] ,kad "šv. Rašte yra įprotis vadinti pirmgimiu ne tą, po kurio seka broliai, bet tą, kuris gimė pirmutinis" ar-

1/ Höpfl., Ten pat, 224 ir tol.
2/ Zapletal, Ten pat, 120.
3/ Ten pat.

ba "ne tiktai tą,po kurio ir kiti,bet prieš kurį joks". Tačiau pavyzdys :"Dievas bandė /tentavit/Abraomą"Pradž.22,1;"Viešpats jūsų Dievas jus bando/tentat/,kad išeitų aikštėn,ar jį mylite". Dt.13,3,tuo tarpu Jok.1,13 pasakyta:"Dievas nė vieno negundo" /tentat/.Tačiau čionai yra tiktai tariamasis prieštaravimas Vulgatoje,kadangi dviejuose pirmuose tekstuose lotyn.veiksmažodis tentare reiškia :išbandyti;trečiame gi:į bloga lenkti.

c/ Kai kada šv.Rašto įvairiose vietose kalbama ne apie tuos pačius įvykius,bet apie skirtingus[1]. Antai ,Agaros išvarymas Pradž. 16,4-16 ir Pradž.21,9-21,skirtingai nusakytas,nesudaro prieštaravimo,kadangi čionai kalbama ne apie tą patį vieną įvykį,bet apie du skirtingus,būtent,pirmoje vietoje:Agara,Saros persekiojama,pati bėga iš Abraomo palapinės;antroje gi :Sarai reikalaujant Abraomas pašalino Agarą. Kai įvairiose šv.Rašto vietose kalbama apie tą patį įvykį prieštaraujančiai,reikia turėti galvoje skirtingus autorių tikslus;antai ,šv.Matas apologetišku tikslu pateikia Evangelijoje vien įvykių esmę,praleisdamas smulkmenas,

---

1/ Höpfl,Ten pat,224 ir tol.

pav.,jis nurodo tik bendrais bruožais įvairias žmonių rūšis, Kristų prie kryžiaus prikaltą,išjukusių:praeivius,sinedrjono narius, galvažudžius Mt.27,39-44;mat šv.Matas turėjo tikslą nupiešti išnikinimus,Izraelio tautos padarytus Mesijui,o šv.Lukas pabrėžė savo Evangelijoje Kristaus gailestingumą,kuris pasireiškė taip pat galvažudžio ant kryžiaus atvertime,Luk.23,40-43.Prieštaravimams pasitaikius,reikia skirti ne tik tikslas,bet taip gi laikas ir vieta,antai,Kun.kn.17,3 ss.draudžiama piauti namie tyras gyvulys, o Dt.12,15 tatai leidžiama;tačiau pirmasis pavyzdys liečia laiką,kada Izraelitai gyveno siaurose palapinių ribose;antrasis gi turi galvoje laiką,kada jie jau apsigyveno visoje Palestinoje,kame Kun.kn.17, įsakymas negalima buvo taikyti.Pagaliau tenka kreipti dėmesio,ar šv.knygos autorius kalba savo vardu,ar vien paduoda svetimą nuomonę,nei jai pritardamas,nei jąją pasisavidamas; yra tai aiški citata,kuri patekusi į šv.knygą neįgauna didesnės reikšmės,negu kad turėjo prieš tai;jinai gali būti teisinga,tačiau gali būti ir klaidinga.Bendrai kalbant,tikslus teksto aiškinimas pašalina daug tariamų prieštaravimų[1]

1/ Plg. Höpfl, Ten pat,229 ir tol.

3. Autentiškas Šv. Rašto aiškinimas.

Pateiktomis iki šiol taisyklėmis privačiai[1] aiškinamas šv. Raštas; be to, dar yra autentiškas Šv. Knygų aiškinimas, atliekamas Bažnyčios, kuriai Dievas pavedė saugoti ir aiškinti šv. Raštą. /Infallibile magisterium Ecclesiae/. Taigi, Tridento santaryba IV sesijoje nusprendė, kad niekas nedrįstų aiškinti šv. Raštą priešingai tai prasmei, kurios laikėsi ir laikosi šv. motina Bažnyčia, kuriai priklauso spręsti šv. Rašto tikra prasmė ir aiškinimas.[2] Kad ir santarybos sprendimas yra išreikštas neigiamai, tačiau jis turi ir teigiamą įsakymą: juk jeigu draudžiama aiškinti šv. Raštą priešingai tai prasmei, kurios laikosi Bažnyčia, tuo pačiu šv. knygas reikia aiškinti pagal Bažnyčios pateikiamą prasmę.

---

[1] Plg. Z a p l e t a l, Ten pat, 128.

[2] Tridento santarybos sprendimas šitaip skamba: "Praeterea/sacrosancta Synodus/ ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum Sanctarum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat." /Enchiridion Biblicum, 16,47/.

Kilus paskiaus abejojimui dėl šio sprendimo prasmės, Vatikano santaryba /III sesijoje, 2 sk./ jį išaiškino autentiškai, kad tikėjimo ir dorovės dalykuose, krikščioniškam mokslui kurti priderančiose, toji šv. Rašto prasmė privalo būti laikoma teisinga, kurios laikėsi ir laikosi motina Bažnyčia, kuriai priklauso spręsti šv. Rašto tikroji prasmė ir aiškinimas[1]. Taigi, Vatikano santarybos nutarimas jau teigiamai nusako, kad reikia laikytis Bažnyčios aiškimo. Tačiau kyla klausimas[2], kaip toli siekia Bažnyčios teisės autentiškai aiškinti šv. Knygas.

Vatikano santaryba išreiškė tatai bendrais žodžiais: tikėjimo ir dorovės dalykuose, krikščioniškam mokslui kurti priderančiuose.[3]

Šis sakinys aiškinamas įvairiu būdu: a/ Kai kurie teologai, pav.

1/ "Declaramus,ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, is pro vero sensu Sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum Sanctarum". /Ten pat, 22,63/.

2/ H ö p f l, Ten pat, 210 ir tol.

3/ "In rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium". /Ten pat, 22,63/.

Kaulen[1] ir kiti tvirtina, kad tas posakis suima visą, kas yra šv. Rašte, kadangi šv. Knygose dėstoma Dievo žodis, kuris pavesta aiškinti Bažnyčiai; todėl Bažnyčia savo pareiga ir teise aiškina visą kas yra šv. Rašte, reiškia, ne vien tikėjimo ir dorovės tekstus. Šios teorijos šalininkai remiasi dviem pagrindais: 1. šv. Bažnyčios neklaidingumas apima visą dievišką apreiškimą, o kadangi visose šv. Rašto dalyse yra apreikštas Dievo žodis, todėl teisė, Bažnyčiai priderama autentiškai aiškinti, siekia visą šv. Raštą. 2. Bažnyčia yra tikėjimo /depositi fidei/ saugotoja, o kadangi didžioji tikėjimo dalis randasi šv. Knygų visumoje, todėl eina ta pati pirmoji išvada. Tačiau šios teorijos gynėjai nepakankamai skiria apreiškimą nuo įkvėpimo, nes įkvėpimas iš esmės nebūtinai atskleidžia naujas tiesas, tik kartais gali būti susijęs su apreiškimu[2] /per accidens/.

b/ Kiti mokslininkai perdaug siaurina Bažnyčios teisę autentiškai aiškinti šv. Raštą. Antai, I. B. Bardi[3] pripažįsta Bažnyčiai teisę

1/ Grundsätzliches zur Kathol. Schriftauslegung, Literarisches Handweiser XXXIV /1895/ 113-124, plg. Höpfl 211.

2/ žr. Šv. Tomo II, IIq.174a.2ad3. Palmieri, Tractatus de Rom. Pontifice², Prati 1891, 192, plg. Höpfl 212.

3/ Praelectiones biblicae, Taurini 1856, II, 40.

tik dogmatiškiems tekstams aiškinti. Panašiai išvadžioja Ubaldi [1]. Ne daug nuo šių skiriasi N.Peters[2]. c/ Tačiau tiesa randasi viduryje kaip teisingai įrodo pav. M.J.Lagrange[3] O.P. H.Höpfl[4] O.S.B., A.Fernandez[5] S.J. Taigi, "tikėjimo ir dorovės dalykai" iš Vatikano santarybos nutarimo reikia suprasti pirmiausia, apreikštos tiesos, tiksliai imant, kurių turime laikytis tikėjimo tikrumu /certitudine fidei/; beto, antra, kitos tiesos, kiek yra susijusios su dogminėmis taip, jog tų tiesų neigimas tuo pačiu griautų bent kurią tikėjimo dogmą. Bažnyčia turi teisę aiškinti dogmatiškus šv. Rašto tekstus, kuriems teigiamai, tiesiog ir neklaidingai gali nusakyti prasmę visiems privalomą. Mokslo dalykus, šv. Rašte pateiktus, Bažnyčia aiškina tiktai netiesioginiai ir neigiamai, būtent, atmeta aiškinimą, priešingą arba tikėjimo tiesai, arba šv. Rašto įkvėpimui[6]. Todėl iš autentiško Bažnyčios aiškinimo savaime eina taisyklė, šv. Rašto aiškintojui privaloma, kad jis turi laikytis prasmės, Bažnyčios autentiškai nustatytos.

1/ Introductio in S.Scripturam[4], III,Romae1891,259.

2/ Die grundsätzliche Stellung der Kathol.Kirche zur Bibelvorschung, Paderborn 1905, 37. 39.

3/ L'interpretation de la Sainte Écriture par L'église,Rev.Bibl. 9/1900/,135-142.

4/ Ten pat,213.

5/ Institutiones Biblicae, Romae 1929,I475-479.

6/ Žr. Šv. Tomo Akv.,IISent.dist,,XIIq.la.2.

Šis autentiškas aiškinimas įvyksta tuomet, kai Bažnyčia[1] moko, kad tikėjimo ir dorovės tiesa yra išreikšta atatinkamame šv. Rašto tekste. Antai, Tridento santaryba/5 ses. 2 kan., 4/nustatė, kad Rom. 5,12: " Kaip per vieną žmogų nuodemė įėjo į pasaulį ir per nuodemę mirtis, ir taip mirtis perėjo ant visų žmonių, kadangi visi jame nusidėjo", kalbama apie gimtąją nuodėmę; /5 ses. 4 kan. ir 7 ses./ kad, Jon. 3,5: " Jei kas neatgims iš vandens ir šventosios Dvasios, tas negalės įeiti į dangaus karalystę" — apie krikšto sakramentą; /14 ses. 6 k./, kad Jon. 20,23: "Kam nuodėmes atleisite, tam jos atleistos ir kam sulaikysite, jos sulaikytos" — apie atgailos sakramentą; /13 ses. 1 k./ kad Mt. 26,26: Paskutinėje vakarienėje: „Imkite ir valgykite, tai yra mano kūnas.....tai yra mano kraujas naujosios sandoros"; Mk. 14,22 s.; Lk. 22,19 s.; 1 Kor. 11,24 s. — apie Eucharistijos sakramentą ne perkelta, bet tikra prasme. Vatikano santaryba (4 ses. Const. de Eccl. I k.) nutarė, kad Mt. 16,18 s. ir Jon. 21,15 s. reikia suprasti šv. Petrui valdžios primato pažadėjimą ir suteikimą į visą Bažnyčią. Šiuose ir panašiuose pavyzdžiuose, kame Bažnyčia autentiškai išaiškino kokį

---

[1] Infallibile magisterium Ecclesiae.

tekstą,nieku būdu negalima atsitolinti nuo Bažnyčios aiškinimo[1]. Tačiau daug šv. Rašto vietų Bažnyčia dar nėra autentiškai aiškinusi;tie tekstai visados būdavo suprasti katalikų tam tikra kryptimi,iš ko susidarė vadinamas tradicinis aiškinimas;todėl drąsu ir keista būtų nuo jo nukrypti.

Pateiktoji taisyklė šv. Rašto aiškintojo laisvę nei griauna,nei per daug siaurina,juk mokslo ir kituose šv. Rašto tekstuose Bažnyčia palieka jam pilną laisvę[2],reiškia,plačią darbui dirvą,kad tik aiškinimas neprieštarautų apreikštai tiesai arba įkvėpimo dogmai.

4. Bažnyčios Tėvų autoritetas šv. Rašto aiškinime.

Antroji taisyklė iš Tridento ir Vatikano santarybų nutarimų einanti įvertina Bažnyčios Tėvų reikšmę šv. Rašto aiškinime. Nutarimas draudžia aiškinti šv. Raštą prieš vienbalsią Tė-

---

1/ Plg. Žr.enc."Providentissimus Deus",Enchiridion bibl.35,94.
2/ Plg. enc. "Provid. Deus",Enchiridion bibl. 34,94.

vų nuomonę,[1] arba teigiamai tariant, įsako primti ar atmesti tokį šv. Knygų aiškinimą, kokį Bažnyčios Tėvai vienbalsiai priėmė ar atmetė, kadangi jie yra Apaštalų tradicijos liudininkai.[2]

Dvi sąlygos yra reikalingos, kad Tėvų nuomonė turėtų aukščiausią lemiamą galią:[3] a/ Reikia, kad visi Tėvai vienodai aiškintų atatinkamą tekstą, b/kad tiksliai arba netiksliai nusakytų, jog tatai liečia tikėjimo ir dorovės mokslą. Be šių dviejų sąlygų Tėvų aiškinimas neturi sprendžiamos reikšmės. Tenka pabrėžti, kad a/ Tėvų aiškinimo vienodumas ne būtinas matematiškai imant, bet pakanka moraliai, būtent: kai kuriems Tėvams nutylint, kai jų daugelis sutinka teksto aiškinime arba kitiems neprieštaraujant, kai pateikia vienodą aiškinimą daugelio senovės Bažnyčių ypatingos pagarbos Tėvai. Kai tokio Tėvų vienodumo trūksta tikėjimo ir dorovės klausimų aiškinime, Tėvų nuomonė ir tuomet aukštai vertinama, kaipo privačių mokytojų.[4] b/ Pagaliau, katalikų mokslininkai turi plačią laisvę tuose šv. Rašto tekstuose, kurie neliečia tikėjimo ir dorovės dalykų.[5]

1/ "Aut etiam contra unanimen consensum Patrum ipsam Scripturam Sacram interpretari". Trid. ir Vatik. dekr. Enchiridion. bibl. 16,47; 22,63/.
2/ Žr. enc. "Provid. Deus", Enchiridion bibl. 35,96.
3/ Plg. Höpfl, Ten pat, 218.
4/ Enc. "Provid. Deus", Enchir. bibl. 36,96.
5/ Ten pat, 41,107.

Tenka pabrėžti,kad nagrinėjant Tėvų nuomonę,žiūrima pirmiausia jų bibliniai veikalai,kuriuose atsidėję aiškina šv. knygų tekstą,po to,dogmatiniai,kame šv. Raštą Tėvai cituoja,aiškina ir gina.

5 6. TIKĖJIMO ANALOGIJA.

Tuose šv. knygų tekstuose,kurių prasmės Bažnyčia autentiškai nenustatė,nei Tėvų vienodai neišaiškino,katalikai mokslininkai privalo laikytis tikėjimo analogijos,butent,aiškinimą turi derinti su apreikštu mokslu;šis pavadinimas yra paimtas iš Rom.12,6:: κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως.Leonas XIII enc."Providentissimus Deus"taip nusako:"Kitur reikia laikytis tikėjimo analogijos ir katalikiškas mokslas,koks yra priimtas iš Bažnyčios autoriteto reikia priimti,kaipo aukščiausią normą",[1] reiškia,tikėjimo analogija yra suderinamas su mokslų visumą,kuriuos išpažįsta ir moko Bažnyčia. Ši taisyklė taikoma dažniausia neigiamu būdu,būtent: tok toks šv. knygų aiškinimas reikia atmesti,kuris prieštarauja Bažnyčios mokslui. Leonas XIII enc."Providentissimus Deus"[2] pateikia šios taisyklės pagrindą:tas pats Dievas yra šv. knygų ir mokslo, Bažnyčiai pavesto,autorius,todėl negali buti,

1/ Enchirid. bibl. 35,94.
2/ "_____" " " 35,94. 2/ Ten pat.

kad iš jų butų gaunama, teisėtu aiškumu, tokia prasmė, kuri bent kokiu būdu skirtųsi nuo Bažnyčios mokslo; teigiamai kalbant, šv. Rašto aiškinimas turi sutapti su Bažnyčios mokslu. Antai, N. Įstatyme yra kalbama apie V. Jėzaus brolius; tačiau Bažnyčia išpažįsta Marijos amžiną mergystę, todėl V. Jėzaus brolių tuo pačiu negalima aiškinti tikslia prasme - tikrų brolių, bet reikia suprasti plačiau, giminės.

7. Vėlesnių aiškintojų reikšmė.

Katalikai šv. Rašto aiškintojai, kurie gyveno po Bažnyčios Tėvų, taip pat yra labai naudingi šv. Knygoms suprasti; tiesa, jų reikšmė nėra lemiama, tačiau jie turi daug sveikų minčių, jų veikalų skaitymas pagilina šv. Rašto gvildenimą, ką pabrėžia Leonas XIII enc. "Prividentissimus Deus" 1/: "Kitų katalikų aiškintojų reikšmė yra mažesnė /negu Tėvų/, tačiau kadangi šv. Rašto studijos Bažnyčioje žengia nuolatos pirmyn, todėl reikia atsižvelgti ir jų aiškinimus, iš kurių vykusiai galima rasti daug priešingoms /mintims/ atremti, sunkesnioms nagrinėti."

1/ Enchyridion bibl., 36,98.

Atskirų aiškintojų[1] reikšmė pareina nuo jų proto savybių ir sielos dorybių, šv. Knygoms suprasti reikalingų. Pirmųjų tarpe/proto/ tenka pažymėti lengvumas svetimas mintis pažinti, kitų aiškinimus surinkti ir teisingai įvertinti; be to,-teologijos mokslo ir šv. Rašto įvado geras pažinimas.

Antra,aiškintojo sielą turi puošti: šv. Rašto ir tiesos meilė, nuolankumas ir nuolatinis darbas.

Pagaliau, ne katalikais autoriais, kai jie aiškina dogmatiškus šv. Rašto tekstus, naudotis negalima, nes jie yra netekę tikrojo tikėjimo; tačiau kitose ne dogmatiškose vietose jų raštai turi gausingų biblinės filologijos, archeologijos, istorijos ir kitokių pastabų, todėl kartais, atsargiai naudojantis,gali praversti katalikui aiškintojui, ką pastebėjo jau senovėje šv. Augustinas, patardamas naudotis taip pat atskalūnų ir stabmeldžių raštais šv. Knygoms aiškinti: "Vadinamų filosofų, jei jie kartais yra pasakę teisingai ir mūsų tikėjimui tinkamai..... nereikia ne tiktai bijotis, bet ir iš jų, kaipo neteisiųjų valdovų, musų naudai reikia ginti."[2] Taip pat Leonas XIII minėtoje enciklikoje "Providentissimus Deus"

1/ Plg. Z a p l e t a l, Ten pat, 138-139.

2/ De Doctr.christ.,2,40.

pažymi, kad katalikui aiškintojui kartais gali padėti nekatalikų studijos, protingai pavartotos, tačiau jis turi atsiminti, iš dažnų taip gi senovės dokumentų, kad nėra už Bažnyčios nesugadintos šv. knygų prasmės.[1]

8.V.40

7. BIBLINĖS KOMISIJOS DIREKTYVOS.

Pagaliau, šv. Rašto tekstams, kurie nėra autentiškai išaiškinti, popiežius Leonas XIII ~~naujais laikais~~ apaštališku raštu "Vigilantiae studiique memores"[2] 1902.X.30 įsteigė biblinę komisiją iš Kardinolų ir specijalistų patarėjų /consultores/ tikslu teikti šv. Rašto aiškinimo direktyvas. Popiežius Leonas XIII minėtajame rašte pažymėjo, kad biblinė komisija pareikš savo nuomonę raštais, perijodiškai arba reikalui esant leidžiamais ar atsakymais į pateiktus klausimus, ar kitokiais būdais.

5.V.1952.

Po to, popiežius Pijus X raštu motu proprio "Praestantiae Scripturae sacrae"[3] 1907.XI.18 ~~nusakė~~ suteikė biblinės komisijos nutarimams panašią galią, kaip kitų Kongregacijų dekretams, šv. Tėvo ap-

---

1/ Enchir. bibl., 36, 98.
2/ Enchirid. bibl., 50-54, 130-141.
3/ Enchirid. bibl., 87-88, 279.

robuotų. Teologai ir kanonistai sutinka, kad popiežiaus aprobata neiškelia Kongregacijų sprendimus į aptarimų ex cathedra laipsnį, reiškia, nesuteikia jiems neklaidingumo, kadangi šiam tikslui popiežius turėtų pasisavinti Kongregacijos sprendimą ir paskelbti jį privalomą visai Bažnyčiai/Plg. Franzelin, Hurter, Billot ir kiti./; todėl katalikui šv. Rašto aiškintojui palikta kiek laisvės, prisitaikyti prie biblinės komisijos nutarimų, nes jų kai kurie nėra dar galutini, bet provizoriški. Be to, popiežius Pijus X savo rašte nurodė taip pat kaltės rūšį tų šv. Rašto aiškintojų, kurie žodžiais arba raštais atmestų biblinės komisijos nutarimus, tokie sulaužytų klusnumą, elgtųsi per drąsiai/temerarie duotų papiktinimą, galėtų būti atsakingi prieš Dievą ir už kitas pasėkas, einančias dažnai iš per drąsaus klaidingo tvirtinimo, tačiau jie neįpultų į ekskomuniką latae sententiae, šv. Tėvas simpliciter rezervuotą, kaip kad tie, kurie prieštarautų popiežiaus Pijaus X dekretui "Lamentabili" ar enciklikai "Pascendi".[1]

Taigi, biblinė komisija išleido nuo 1903.II.13 visą eilę nutarimų, liečiančių šv. Raštą, ir egzegetas, kuris ištikimas jų laikosi, teikia šv. Rašto tikslų ir ortodoksinį aiškinimą.

1/Plg. Pirot, Diction. de la Bible, Supplement, 1519-1524; 103-113.

III. PROFORISTIKA.

Surastos prasmės pateikimas.

Įvadas. Šv. Raštas, teisingai suprastas, yra labai naudingas[1] kiekvienam žmogui. Tačiau ne kiekvienas turi galimybės pats šv. Rašto prasmę ieškoti. Todėl mokslininkai, turėję progos gerai pažinti šv. Raštą, pirmiausia Bažnyčios skatinami, savo gvildenimo vaisius yra parašę kitų naudai. Kokių taisyklių jie laikėsi surastos prasmės pateikime, rodo paskutinė hermeneutikos dalis, vadinama proforistika, graik. προφέρειν, pateikti. Šv. Rašto išdėtos prasmės svarbiausios rūšys yra šios: vertimas, parafrazė, glosa, scholija, postilė, komentaras, homilija; josios pareina nuo to, ar šv. knygų pirminė kalba vien pakeičiama vartojamąja /lingua vernacula/, ar jų prasmė pateikiama kitokiu būdu, būtent: a/ minčių ir sakinių ištisa, nepertraukiama eile, b/ už teksto trumpomis ar plačiomis pastabomis, kurios gali būti mokslinio ar populiaraus pobūdžio, žiūrint, kokie klausytojai ar skaitytojai naudosis pateiktąja šv. Rašto prasme.

1/ Plg. 2 Tim. 3,16.

1. Šv. Rašto vertimas.

Vertimas yra vienos kalbos pakeitimas kita, ypač pirminės vartojamąja. Čionai kalbama ~~apie~~ ne apie senovės[1] šv. Rašto vertimus, kurie skaitomi įvairiose rytų bažnyčiose, bet apie vertimus į vartojamąsias kalbas /in linguas vernaculas /[2]. Katalikų Bažnyčia niekuomet nėra draudusi tikintiems šv. Raštą skaityti, bet tam tikromis sąlygomis visuomet tai leido, juk katalikai mokosi tikėjimo tiesų iš Bažnyčios skelbiamo Dievo žodžio, todėl išganymui atsiekti nėra būtinas visiems be išimties šv. knygų skaitymas[3], tačiau yra labai naudingas, taigi, Bažnyčia leidžia jį tam tikromis sąlygomis. Popiežius Leonas XIII 1897 m. sausio 25 d. konstitucijoj "Officiorum ac munerum" nustatė, kad "visi vertimai į vartojamą kalbą taip~~gi~~pat katalikų pagaminti yra visiškai draudžiami, jeigu jie nėra Apaštalų Sosto aprobuoti arba jeigu nėra išleisti po priežiūra vyskupų su pastabomis, paimtomis iš šventų Bažnyčios Tėvų ir iš mokytų katalikų rašytojų"[4], žr. C.I.C., kan. 1391; vadinasi, šv. Rašto vertimai į naujas kalbas privalo turėti

---

1/ Žr. Bendr. įvad., 49 ir tol.
2/ Plg. Höpfl, Ten pat, 235 ir tol.
3/ Protestantai, kuriems šv. Raštas yra viena~~tinis~~ įnteli's dieviško Apreiškimo šaltinis, viena~~tinė~~ tikėjimo ir dorovės taisyklė, išveda visiems šv. Rašto skaitymo būtinumą.
4/ Enchiridion bibl. 48, 124.

ar Apaštalų Sosto patvirtinimą,ar paiškinimus vyskupų priežiūra įdėtus;katalikas gali skaityti tik tokius vertimus. Pirminio gi teksto ir senų vertimų leidiniai,katalikų pagaminti,leidžiama be sąlygų visiems skaityti. (taip pat ryt. Bažnyčios, nekatalikų atspausti,)

Tačiau pirminis tekstas,seni katalikiški vertimai,ir šv.Rašto vertimai į kiekvieną kalbą išleisti ne katalikų,leidžiama skaityti tik tiems,kurie bent kokiu būdu studijuoja teologiją arba šv. Raštą,ta sąlyga,kad tie leidiniai yra išlaikę neiškreiptą tekstą ir nieko neturi įvaduose bei pastabose,priešingo katalikų dogmai. Žr. Kan.C.I.C. kan.1399,1 ir 1400. 1/

Šv. Rašto vertimas turi būti teisingas ir aiškus. a/ Teisingas, būtent:vertikas privalo tiksliai išreikšti pirminį tekstą,nieko nepridėti ar neapleisti,taip pat,kiek galint,išreikšti originalo savybes,stilių,poetiškus posakius,neversti aklai žodis po žodžio bet prasmę teisingai nusakyti,niekuo budu neiškreipti arba neužtemdyti tikėjimo ir dorovės mokslo,šv. knygose įrašyto.

Kaikurios šios taisyklės nevisuomet buvo išlaikytos Vulgatos vertime,ypač psalmyne,pav.ps.7,14:"Sagittas suas ardentibus effecit" jis padarė savo vilyčias degančias ir kt. b/ Aiškus, būtent: reikia taip išreikšti pirminį tekstą,kad jis išeitų

1/ Ten pat,47,122;48,125.

lengvai suprantamas skaitytojui. Tam tikslui atsiekti vertikas turi mokėti biblinių kalbų,pagilinti teologiją,istoriją su archeologija ir kitus reikalingus mokslus.

2. P A R A F R A Z Ė.

Vertimas pašalina tamsumą,einantį iš svetimos kalbos,tačiau jis palieka minčių neaiškumus,kuriuos nušviečia parafrazė.

Parafrazė,graikiškas žodis,reiškia:apsakymas,lotyniškai:circumscriptio,yra platesnis,negu vertimas,prasmės išdėjimas,tačiau nuolatinės,nenutraukiamos kalbos ribose pateiktas. Parafrazė nepaiso biblinės frazeologijos,pakeičia kalbos formą,ypač ilgus perijodus paprastais,trumpais sakiniais;tamsius žodžius ir sakinius aiškiais,trumpus,suspaustus posakius platesniais,nurodant pagrindą; kai prireikia,tekstą nušviečia paralėlėmis vietomis;praleistus autoriaus perejimus papildo,išlygina.

Parafrazė privalo būti teisinga,būtent:ji negali nieko prie prasmės pridėti nei atimti,nei prasmės iškreipti,bet turi vien plačiau ir aiškiau pateikti tekstą. Aramajiškų parafrazių Senojo Testamento skaičiuje įžymiausios yra: Onkelozo į Pentateuchą ir Jonato į pirmesnius pranašus.[1]

1/ Žr. Bendr. įvad.,49-51.

3. GLOSA.

Daugiau negu parafrazė suteikia šviesos neaiškioms šv. Rašto vietoms pastabos, įdėtos šalia teksto, kurios vadinasi glosos ir scho scholijos. Glosa graikiškas žodis, reiškia: liežuvis, kalba. Senovėje glosomis vadindavo svetimus, pasenusius, tamsius žodžius, idijotizmus.[1] Ilgainiui tuo vardu pradėta vadinti trumpos pastabos, įdėtos prie tamsių žodžių. Viduramžį vadindavo glosomis trumpus aiškinimus iš Bažnyčios Tėvų veikalų; glosas dėdavo paraštėse, iš ko kilo pavadinimas glosa marginalis - paraštinė arba tuos aiškinimus dėdavo tarp teksto eilučių, iš ko kilo vardas glosa interlinearis - tarpeilutinė. Glosų rinkiniai vadinosi glosarijais, o jąsias surinkusieji autoriai - glosatoriais. Žymiausios yra glosos: pirmos rūšies "glossa ordinaria" Valafrido Strabono /+849/ PL. 113-114, ir antros rūšies "interlinearis" Anzelmo Laudunięčio /+1117/. PL. 23, 1470 ss. į Jobo kn.

4. SCHOLIJA.

Scholija, graikiškas žodis, lotyniškai išverstas reiškia: otium, lietuviškai: poilsis, sustojimas, beskaitant tikslu įdėti trumpą gramatišką ar kritišką pastabą.[2] Scholija pradžioje reiškė trumpą teksto

1/ Plg. Hopfl, Ten pat, 241.
2/ " - " - " Ten pat, 242.

paaiškinimą,skiriamą mokykloms-schola,paskiau,scholijomis vadinosi bendrai tumpi aiškinimai,kad atskyrus juos nuo plačių dėstymų,kuriuo pas Origeną atitinka τόμοι ,mūsų komentarai.[1] Scholijose aiškinta ne tik mažiau suprantami žodžiai ir išsireiškimai,kaip glosose,bet buvo pateikiami teksto varijantai/įvairūs skaitymai/,taip pat nurodomas minčių sąryšis kontekste.Scholijas rašydavo šalia ir apačioje teksto taipgi ir atskirose knygose,pav.Origenas yra sustatęs šv.knygų scolijas.

5. P O S T I L Ė.

Popularaus šv.Knygų aiškinimo rūšis vadinasi postilė;šis vardas yra kilęs iš lotyniško išsireiškimo:post illa,būtent:verba Evangelii- po tų Evangelijos žodžių,reiškia,po paskaitytos Evangelijos trumpi teksto aiškinimai,kaip kad mūsų pamokslai.Postilijų autorius Dijakonas Paulus Warnefried/÷797/,kuris Karolio Didžiojo raginamas parašė"Homiliarium".[2] Paskiau postilėmis į Sen.ir N.Įstatymo knygas pasižymėjo Lyros Nikalojus /÷1340/.Vėliau Akvilėjos Patrijarkas Paulius Burgensis/÷1435/įdėjo priedus "Additiones",kuriose atitaisė Nikalojaus nuo egzegėtinės tradicijos kai kuriuos nutolimus ir prijungė naujų aiškinimų,paimtų iš rabinų raštų.Įžymi yra mūsų bažnytinėje literatūroje M.Daukšos Postilė iš 1599 m.[3]

1/ Plg.Zapletal,Hermen.,151.;2/ Kortleitner,Hermen.bibl.,130.
3/ Apie šią žr.Lietuv.šv.Rašto vertimai,97-98.

6. K O M E N T A R A S.

Ištisas be pertraukų,pilnas,mokslinio pobūdžio,rimtais argumentais pagrįstas, atskiros šv. knygos arba viso šv. Rašto aiškinimas vadinasi lotyniškai commentarius/liber/,graikiškai ἐξήγησις.[1]

Komentaro pirmaeilis tikslas yra nušviesti šv. Rašto prasmę ir paremti aiškinimą įrodymais; todėl komentaras skiriasi nuo vertimo ir parafrazės tuomi,kad jis pateikia aiškinimą už teksto ribų,taip pat skiriasi nuo glosų ir scholijų pilnesniu,negu šiose dėstymu ir rimtesniu atrastos prasmės parėmimu.

Komentarui galima panaudoti lotyniškąjį Vulgatos tekstą,kaip kad Leonas XIII enciklikoje "Providentissimus Deus"/18-XI-1893/[2] yra nustatęs teologams,tačiau popiežius pataria palyginti lotyniškąją Vulgatą su senais vertimais,o ypač su originalu.

Mūsų laikais katalikai egzegetai aiškina taip pat pirminį tekstą moksliniais komentarais.[3] Seniau šv. Rašto komentaruose mokslininkai aiškindavo tik teksto prasmę,beveik visai nesirūpindami įro

1/ Plg. Zapletal,Ten pat,152.
2/ Enchiridion biblicum.33,91.
3/ Plg. Grigaitis,Egzegezės metodikos naujieji keliai,5ss.

dyti aprašytų dalykų teisingumo, kadangi niekas neabejojo teisingumu to, kas pasakyta šv. Rašte; tačiau mūsų laikais sąlygos pasikeitė, kai įvairūs kritikai puola šv. Knygų turinį, antra vertus, kai mokslinės rytų šalių iškasenos suteikė naujų šv. Raštui nušviesti įrodymų; todėl egzegetas, laikydamasis Bažnyčios - šv. Knygų saugotojos ir autentiškos jų aiškintojos - privalo imtis naujų mokslinių priemonių: juk šv. Knygos buvo nurašomos, o nurašant kartais iškreipiamas. Taigi, pirmiausia, jeigu reikalinga, šv. tekstas taisomas kritikos dėsnių pagalba ir nustatoma, kuris skaitymas/variantas/yra tikresnis. Toliau, prasmei tiksliai išdėti aiškinamas šv. Knygos autentiškumas, jos literatūrinė rūšis ir šv. Knygos sustatymo procesas. Pagaliau, eina svarbiausioji komentaro dalis: šv. teksto prasmė pateikiama heuristikos taisyklėmis ir, jeigu reikia, įrodoma šv. Knygos turinio teisingumas. Trumpai suėmus, naujoji egzegezė šiandien suima teksto, literatūros ir istorijos kritiką. Aiškintojas komentare turi panaudoti visų mokslų pagalbą šv. tekstui išgvildenti, būtent: filologiją, kritiką, istoriją, archeologiją, geografiją, biblinę teologiją ir kitus.

Komentaro tvarka paprastai yra ši: Atskiroms teksto vietoms ir išsireiškimams tiksliai suprasti pradžioje prieš šv. Knygos komentarą dedama platus įvadas,kuriame nušviečiama knygos turinys,autorius,rašymo laikas, proga,tikslas, šv. Knygos ~~šaltiniai~~ ir komentarai,teksto būklė, veikalų sąrašas,kuriais komentaro rašytojas naudojosi.

Po įvado eina pačio šv. teksto aiškinimas: Tekstas skirstomas didesnėmis ir mažesnėmis dalimis,kurių pradžioje pažymima turinio santrauka. Šalia teksto kartais dedamas jo vertimas į naują kalbą. Pačio komentaro forma gali būti keleriopa: 1. Rašoma atskira teksto eilutė ir čia pat šalia eina josios aiškinimas, pavyzdžiui, Jėzuitų išleistame komentarų rinkinyje "Cursus Scripturae sacrae" į Sen. ~~Įstatymo~~ Testamento šv. knygų daugumą ir kituose senesniuose komentaruose. 2. Imama teksto dalis /perikopa/ ištisai;po teksto iš eilės eina be pertraukos atskirų jo eilučių aiškinimas,pavyzdžiui,tame pačiame rinkinyje į N. ~~Įstatymo~~ Testamento knygas, J.E.Belserio /+1916/, L. Fonckio/+1930/, Th. Calmerio, V. Zapletalo /+1938/ ir kitų komentaruose.

3. Šv. Knygų tekstas su vertimu į naują kalbą arba vienas vertimas dedamas puslapio viršuje,o jo komentaras-tame pačiame puslapyje apačioje,po tekstu,pavyzdžiui,Jeruzalės biblinės mokyklos profesorių leidžiamame rinkinyje "<u>Etudes bibliques</u>".

Iš trijų komentaro lyčių praneša praktiškumu trečioji, kadangi skaitytojas turi prieš akis susyk ir tekstą ir jo aiškinimą. Pagaliau,~~lengvam~~ vartojimui,baigiamas komentaras turinio sąrssšu ir išdėtų komentare dalykų bei samenų indeksu.

Komentaras turi būti tikra prasme <u>egzegetiškas</u>,reiškia,pirmą vietą jame užima ne filologijos išvedžiojimai,ne teksto kritika,ne šv. knygų versmių skirstymas ir sustatymo eiga, bet svarbiausia komentaro dalis yra šv. teksto tiesų aiškinimas čionai pateikiama ne tik istorinių bei geografinių žinių,bet itin pabrėžiamos dogmtinės ir moralinės tiesos šv. Rašto pagarbai sužadinti. Be to,Bažnyčios Tėvų nuomonės komentare turi būti aukštai vertinamos. Kame šv. knygoje randama ypatingai sun-

kių vietų,komentare dedami platesni aiškinimai,kuriuose nuodugniai tekstas gvildenamas. Bendrai kalbant,komentaras privalo būti[1]:

a/ teisingas pateiktoje prasmėje ir josios nurodytuose pagrinduose,

b/ aiškus, kad jis pats nebūtų reikalingas naujo komentaro,

c/ pilnas-visiems teksto tamsumams nušviesti,

d/ ne ištisas,bet kiek galima,trumpas.

Baigiant tenka pažymėti,kad komentarai,kurie susideda vien iš Bažnyčios Tėvų surinktų aiškinimų,vadinasi catenae-grandinės, graikiškai σύλλογαί ;taip pavadintos,kadangi sudaro grandinę, kurios žiedai yra atskiri tėvų aiškinimai;graikiškomis katenomis pagarsėjo pav. Prokopas iš Gazos /PG.87/.[2]

7. HOMILIJA.

Nuo mokslinio komentaro skiriasi populiarus ir praktiškas šv. Rašto aiškinimas homilijose,kurių įžymiausias

1/Plg. Zapletal,Ten pat,153.
2/Plg. Fernandez S.J.,Istitutiones biblicae,506.

paliko mums Bažnyčios Tėvai.

Graikiškas pavadinimas ὁμιλία[1] - kalba, yra kilęs iš veiksmažodžio ὁμιλεῖν - kalbėtis su kuo, todėl homilija reiškia kalbą sakytą krikščionims, kurioje aiškinamas šv. Rašto tekstas tikslu padoraus gyvenimo pamokymams išvesti. Homilijų mokslą išsamiai dėsto homiletika arba iškalbos mokslas. Čionai trumpai tik nusakoma, kad krikščionybės pradžioje per pamaldas buvo skaitomas iš eilės šv. Raštas; po to skaitymo ėjo aiškinimas, kame būdavo pabrėžiamos ypatingai tos vietos, kurios žadina kilnius jausmus. Paskiau, nuo ketvirto šimtmečio įsigalėjo įprotis dalinti šv. tekstą perikopomis ir jąsias aiškinti minėtu būdu. Homilijose nėra gilių šv. teksto gvildenimų, kaip kad moksliniuose komentaruose; jose nenagrinėjama visų neaiškumų ir abejojimų, nesprendžiama mažų teksto keblumų, nevartojama plataus mokslinio metodo iš filologijos, istorijos, archeologijos ir kitų dalykų.

Homilijos dalinamos į paprastas ir aukšto pobūdžio. Paprasta homilija turi trumpą įvadą, dažnai iš konteksto ar perikopos progos

---

[1] Kortleitner, O.Praem. Hermeneut., 129.

paimtą; po įvado - perikopos padalinimą ir iš eilės teotišką bei praktišką teksto aiškinimą; užbaigoje homilija pateikia viso santtrauką, praktiškas išvadas ir klausytojams pritaikymą. Šalia paprastos homilijos yra kita, vadinama aukšto pobūdžio, kurioje aiškinama pagrindinė perikopos mintis, o visa kita jai pritaikoma. Šioje turinys, forma, aiškinimas, įrodymai ir kalbėjimo būdas yra aukštesnio pobūdžiom negu paprastoje.

Šv. Raštas laikomas iškalbos geriausia ir turtingiausia versmė. Iš tikrųjų, didieji kalbėtojai, pav. šv. Jonas Auksaburnis, šv. Augustinas, šv. Bernardas, Bossuetas buvo nuolatiniai šv. Rašto aiškintojai.[1]

Finis.

1/ Šekely, Hermeneutica biblica, 383.